శ్రీమద్రామాయణసారోద్ధారము

సుందరకాండము-పారాయణ/హవన ప్రతి

మూలం

మునుకుట్ల నృసింహాధాని (పాకయాజి)

వ్యాఖ్యాత

'శ్రీపాదుక'

ఆచార్య కొల్లూరు అవతారశర్మ (కాశీవాసి)

శ్రీరామాయణసారోద్ధారము - సుందరకాండ

(పారాయణ / హవన పాఠము)

మూలం

బ్రహ్మశ్రీ ములుకుట్ల నృసింహావధాని(పాకయాజి)

సమర్పణ

'సాహిత్యవిద్యాప్రవీణ', 'రాష్ట్రభాషాప్రవీణ' 'సంస్కృతభాషాకోవిద'

'విద్యావారిధి(పి. హెచ్.డి. వ్యాకరణ శిక్షాశాస్త్రములు)

"శ్రీపాదుక" ఆచార్య కొల్లూరు అవతార శర్మ

ఎం.ఏ.(సంస్కృతం)., ఎం.ఏ.(తెలుగు), బి.యస్.సి., బి.ఇడి., పి .హెచ్.డి. అలంకారశాస్త్రము

ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయ స్వర్ణపతక గ్రహీత, శ్రీపీఠపురస్కారగ్రహీత,

శ్రీకల్యాణానందభారతీపురస్కారసమ్మానితుడు, విశ్రాంత సంస్కృతాచార్యులు,

కాశీవాసి.

విశ్వావసు చైత్రమాసం (శ్రీరామనవమి ఏప్రిల్-2025)

సర్వస్వామ్యములు గ్రంథకర్తవి

శ్రీరామాయణసారోద్ధారము - సుందరకాండ

(పారాయణ / హవన పాఠము)

ప్రథమ ముద్రణ : విశ్వావసు చైత్రమాసం(ఏప్రిల్ 2025)

ప్రతులు : 500

మూల్యము : **యథాశక్తి -యథామతి**
(ఇచ్చిన విరాళము గ్రంథముద్రణకు మాత్రమే వినియోగించబడును)

డి.టి.పి. : "శ్రీపాదుక"

ప్రాప్తి స్థానము : 'శ్రీపాదుక' ఆచార్య కొల్లూరు అవతారశర్మ

హైదరాబాద్ చిరునామా -
ప్లాట్.నం. 104, శ్రీనిధి టవర్స్,
స్ట్రీట్.నం.1, తార్నాక,
సికింద్రాబాద్-500017, (తెలంగాణా), ఇండియా.

వారణాశి చిరునామా -
'శివానందలహరి'
ఇంటి నం-11
శ్రీకాశీ ముముక్షుభవన్, బి1/ 87,
అస్సీ-వారణాసి-221 001, (ఉత్తరప్రదేశ్), ఇండియా.
ఫోన్స్ : +91 7207193951
+91 8179807932

ముద్రణ : మణికంఠ ఎంటర్ప్రైజస్
(పోతార్లంక రాము)
అమీర్‌పేట, హైదరాబాద్-500016.
ఫోన్ : 9248783711

కార్యసిద్ధి మంత్రం

త్వ మస్మిన్ కార్యనిర్యోగే ప్రమాణం హరిసత్తమ!

హనుమన్ ! యత్న మాస్థాయ దుఃఖక్షయకరో భవ!

జయాభయ వరద మంత్రం

జయత్యతి బలోరామో లక్ష్మణశ్చ మహాబలః ।

రాజా జయతి సుగ్రీవో రాఘవేణాభిపాలితః ॥

దాసోఽహం కోసలేంద్రస్య రామస్యాక్లిష్టకర్మణః ।

హనుమాన్ శత్రుసైన్యానాం నిహన్తా మారుతాత్మజః ॥

హనుమాన్ కల్పవృక్షో మే చింతారత్నం స కామధుక్ ।

సంరక్షకస్స మే భూయాత్ కామే భీతిః? కుతో భయమ్ ?

----0----

శ్రీమద్రామాయణసారోద్ధారము - సుందరకాండ
పారాయణ / హవన పాఠము

శ్రీహనుమత్సీతాలక్ష్మణసమేత రామచంద్రపరబ్రహ్మణే నమః

- హవనము చేసేవారు ప్రతి శ్లోకానికి ముందు **'ఓం'** మరియు చివర **'స్వాహా'** చేర్చి చదువుకొనవలెను.

సంకల్పము

మమ ఉపాత్త సమస్త దురితక్షయ ద్వారా-

శ్రీహనుమత్సీతాలక్ష్మణసమేత రామచంద్రదేవతా ప్రీత్యర్థం,

తద్వారా- ధర్మరక్షణ, లోకకల్యాణ, విశ్వశాంతి సిద్ధ్యర్థం

శ్రీమద్రామాయణసారోద్ధారాంతర్గత సుందరకాండ

పారాయణం / హవనం కరిష్యే (అని నీళ్ళు ముట్టుకోవాలి)

సమర్పణ

పారాయణ / హవనం పూర్తయిన తరువాత - ఆచమనం చేసి అనేన మయా యథాశక్తికృత శ్రీమద్రామాయణసారోద్ధారాంతర్గత సుందరకాండ పారాయణేన / హవనేన శ్రీహనుమత్సీతాలక్ష్మణసమేత రామచంద్రః ప్రీణాతు. లోకాస్సమస్తా స్సుఖినో భవన్తు.

సర్వం పరివారదేవతాసమేతశ్రీరామచంద్రార్పణమస్తు.

(అని అక్షతలు నీళ్ళు పళ్ళెంలో విడుస్తూ సమర్పించాలి.)

అంకితం

పట్టాభిరాముని పాదారవిందములకు

శ్రీపాదుక / కాశీవాసి

అథాంజనేయ మంగళశ్లోకాః

1) శ్లో ॥ వైశాఖే మాసి కృష్ణాయాం దశమ్యాం మందవాసరే ।
పూర్వాభాద్ర ప్రసూతాయ మంగళం శ్రీహనూమతే॥

2) శ్లో ॥ కరుణారస పూర్ణాయ ఫలాపూప ప్రియాయ చ ।
నానామాణిక్య హారాయ మంగళం శ్రీ హనూమతే ॥

3) శ్లో ॥ సువర్చలాకళత్రాయ చతుర్భుజధరాయ చ ।
ఉష్ట్రారూఢాయ వీరాయ మంగళం శ్రీ హనూమతే ॥

4) శ్లో ॥ దివ్య మంగళ దేహాయ పీతాంబరధరాయ చ ।
తప్తకాంచన వర్ణాయ మంగళం శ్రీ హనూమతే ॥

5) శ్లో ॥ భక్త రక్షణ శీలాయ జానకీ శోకహారిణే ।
జ్వలత్పావక నేత్రాయ మంగళం శ్రీ హనూమతే ॥

6) శ్లో ॥ పంపాతీర విహారాయ సౌమిత్రి ప్రాణదాయినే ।
సృష్టి కారణభూతాయ మంగళం శ్రీ హనూమతే ॥

7) శ్లో ॥ పంచాననాయ భీమాయ కాలనేమిహరాయ చ ।
కౌండిన్య గోత్రజాతాయ మంగళం శ్రీహనూమతే ॥

8) శ్లో ॥ శ్రీసీతారామపాదాబ్జనిత్యార్చనరతాయ తే।
శ్రీపాదుకాభీష్టదాయ మంగళం శ్రీహనూమతే॥

ఇతి శ్రీహనుమన్మంగళాష్టకమ్

---0---

దుస్సాహసం ! సహృదయులు మన్నించాలి !!

శ్రీ మద్రామాయణసారోద్ధారగ్రంథానికి జడమైన యీ 'శ్రీపాదుక' ఇలా వివరణ వ్రాయడానికి పూనుకోవడం దుస్సాహసమే అవుతుంది. అయినా యిలా ఉపక్రమించడం బాలచాపలమే తప్ప అహంకారం మాత్రం కాదని పెద్దమనస్సుతో రసజ్ఞసహృదయులు ఆశీర్వదిస్తారని భావిస్తున్నాను.

శ్రీమద్రామాయణమును ఊపిరిగా సంభావిస్తూ బహువిధ రామాయణాది గ్రంథములను కంఠోపాఠముగా ఒక ఉపాసనగా ఒక తపస్సుగా స్వాధ్యాయ ప్రవచనతత్పరతతో నుపాసించిన గ్రంథకర్తయే స్వయముగా - తాము చేసిన సుదీర్ఘమైన వ్యాఖ్యానమును గూర్చి **"మత్కృత సాహసానాం మదీయక్షన్తవ్యతాం సతాం సవిధేఒభ్యర్థయే"** అనగా నా, యీ సాహసమును పెద్దలు క్షమింతురు గాక యని ప్రాంజలిబద్ధముగా ప్రార్థించియున్నారు.

రామాయణం శ్రీమత్తు. ఆ శ్రీమత్త్వాన్ని గుఱించి ఏమైనా ఒక విషయాన్ని ఇదమిత్థంగా ప్రకటించాలంటే, ఒకటికి రెండుసార్లు ఆలోచించి మరీ ఉపక్రమించాలి. ఆ తత్త్వము సర్వజ్ఞునకే ఎఱుక !

1963 ఏప్రిల్ 28వ తేదీన **కవిసామ్రాట్ శ్రీవిశ్వనాథ- 'సరస్వతీ పుత్ర' శ్రీమాన్ దాశరథి రంగాచార్యులవారిని** సన్మానించారు. ఆ సభలో దాశరథి, రామాయణంపై గంటన్నర ప్రసంగించిన తరువాత, శ్రీ విశ్వనాథ చమత్కారంగా, దాశరథి చెప్పిన వాటిలో దేనితోనూ నేనేకీభవించను, అంటూనే ఆయనను చమత్కారంగా ప్రశంసించి శాలువతో సమ్మానించి, సౌహార్దంతో కౌగలించుకొని నెమ్మదిగా చెవిలో "రంగాచార్యులూ ! నీకు రామాయణం అర్థమయ్యిందా?' అని యడిగి మిన్నకున్న అతనితో మరల - "దాని మీద ముప్ఫైయేళ్ళుగా యేడిచిన ముండావాణ్ణి. నాకే అర్థం కాలేదు. నీకేమిటి అర్థమౌతుంది లే!" అని రహస్యంగా ఆయన భుజంపై చెయ్యి వేసి మెట్లు దింపుతూ అన్నారుట!.. **"అవి నాకు అమృతఘడియలు! మెట్టు దిగిన నాకు ఆకాశమంత ఎత్తై కనిపించారు!"** అని శ్రీమాన్ దాశరథిగారు తమ

అక్షరమందాకినిలో వ్రాసుకున్నారు. (రసజ్ఞ భారతి–21 మే, 24) కాగా సహృదయ సాహితీ లోకానికి సవినయంగా నేను సమర్పిస్తున్న యీ **"సారోద్ధార శ్రీపాదుకావివృతి"** గుర్వంబానుగ్రహలబ్ధమైన యత్కించిత్ పరిజ్ఞానముతో నేగ్రహించిన విషయమును సగటు పరిజ్ఞానము గల సామాన్య పాఠకులకు తెలియజేయాలనే ఏదో తెలియని భావావేశమే తప్ప స్వోత్కర్షతో కూడిన పాండితీ దురహంకారము కాదని సవినయముగా తెలుపుచున్నాను.

"ఆత్మానం మానుషం మన్యేరామం దశరథాత్మజమ్" (రామా....) అని స్వయంగా రాముడే తనను తాను ప్రకటించుకున్నాడని సాక్షాత్తుగా రామాయణ ద్రష్ట స్రష్ట కూడ యైన వాల్మీకిమహర్షి ప్రకటించినా – ఎందుకో నా మనస్సంగీకరించుట లేదు.

రామచంద్రమూర్తి వేదవేద్యమైన పరబ్రహ్మమే !

శ్రీమద్రామాయణము వేదమే !

వేదవేద్యే పరే పుంసి జాతే దశరథాత్మజే ।

వేదః ప్రాచేతసా దాసీత్ సాక్షాద్రామాయణాత్మనా ॥

"వేదవేద్యుడగు పరమ పురుషుడు పరబ్రహ్మము దాశరథి పుత్రుడుగా నవతరింపగా ఆతని నడువడి రామాయణముగా, వేదము ప్రాచేతసుడగు వాల్మీకిహృదయము నుండి వెలువడినది'' అనే ఆర్షవచనము శతప్రతిశతసత్యము అనగా నూటికినూఱుపాళ్ళ నికార్సైన నిజమని నా యభిప్రాయము.

ఈ విధమైన నిశ్చితాభిప్రాయముతో శ్రీమద్రామాయణమును పఠిస్తేనే లేదా శ్రవణం చేస్తేనే రామతత్త్వం కొంత తెలిసినట్లనిపిస్తుంది. రామానుగ్రహం కలుగుతుంది. తద్వారా శ్రీరామతత్త్వము, శ్రీమద్రామాయణతత్త్వము తెలుస్తాయి. వాల్మీకి హృదయం అవగతమవుతుంది. వాల్మీకి వాణిలో కోకిలపంచమస్వరము, సింహగర్జనము రెంటినీ దర్శింపగలుగుతాము. హృదయము రసమయానంద నిర్భరమవుతుంది. మనమాత్మారాములమై

అంతా రామమయంగా దర్శిస్తూ తన్మయత్వంలో తరిస్తాం. ఈ ఆనందానుభవము వక్తుమశక్యము. వాక్కులకు ఊహలను అందనిది.

"యతో వాచో నివర్తన్తే అప్రాప్య మనసా సహ

ఆనందం బ్రహ్మణో విద్యాత్" – ఆయానందానుభవాన్ని మాటల్లో వివరించే ప్రయత్నం అజ్ఞానం లేదా దుస్సాహసమే అవుతుందేమో ! తెలుసుకునే దుస్సాహసాన్నీవిధంగా చేస్తున్నాను. దీని వల్ల ఏ కొద్దిమంది కానందం కలిగినా కృతీ కర్తా ఇరువురు **సుకృతు**లౌతారు.

॥ శుభం భూయాత్ ॥

శ్రీ పాదుక

శ్రీ విశ్వనాథ

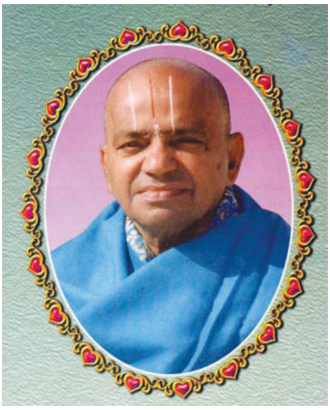

శ్రీ దాశరథి

వాల్మీకి - రామాయణం

వాల్మీకి ఋషి. ఋషి మాత్రమే కాదు, మహర్షి కూడా. ఋషిర్గన్తా–ఋషిర్ద్రష్టా. **'ఋషీగతౌ'** అనే గత్యర్థకమైన ధాతువు నుండి ఋషి శబ్దం నిష్పన్నమైంది. ఋషి అనగా వెళ్ళినవాడు అని అర్థము. అయితే ఆయన ఎక్కడికి వెళ్ళేడు? ఎలా వెళ్లేడు? ఎందుకు వెళ్ళేడు? ఏమి చూచాడు? చూచినాక ఏమి చేశాడు అనే ప్రశ్నల పరంపర ఉదయిస్తుంది.

మనమంతా భూమిపై క్షితిజసమాంతరంగా ప్రయాణిస్తే ఋషి తనదైన దివ్యశక్తితో ఊర్ధ్వముఖంగా ప్రయాణిస్తాడు. లోకంబులు, లోకేశులు కూటస్థులు తెగినపిదప యలోకమైన సెంజీకటికవ్వలి తీరాన్ని చేరుకొని, అక్కడ తనదైన ఒక దివ్యమైన తేజస్సును దర్శించి, దానిలో లయిస్తాడు.

తత్త్వజ్ఞుడైన ఋషి – ఆంతరంగా బాహిరంగా అంతటా ఆ వెలుగునే చూస్తూ తన్మయుడైపోతాడు. ఇది తత్త్వీభూతమైన స్థితి. ఇదే బ్రాహ్మీ స్థితి. దీనినే **'ఏషా బ్రాహ్మీ స్థితిః పార్థ!'** – అని నరునకుపదేశిస్తాడు నారాయణుడు. ఇదే విషయాన్ని **'తత్త్వమాభ్యంతరం దృష్ట్వా తత్త్వం దృష్ట్వాతు బాహ్యతః**
తత్త్వీభూతస్తదారామః తత్త్వాదప్రచ్యుతో భవేత్॥" – తత్త్వీ భూత స్థితిగా చెప్పి దీనిలో నిశ్చలంగా ఉండాలంటారు గౌడ పాదులవారు.

సగటుమనిషి సాధనలో ఈ స్థితిని పొందినా, మరల దానిని నుండి భ్రష్టుడవుతూ ఉంటాడు. నిశ్చలమైన ఈ యోగాన్ని స్వంతం చేసుకున్న ఒకానొక మహితాత్ముడు తన వలె సర్వులూ తరించాలని అందుకు సరియైన మార్గమును అందరికీ అర్థమయ్యేలా, మధురమైన భావములతో, లలిత లలిత పదములతో, లోకానికి ఉద్బోధిస్తాడు. అలాంటి ద్రష్టయైన ఋషి **'మహర్షి'** అనబడతాడు.

వాల్మీకి ఈ విధమైన మహర్షులకు ఆద్యుడు, మార్గదర్శి. కావుననే భోజమహారాజు ఇతనిని – **'మధుమయఫణితీనాం మార్గదర్శీ మహర్షిః'** – అని సంస్తుతించాడు.

"కూజన్తం రామరామేతి మధురం మధురాక్షరమ్ ।

ఆరుహ్య కవితా శాఖామ్ వన్దే వాల్మీకి కోకిలమ్ ॥" అని కొందరు తాత్త్వికులాయనను అవ్యక్త మధురమైన కలకూజితముతో కవితా శాఖను అధిరోహించిన **'కవికోకిల'** గా వర్ణించి నమస్కరిస్తే మరి కొందరు అతనిని –

"వాల్మీకేర్మునిసింహస్య కవితా వనచారిణః ।

శ్రుణ్వన్ రామకథానాదం కో న యాతి పరాంగతిమ్ ॥"–అని కవితావన సంచారియై తన సింహనాదమును బోలిన అభివ్యక్తితో పాఠకులకు పరగతిననుగ్రహించే **"మునిసింహుడు"**గా అభివర్ణించారు.

ఈ విధంగా వాల్మీకి రామాయణం కోకిల కలకూజితమై రజ్ఞ మనోహరమైన **మహాకావ్యంగా,** సింహగర్జనను బోలిన ప్రభుసమ్మితంగా శాసిస్తూ ధర్మప్రబోధంతో మానవజాతికి మార్గదర్శనం చేస్తున్న **వేదవాణిగా** రెండు విధాలైన రూపాలతో తరతరాలుగా అందరినీ తరింపచేస్తున్నది. అందరకు స్వాంత సంతర్పణం చేస్తూ స్వాత్మారాములను గావిస్తున్నది.

ఆదికవిగా ఆయన తన కావ్యము యొక్క తత్త్వాన్ని ఆదిలోనే సుస్పష్టంగా రాగ, తాళ సమన్వితంగా పాడుకొనుటకనువైన **మధుర గీతముగా** తంత్రీలయ సమన్వితమైన **రసవత్కావ్యముగా,** మహార్థ గంభీరమైన ఒక **ధ్వని ప్రబంధముగా** రచించినట్లు తెల్పి – **"శ్రోతవ్య మనసూయయా"** ఏ విధమైన ఈర్ష్యాద్వేషాసూయాదులు లేకుండా ఆస్తిక్య బుద్ధితో అవధరించాలని, ఆచరించి తరించాలని ప్రతిబోధిస్తూ –

"కృత్స్నం రామాయణం ప్రోక్తం– సీతాయాశ్చరితం మహత్– పౌలస్త్య వధ మిత్యేతత్" – అని ముప్విధములైన నామకరణములను –

1) **రామాయణము**

2) **సీతాచరిత్రము**

3) **రావణ వధ** – అని ప్రకటిస్తాడు.

ఇలా గ్రంథాదిలోనే తన కావ్యాన్నెలా వ్రాసేడో, ఎలా చూడాలో, ఎలా భావించి

తరించాలో తెలియజేస్తూ –

యావత్ స్థాస్యంతి గిరయః సరితశ్చ మహీతలే ।

తావద్రామాయణీ గాథా లోకేషు ప్రచలిష్యతి ॥ –

ఈ నా రామాయణగాథ చతుస్సముద్రవేలావలయితమైన ఈ భూమండలములో కులపర్వతములు, జీవనదులు, నిలచునంత వరకు (ఆచంద్రతారార్కము) జనాదరణము చూరగొంటూ ప్రచారంలో ఉంటుందని – బ్రహ్మవాక్కుగా ప్రబోధిస్తాడు.

ఎందరెందరో మహామహుల రచనల్నీ పుబ్బలోపుట్టి మఖలో మాడిపోయిన ఈ మహాకాలంలో యుగయుగాలుగా తరతరాలుగా నా కావ్యం శాశ్వతంగా జనాదరణ పొందుతూ ప్రచారంలో ఉంటుందని ఘంటాపథంగా చెప్పిన ఆదికవి యొక్క ఆత్మ నిర్భరతకు జోహారులర్పించకుండా ఉండగలమా! అదీ వాల్మీకి మాహాత్మ్యం.

అలాంటి వాల్మీకి హృదయాన్ని అవగతం చేసుకోవాలంటే ఆ మహర్షికి శిరసా పాదాభివందనం చేసి మార్గదర్శనం చెయ్యమని వేడుకోవాలి. తప్పక ఆయన మార్గదర్శనం చేస్తాడు. రామానుగ్రహం లభించి తీరుతుంది. **"విశ్వాసః సంపదాంమూలమ్"** విశ్వాసము సర్వసంసిద్ధులకు మూలము.

సరే! వాల్మీకి మార్గదర్శనంలో రామాయణంలో శ్రీపాదుకా ప్రస్థానం ప్రారంభమవుతున్నది.

మహర్షి తన రామాయణాన్ని అసూయను విడనాడి కావ్యంగా చూడమన్నాడు. చూస్తే, అది ఒక మహాకావ్యంగా సర్వోత్తమ ధ్వని ప్రబంధంగా గోచరిస్తుంది. శ్రీమద్రామాయణం మహాకావ్యమని, ధ్వని ప్రబంధమని చెప్పుకున్నాం.

ఆర్షమైన, అనగా ఋషిప్రోక్తమైన మహాకావ్యంలో బాహిరంగా, ఆంతరంగా రెండు విధాలుగా తత్త్వాన్ని ప్రబోధిస్తూ ఉంటుంది. బయటకు రామకథగా కనిపిస్తున్నా అది ఆంతరంగా వేదధర్మాన్నీ దాని పరమార్థమైన మోక్షపురుషార్థ ప్రాప్త్యుపాయాన్నీ, దానికనుగుణంగా ఆత్మజ్ఞానాన్నీ ప్రతిబోధిస్తూ ఉంటుంది. శ్రీమద్రామాయణదర్శనము సాంతమూ ఈ విధంగానే

సాగుతుంది. దానిని రామానుగ్రహంతో వాల్మీకి హృదయాన్ని గ్రహిస్తూ అధ్యయనం చేసి తరించడమే మన కర్తవ్యం. అదే మన మీ మానవజన్మ లభించినందుకు పొందవలసిన పరమార్థం.

చూడాలనే సంకల్పం, చూడగలిగే కన్నూ ఉండాలేకాని రామానుగ్రహము, తద్వారా మహర్షి యొక్క మార్గనిర్దేశము సాక్షాత్కరిస్తూనే ఉంటాయి. పరమదయాపరిపూర్ణుడైన మహర్షి తన కావ్యాన్నెలా సందర్శించాలో మూడు దృక్కోణాలలో , రామాయనముగా, సీతాచరితముగా, రావణవధగా మార్గనిర్దేశం చేశాడు. ముందుగా శ్రీమద్రామాయణాన్ని రామాయనము అనగా రాముని ధర్మనిష్ఠను దర్శిస్తూ అవగాహన చేసుకోవాలని సూచిస్తారు మహర్షి.

రామునియానం ప్రస్థానం ప్రారంభించింది మొదలు సాంతము సీతాచరితము నాధారముగా గొని సాగుతున్నట్లు కనబడుతుంది. తాను ముందుగా అవరోధములను తొలగిస్తూ మార్గాన్ని సుగమంచేస్తానని భరవసానుకల్పిస్తూ – **"అగ్రతస్తే చరిష్యామి మృద్నన్తీ కుశకంటకాన్"** – అని, ఒకానొక దివ్యమైన ప్రణాళికాబద్ధంగా మహామాయా స్వరూపిణిగా రామాయనమును సాంతము సుగమము చేస్తుంది సీతమ్మ.

ఆ విధంగానే ఆ తల్లి సాధనలో మనకెదురయ్యే అవరోధాలను కూడా తొలగించి మనకు సిద్ధిని త్వరగా అనుగ్రహిస్తుంది. అందుకే మహర్షి **సీతాయాశ్చరితం మహత్తని** మహద్విశేషణాన్ని జోడించి మరీ కీర్తిస్తారు.

సరే మూడవ దృక్కోణం రావణవధ. రావణుడంటే లోకాన్ రావయతి – లోకములనాక్రందింప చేసేవాడు. లోకమంటే వేరేమీ ఎక్కడా లేదు. మన శరీరమే క్షేత్రము. జీవుణ్ణి విషయముల వైపుకాకర్షించి దశవిధములైన ఇంద్రియములు దశదిశలకు మనస్సును (జీవుణ్ణి) పరుగులు పెట్టిస్తూ ఉంటాయి. ఆ దశేంద్రియాలే దశశిరస్సులు' వానిని ధరించి భక్తులను బాధించే దశకంఠుడే రావణుడు. వాడు బుద్ధిసిద్ధుల ననుగ్రహించే శక్తిని బంధించాడు. ఆమెను పొందాలంటే వానిని వధించాలి. ఆ రావణవధ మరేదో కాదు రామకథకు, సీతాచరితానికి చరమాంకము.

ఇలా మూడు దృక్కోణాలలో దర్శించేలా రామకథా శిల్పాన్ని మలచి

లోకాలను మురిపింపజేస్తారు మహర్షి వాల్మీకి. ఇలా ముప్విధములుగా మూడు కోణాలలోగా మలచిన రామాయణ శిల్పరామణీయకతను దర్శించి అనుభవించవలసినదే తప్ప వర్ణించడం, ప్రశంసించడం అస్మదాదులకు అసాధ్యమేనని తెలిసి కూడా ఆ దిశగా అసంకల్పితంగానే ఎందరో మహానుభావులు అడుగులు వేశారు **"మహాజనో యేనగతః స పంథాః"** మహితాత్ములను గురించినదే మనదారి కూడా !

వారందరూ వాల్మీకి మార్గదర్శనంలో తమ తమ శక్త్యానుసారం రామకథను తమ తమదృక్కోణంలో ఆస్వాదిస్తూనే ఉన్నారు. అనుసరిస్తూనే ఉన్నారు. ఇదంతా ఆ మహర్షి మఱియు ఆ కవితల్లజుని ఋణం తీర్చుకోవడమే. దీని వల్ల ఋషి ఋణమూ తీరుతుంది. ఆనందం ముక్తీ రెండూ లభిస్తాయి. ఈ సందర్భంలో కవిసామ్రాట్ శ్రీ విశ్వనాథవారి –

శా॥ **ఈ సంసారమిదెన్ని జన్మలకు నేనీ మౌని వాల్మీకి భా–**
షా సంక్రాంత ఋణంబుఁ దీర్పఁగలదా? సత్కావ్య నిర్మాణ రే–
ఖా సామగ్రి ఋణంబుఁ దీర్పగలదా? కాకుత్స్థుడౌ స్వామిగా–
ధా సంపన్నము భక్తి దీర్చినను ద్వైతాద్వైత మార్గంబులన్ ॥

అనే వాణిని రసజ్ఞులు, భావుకుతానైనా రామభక్తులందరూ అనునిత్యం మననం చేసుకుంటూనే ఉంటారు. మహర్షి ఋణాన్ని తీర్చుకునే ప్రయత్నం యథాశక్తి యథామతి చేస్తూనే ఉంటారు.

ఆ విధమైన ప్రయత్నంగానే శ్రీమద్రామాయణసారోద్ధార మావిర్భవించింది. దాని తత్త్వాన్ని కొంతవరకు గ్రహించాననుకుంటున్న శ్రీపాదుక తనదైన జడత్వ నిర్మూలన కోసం, బుద్ధిమద్వరిష్ఠుడైన ఆంజనేయుని అనుగ్రహాన్నభిలషిస్తూ –

సుందరకాండ సారోద్ధారతత్త్వాన్ని యథామతి అనువదించే ప్రయత్నిస్తున్నది.

శ్లో ॥ **సుందరే సుందరో రామః సుందరే సుందరీ కథా ।**
సుందరే సుందరీ సీతా సుందరే సుందరం వనమ్ ।
సుందరే సుందరం కావ్యం సుందరే సుందరః కపిః ।
సుందరే సుందరం మంత్రం సుందరే కిం న సుందరమ్ ?

సుందరకాండలో చరమఫలభోక్త యగు నాయకుడు శ్రీరామచంద్రమూర్తి ! సుందరుడు. జితేంద్రియులగు మహర్షులను సైతము సమ్మోహితులను గావించు ముగ్ధమోహనమూర్తి శ్రీరామచంద్రమూర్తి ! సుందరకాండలో అతనికి సంబంధించిన రామకథ అత్యంత రమణీయమైనది. సుందరకాండ ప్రధాన కథానాయిక సీతాదేవి సుందరీమణి. సుందరకాండమున ఆమె కధివాసముగా వర్ణింపబడిన అశోకవనమత్యంత రమణీయమైనది. సుందరకాండమున కావ్య రచనాశిల్పము సుందరతమమైనది. సుందరకాండలో ఆద్యంతము నిండిన వానరోత్తముడు హనుమ అనేకానేక కల్యాణ గుణసుందరుడు. సుందరకాండము అందమైన మాలా మహామంత్ర రాజము. (సుందరకాండలో నెచటయే విషయమును తరచిచూచినను సౌందర్యమే కానగును. సుందరకాండలో నేది సుందరము కాదు ! సర్వము సుందరమయమేనని భావము.

ప్రవేశిక / అవతారిక

శ్రీ మద్రామాయణము **'చతుర్వింశతి సాహస్రి'** అనగా ఇరువదినాలుగు వేల శ్లోకములలో రచింపబడిన ఇతిహాసము. ఇతిహాసమే కాదు. సాక్షాత్తు వేదమే రామాయణముగా నవతరించినది. **'వేదః ప్రాచేతసా దాసీత్ సాక్షాద్రామాయణాత్మనా'** అని పెద్దల ప్రవచనము. చతుర్వింశత్యక్షర మితమైన అనగా ఇరువదినాలుగు మంత్రబీజముల సంఘాతరూపమగు గాయత్రీ మహామంత్రములోని మంత్రబీజవర్ణములు క్రమముగా ప్రతి సహస్రమిత గ్రంథములోను ఒకటొక్కటిగా నిక్షేపింపబడినందున శ్రీమద్రామాయణము ఒక **మాలా మహామంత్రరాజమని** గూడ ప్రసిద్ధిని పొందినది.

శతకోటి ప్రవిస్తరమైన రామాయణగ్రంథము పలువురిచే బహుముఖీనముగా దేశకాలానుగుణముగా కీర్తింపబడినది. వానిలో శ్రీరామ పరబ్రహ్మతత్త్వమును ప్రతిపాదించునట్టి ఇరువది నాలుగు ప్రసిద్ధ రామాయణములను తమ బహుముఖీనమైన ప్రజ్ఞా ప్రాభవముచే మథించి గత శతాబ్దిలో ..... ప్రాంతములో విజయవాడ దగ్గర కృష్ణలంకలో నివసించిన బ్రహ్మశ్రీ ములుకుట్ల నృసింహ పాకయాజిగారు **'శ్రీరామాయణ సారోద్ధారము'** అను గ్రంథమును ప్రకటించియున్నారు. శ్రీమద్రామాయణము వారి యూపిరి. నిరంతర రామాయణ ప్రవచన పరాయణులైనవారు తత్కాలీనులైన పండిత ప్రకాండులందరి మన్ననలను పొంది 'రామాయణశాస్త్రులు' గారుగా ఆంధ్రదేశమున తమదైన తనతనముతో తనరారిన మహితాత్ములు – వారు తమ సారోద్ధార గ్రంథ పీఠికలో "చతుర్వింశత్యర్ణ రామాయణ గుణోప సంహారము శ్రీరామతత్త్వ విద్యాత్మక శ్రీరామాయణ సారోద్ధార గ్రంథ గ్రంథనే.. శ్రీరామచంద్ర ప్రేరణయా ఆగతికతయా శుకేనేవ ఆర్షవాక్య సంప్రథన రూపేస్మిన్ ప్రయత్నోఽకారి". అనగా శ్రీరామచంద్ర ప్రభువు యొక్క అనుగ్ర విశేషము చేతనే నేను ఋషి ప్రోక్తములైన ఇరువది నాలుగు రామాయణములలోను వర్ణింపబడిన శ్రీరామతత్త్వ ప్రతిపాదకములును, అతని కల్యాణగుణములకు సంబంధించిన విషయములను యథాతథముగా

సంగ్రహించి క్రోడీకరించి చిలుకవలె పలికితినేగాని ఇందు నా స్వకీయ మిసుమంతయును లేదని ముక్తకంఠముగా పల్కియున్నారు.

సంస్కృతాంధ్రములలో గ్రాంథికభాషలో శ్రీ శాస్త్రులుగారు వివరించిన విషయజాతమునంతను సమగ్రముగా సరళమైన శిష్టవ్యావహారికభాషలో ఆంధ్ర పాఠకులకు తెలియజేయుటయే యీ గ్రంథముయొక్క ప్రధానలక్ష్యమని విన్నవించుచున్నాను. భవతు !

రామాయణములన్నింటికిని మూలమును తలమానికమునైనది వాల్మీకి మహర్షి కృతమైన శ్రీమద్రామాయణము. తదనుగుణముగనే ఇతర రామాయణములన్నియు దేశకాలానుగుణముగా అక్కడక్కడ కొలది మార్పులను సంతరించుకొని ఆవిర్భవించినవి. అన్నింటను **'సుందరకాండము'** మధ్యమణిగా ప్రకాశించుచు తనదైన ఉత్కృష్టతను కలిగియున్నది.

"తపః స్వాధ్యాయనిరత" మిత్యారభ్య చతుర్వింశతి సహస్ర గ్రంథ పర్యంతం, తథైవ ఇతరార్ష రామాయణస్థ శ్రీరామకథా సర్వాపి అత్రైవ కాండే సూక్ష్మేక్షికయా నిరూఢేతి తత్తద్ఘట్టేషు తత్తత్కాండస్థ కథార్థో విధృత ఏవేతి సద్భిర్నిర్ణీతమస్తి. అత ఏవ సుందరకాండ పారాయణ మాత్రేణైవ యావద్రామాయణ పారాయణ ఫలసిద్ధిరితి ఫలశ్రుతయః శ్రూయన్తే" అనగా - **"తపస్స్వాధ్యాయ నిరతమ్"** అని గాయత్రీప్రథమబీజాక్షర నిక్షేపముతో ప్రారంభింపబడి ఇరువది నాల్గు వేల శ్లోక పర్యంతమగు సంపూర్ణ గాయత్రీమంత్రగర్భితమైన శ్రీమద్వాల్మీకిరామాయణమును, అట్లే తదితరములైన ప్రముఖ రామాయణములందు చెప్పబడిన రామకథయంతయు ప్రసక్తాను ప్రసక్తముగా సుందరకాండ పారాయణముచే, సమగ్రరామాయణ పారాయణ ఫలము సిద్ధించునని సంప్రదాయవిదులు ఫలశ్రుతిలో ప్రతిపాదించియున్నారు. తదనుసారముగా ఆస్తికులగు రామభక్తులందరు సుందరకాండ పారాయణమును చేయుచూ కామితార్థములనన్నింటిని పొందుచున్నారు. రామభక్తులకు హనుమద్భక్తులందరకు ఇది అనుభవములో నున్న విషయమే!

చరమ ఫలభోక్తృత్వ నియముననుసరించి రామాయణ కావ్యమునకు శ్రీరామచంద్రమూర్తి అధినాయకుడుగా చెప్పబడినను, సుందరకాండకు

ప్రధానమైన నాయకలక్షణ లక్షితుడుగా హనుమంతుడు మాత్రమే నిర్ధారింపబడినాడు. సుందరకాండ న్యాసములో సీత ప్రధాన దేవతాశక్తిగా ప్రతిపాదింపబడినది. వాల్మీకి హృదయభూతమైన సీతాయాశ్చరితం మహత్తనే' మాహాత్మ్య శక్తిమత్త్వములు సుందరకాండములో హనుమదాశ్రితములుగా నిరూపింపబడినది. ఈ విషయమునే శ్రీశాస్త్రిగారు **"సుందరకాండ ప్రధాన దేవతాభూత ఆంజనేయోపాసనా మాత్రేణ సర్వదేవతోపాసనా జనితం ఫలం సిధ్యతీతి స్మర్యతే"** – అనగా సుందరకాండమునకు ప్రధాన దేవతయైన హనుమంతుని ఉపాసించినచో సమస్త దేవతలను ఉపాసించినట్లగునని స్మృతుల యందు కలదు. పరాశర స్మృతిలో **"ఆంజనేయః పూజితశ్చేత్. పూజితాః సర్వదేవతాః"** అని చెప్పబడినది. అనగా ఆంజనేయుడు పూజింపబడినచో సర్వదేవతలను పూజించినట్లే **"హనుమన్మహిమా శక్యో బ్రహ్మణాపిన వర్ణితుమ్"** హనుమంతుని మాహాత్మ్యమును వర్ణించుటకు బ్రహ్మదేవునకు సైతము నలవికాదు (పరాశర సంహిత–సప్తమ పటలము)

శ్రీ శాస్త్రిగారు ప్రతిబోధించిన హనుమద్వైభవము –

ఆంజనేయుని యందు రుద్రతేజము స్వయం ప్రతిష్ఠితమైయున్నది. ఈ విషయమును శ్రీశాస్త్రిగారు **'హనుమదుపాసనాకల్పద్రుమ'** –మనే గ్రంథము నందలి 232వ పుటలోని హనుమజ్జననమునకు సంబంధించిన గాథనుదాహరించుచు సప్రమాణంగా – ఆ కేసరి భార్యయగు అంజనాదేవి పుత్రార్థినియై ఏడువేల సంవత్సరములు తపమాచరింపగా పరమశివుడామెకు 'తన అష్టమూర్తులలో బలీయమైన వాయువుతో సమానమైన తేజో బల పరాక్రమ సంపన్నుడగు పుత్రుడు ఏకాదశ రుద్ర రూపుడుగా జన్మిస్తాడని' తెలియజేసినాడని, తదనుగుణంగా వాయుదేవుడంజనాదేవిలో సమర్పించిన రుద్రవీర్య ప్రభావముచే వజ్రదేహుడగు ఆంజనేయుడు ప్రాదుర్భవించినాడని" తెలియజేస్తారు. (సుందరకాండ సారోద్ధారం–పుటలు. 30–31)

వైకుంఠ పరంధామము నందు గరుత్మంతునివలె హనుమంతుడు కూడ నిత్య విభూత్యాత్మక శ్రీరామపరబ్రహ్మము యొక్క సన్నిధిలో నిత్యశూరుడుగా ప్రకాశిస్తూ ఉంటాడనే అంశాన్ని **–'బృహద్బ్రహ్మ**

సంహితాయాం అర్థపంచక వివరణే నిత్య విభూత్యాత్మక పరమపదే ఏకాంత మందిరే శ్రీరామనామక పరవాసుదేవ సన్నిధౌ సదావస్థిత ఏష హనుమానితి ప్రతిపాదనాత్' – అని సప్రమాణంగా తెలియజేస్తారు. వాల్మీకి రామాయణంలో కూడా సుందరకాండలో బలవేగముల ప్రసక్తి వచ్చినప్పుడల్లా హనుమకు గరుత్మంతుని తోడి సామ్యము సుమారుగా 20–30 పర్యాయములు ప్రదర్శింపబడినది. సుందరకాండమును నిత్యము పారాయణము చేయు సాధకులు, విమర్శన దృష్టితో పరిశీలించు సహృదయులు ఈ విషయమున అనుభవపూర్వకముగా గ్రహించగలరు. (ఇది శ్రీపాదుక స్వానుభవము కూడ) కొన్ని యుదాహరణములు –

1) పక్షిరాజ ఇవోరగమ్ (సుం.1–33)

2) గరుడేనేవ హ్రియమాణో మహోరగః (సుం.1–34)

3) సుపర్ణమివ చాత్మానం మేనే స కపికుంజరః (సుం.1–44)

4) వ్యోమ్ని తం కపిశార్దూలం సుపర్ణ ఇతి మేనిరే (సుం.1–75)

5) ఆపాతే పక్షిసంఘానాం పక్షిరాజ ఇవ వ్రజన్ (సం.1–80)

6) గరుత్మానివ మారుతిః (సుం.1–171)

7) ఉద్ధరిష్యతి వేగేన వైనతేయ ఇవోరగః (సుం.21/ 27)

8) శక్తిః స్యాద్వై నతేయస్య తవ వా మారుతస్య వా (సుం.39/26)

9) తార్క్ష్యాయయమాణో గగనే బభాసే వాయునందనః (సుం.57/10)

10) తతోంతరిక్షం విపులం ప్లుతోహం గరుడోయథా (సుం.58/34)

11) శక్తి స్యాద్వైన తేయస్య తవ వా మారుతస్య వా (సుం.68/9)

వైనతేయ సమ వేగవత్వ శక్తిమత్వములతోపాటు శ్రీమదాంజనేయుని యందు రుద్రశక్తితోపాటు శ్రీరామావేశము, రామభక్తులగు సర్వ వానరుల శక్త్యావేశము, సముద్రుడు నాగమాత, మైనాకుడు, సకల దేవగణములు,

సీతాపరమేశ్వరి యొక్క శక్త్యావేశము ప్రక్షిప్తములైయున్నవి. మహిషాసుర, శుంభనిశుంభాది మర్దనములో సర్వదేవతా శక్తులను ఆవహింప చేసుకొని దుర్గా పరమేశ్వరి సుందరియైనట్లుగా, సుందరకాండలో ప్రధానోపాస్యుడైన హనుమ సుందరుడైనాడంటారు శాస్త్రిగారు. (సారో.పుటలు.8 & 9)

హనుమంతుని సర్వదేవతాతిశాయి మహిమా ప్రాగల్భ్యము పరాశర సంహితాది గ్రంథములలో విశేషముగా నిరూపింపబడినది. పరాశర సంహితలో–

హనుమన్మహిమ్న్యాశక్యో బ్రహ్మణాపి వర్ణితుమ్ । అనగా హనుమన్మాహాత్మ్యము వర్ణించుటకు బ్రహ్మదేవునకు కూడ నలవికాదు.

"దైవతాని కతి సన్తి న భూమౌ – నైవతాని మనసా మతానిమే" భూలోకములో దేవతలెందరు లేరు గనుక వారెవ్వరును హనుమకు సరిపోరని నా తలంపు – అనియు **"వీక్షితం దరిద్ర రక్షణే దైవతం హనుమదాఖ్యమేవతత్'** దరిద్రులను సంరక్షించు దైవము హనుమ యొక్కడే !

'ఆంజనేయో విరాడ్రూపీ – విశ్వాత్మా – పావకనందనః – శివపార్వతీ తనయః సకల మనోరథాన్ నో దదాతు' – అని పరాశర సంహిత హనుమను కీర్తించినది.

ధ్వజదత్తుడు హనుమను –

త్వామామనన్తి శ్రుతయః జగతామాదికారణమ్ ।

త్వామేవ సృష్టి కర్తారం పురుషం ప్రకృతేః పరమ్ ॥ అని కీర్తిస్తాడు.

వేదములన్నియు నిన్నే జగత్సృష్టిలకి మూలకారణముగా, పరాత్పరునిగా కీర్తించుచున్నవి (పరాశర సంహిత–13వ పటలం). అంటే 21వ పటలములో

సప్తకోటి మహామంత్రాః వినా బ్రహ్మాస్త్రవిద్యయా ।

హనుమన్మంత్ర జాలానాం మిత్రాణీతి విదుర్బుధాః ॥

బ్రహ్మాస్త్రమంత్రమొక్కటి తప్ప మిగిలిన సప్తకోటి మహామంత్రములన్నియు హనుమన్మంత్ర సమూహములకు మిత్ర సమ్మితములని మంత్ర కోవిదులు చెప్పుచున్నారని యున్నది.

శ్రీరామచంద్రమూర్తి కూడ హనుమంతుని ఉపాసించినట్లును, హనుమన్మంత్ర ద్రష్టగా కూడ అగస్త్య సంహిత, రామతాపిన్యుపనిషత్తుల యందు చెప్పబడినది. (సుందరకాండ సారోద్ధారం, పు. 12)

అచ్చుటనే –

కే వా న పూజయన్తీహ ప్రత్యక్ష వరదాయకమ్ ।

అర్చయన్తి హనూమంతం బ్రహ్మవిష్ణుశివా అపి ॥

హనుమత్సదృశం దైవం నాస్తి నాస్త్యేవ భూతతే ।

తస్మిన్ సంపూజితే భానుర్బ్రహ్మా గౌరీమహేశ్వరౌ।

శ్రీ జానకీపతి స్సాక్షాదాది నారాయణః ప్రభుః ।

ఈశ శక్రాది లోకేశాః కుమారో గణనాయకః ॥

బ్రహ్మర్షయో వసిష్ఠాద్యాః సనకాద్యాశ్చ యోగినః ।

పితరో వసవో రుద్రాః పూజితాస్స్యుర్న సంశయః ॥

"ప్రత్యక్షమై వరములనిచ్చు హనుమంతునెవ్వరు పూజింపరు? బ్రహ్మ విష్ణు మహేశ్వరులు సైతము హనుమంతుని పూజించుచున్నారు. భూ తలమున హనుమంతునితో సమానమైన దైవము లేనే లేదు. హనుమంతుని పూజించుట వలన, సూర్యుడు, బ్రహ్మ, పార్వతీపరమేశ్వరులు, శ్రీరామచంద్రుడు, సాక్షాదాది నారాయణుడును, ఇంద్రాది లోకపాలురు, కుమారస్వామి, గణపతి, వసిష్ఠుడు మొదలగు బ్రహ్మర్షులు సనకాది యోగి పుంగవులు, పితరులు, వసువులు, ఏకాదశ రుద్రులు పూజింపబడిన వారగుదురు. ఈ విషయమున సందేహ మిసుమంతయు లేదు" అని పరాశర సంహిత ఘంటాపథముగా వక్కాణించినది. (సారో–పుటలు. 12 & 13)

పరాశర సంహిత, ఉమా సంహిత, శౌనక సంహితాది గ్రంథములందు, వివిధ స్తోత్రముల రూపములో హనుమచ్చరిత్ర, వైభవము, వివిధ మంత్రోద్ధారములు ఉపదేశింపబడినవి. హనుమంతుడు సర్వదేవతారాధ్యుడైన పరబ్రహ్మముగా కూడ కీర్తింపబడినాడు. ఏవం విధ మహామహిమత్వమే హనుత్సౌందర్యము.

"సుందరే-సుందరః కపిః" అను పదమునకు పీఠికలో శ్రీ శాస్త్రిగారు ఇంకనూ ఎన్నెన్నో విషయములను సోపపత్తికముగా నిరూపించినారు. ఇది కేవలము దిగ్దర్శనము లేదా దిశానిర్దేశము మాత్రమేనని గ్రహింపగలరు.

హనుమంతుడు విశ్వాత్ముడు విశ్వరూపుడు -

ఈ విషయాలను నిరూపించడం కోసం సారోద్ధారగ్రంథపీఠికలో శ్రీ శాస్త్రులుగారు శివరామాయణంలో సహస్రకంఠ రావణుని వధించు సందర్భమున హనుమంతుడు విశ్వరూపమును ప్రదర్శించిన వైనమును -

శ్లో ॥ తదాంజనేయస్తు విజృంభయిత్వా ప్రతీపమాగాత్కిల విశ్వరూపమ్ ।
బ్రహ్మాది దేవాశ్చ తదంగరోమకూపస్య మధ్యే ఋషయశ్చదృష్టాః ॥
సహస్ర శీర్షాభ సహస్రబాహురాక్రమ్య సర్వా విదిశో దిశశ్చ ।
తత్రైకమంఘ్రిం పరపుష్కరేఽన్యం నిక్షిప్యయానం తరసా నినాయ ॥

(సారోద్ధారం.పుట.16)

ఆ సమయమున ఆంజనేయుడు విజృంభించి విశ్వరూపమును ప్రదర్శించెను. ఆతని రోమకూపముల నడుమ బ్రహ్మాది దేవతలు ఋషులు చూడబడిరి. ఆ సమయమున నతనికి వేయితలలు, వేయి బాహువులు ఉద్భవించి దశదిశలను విదిశలను కూడ ఆక్రమించి ప్రకాశించినవి. అతడొక పాదమును పుష్కరద్వీపము నందును వేరొక పాదమును జంబూద్వీపము నందును ఉంచి నిలచెను." (సారోద్ధారం.పుట.17)

ఇట్లే పరాశర సంహితలో కూడ హనుమ శ్రీరామునితో –

ప్రసార్యలాంగూలమహం తిష్ఠామి వరుణాలయే ।

సప్తసాగర పర్యంతం వర్ధయిత్వాతు సేతువత్ ।

లాంగూలం సమధిష్టాయ జహి తం పురుషోత్తమమ్ ।

ఇత్యుక్త్వా దీర్ఘలాంగూలం ప్రసార్య పవనాత్మజః ।

మార్గం సప్తసముద్రాంతం కృత్వావై పర్యవస్థితః ।

లాంగూల రోమజాతేషు నక్షత్రాణి తథాగ్రహాః ।

దృశ్యన్తే దర్భపుంజేషు యథైవ హిమ బిందవః ॥

ఓ పురుషోత్తమా ! నేను నా తోకను సముద్రపుపై సేతువు వలె ప్రసరింపచేసి నిలచెదను. సప్తసముద్రములను వ్యాపించి సేతువు వలె నా తోక ప్రసరించును. ఆ నా కాలమును అధిష్ఠించి నీవా శతకంఠుని వధింపుము అని పలికి వాయునందనుడు తన లాంగూలమును ప్రసరింపచేసి సప్తసముద్రపర్యంతము జలాంతర్గత మార్గములను నిర్మించి నిలచెను. అతని లాంగూల రోమజాలములందు గ్రహ నక్షత్రములు దర్భపుంజములందు నిలచిన హిమబిందువులు వలె ప్రకాశించినవి.

పరాశరసంహిత (సారోద్ధారము. పుటలు. 17–19)

శ్రీమద్రామాయణ సుందరకాండలోని 37వ సర్గలో హనుమ సీతకు జూపిన స్వస్వరూప ప్రదర్శన ఘట్టములో కూడ నతని విరాడ్రూపము–

తతోవర్థితు మారేభే సీతాప్రత్యయ కారణాత్ ।
మేరుమందర సంకాశో బభౌ దీప్తానల ప్రభః ॥
అగ్రతో వ్యవతస్థేచ సీతాయాః వానరోత్తమః ।
హరిః పర్వతసంకాశః తామ్రవక్త్రో మహాబలః ।
వజ్ర దంష్ట్రనఖో భీమో వైదేహీ మిదమబ్రవీత్ ॥ అని మూడు శ్లోకములలో వర్ణింపబడినది.

ఇంకను నారద పురాణములోని 36వ అధ్యాయములో శ్రీమహావిష్ణువు హనుమత్ప్రసాదమును స్వయముగా స్వీకరించెననియు, అట్లే స్కాంద పురాణంలో సేతు మాహాత్మ్య ఖండములో – హనుమంతుడు ఏకకాలములో **"త్రి సహస్ర సంఖ్యాక విద్వత్పరి దృఢకృతప్రశ్నానాం సమాధానముక్త్వా– అష్ట యోజనోన్నత స్వరూపం ధృత్వా ప్రత్యక్షో–భూత్"** – అనగా హనుమ యెనిమిది యోజనముల పొడవు గల మహోగ్రమైన రూపమును ధరించి ఏకకాలములో మూడు వేలమంది పండిత ప్రకాండులతో వాగ్వాదమును జరిపి జయించెనని చెప్పబడినది. ఇది యీతని విద్వద్దీశ్వరూపమునకు, సర్వజ్ఞత్వమునకు ఉదాహరణలని చెప్పవచ్చును. (సారోద్ధారము–పుట. 32)

హనుమ గృహస్థుడు. నిరంతర బ్రహ్మచర్య వ్రత నిష్ఠుడు. కావుననే అతనిని గృహస్థునిగా, బ్రహ్మచారిగా కూడా నుపాసించుచున్నారు. హనుమకు సూర్యపుత్రియగు సువర్చలాదేవితో వివాహము జరుపబడినట్లు పరాశర సంహితలో విశేషించి ప్రస్తుతింపబడినది.

హనుమ సంపూర్ణకాయుడని ప్రస్తుతించు సందర్భములో

శ్లో ॥ జాయాచాపి సువర్చలా రవిసుతా దివ్యంచ హేమాంబరమ్ – అనియు అచటనే హనుమతో షోడశాక్షర మంత్ర ధ్యానములో ధ్యానమూర్తిని వర్ణించు శ్లోకములో –

ఏకేనాభయదం పరేణవరదం భోజ్యం పరంచాపరే ।

అన్యేనాపి సువర్చలా కుచయుగం హస్తేన సంబిభ్రతమ్ ॥ అనియు

(పరాశర సంహిత 20వ పటలము)

అలాగే ధ్వజదత్త చరితము 10వ పటలములో ప్రత్యక్షీభూత సువర్చలా సహిత హనుమత్స్వరూప వర్ణనములో –

"సువర్ణకుండల జ్యోతిర్దీప్త గండ స్థల ద్వయః

....

సువర్చలాం దధానశ్చ వామ భాగే నిజప్రియామ్ ।

ధ్యాయన్తీం హృది భర్తారం పార్వతీ మివ శంకరమ్ ॥

మందస్మితాం సువర్ణాభాం సూర్యపుత్రీం సువర్చలామ్ ।

కౌశేయపరిధానం చ దధానాం చ కుశేశయమ్ ॥

ఏవం సర్వగుణోపేతాం ప్రేయసీం మారుతాత్మజః ।

వామభాగే వహన్ భార్యాం క్షణాత్ప్రాదురభూన్మునే ॥

ధ్వజదత్తుడను భక్తునకు హనుమ సువర్చలాసమేతుడై దర్శనమిచ్చినాడు. అతని చెక్కిళ్ళపై బంగారు కుండలములు ప్రకాశిస్తున్నాయి. బంగారు యజ్ఞోపవీతము దివ్యములైన పట్టు వస్త్రములను ధరించి, ఎడమ వైపున బంగరు కాంతితో శోభిల్లుచున్న తన ప్రియభార్యయు, సూర్యపుత్రియునగు సువర్చలాదేవితో సహ దర్శనమిచ్చినాడని వర్ణింపబడినది.

ఇట్లే 11వ పటలములో గాలవునకు సువర్చలాసహిత హనుమద్ద్వాదశాక్షర మంత్ర మీయబడినట్లు వర్ణింపబడినది. క్రమముగా 12, 13 పటలములలో సువర్చలా సమేత హనుమద్వర్ణనము పరాశర సంహితలో దర్శింపవచ్చును.

ఆంజనేయ పూజా విధానములో కూడా హనుమంతుని –

ఆవాహయామి సర్వేశం సూర్యపుత్రీప్రియం విభుమ్ ।

అంజనాతనయం దేవం మాయాతీతం జగద్గురుమ్ ॥

అని సూర్య సుతయగు సువర్చలాదేవితో కూడ నావాహనము చేయవలెనని చెప్పబడినది.

హనుమత్సూక్తములో కూడ – హనుమంతుడు – **"శుద్ధ స్ఫటిక సంకాశః పంచవదనః ... సకల దివ్యాస్త్రధారీ – సువర్చలా రమణః"** – అని కీర్తింపబడినాడు.

ఆయా ప్రమాణములను బట్టి హనుమంతుడు శ్రీరామ శ్రీకృష్ణుల వలె గృహస్థుడై యుండి కూడ నిత్య బ్రహ్మచర్య నిష్ఠుడుగా కీర్తింపబడినాడని గ్రహించాలి.

హనుమజ్జయంతి –

హనుమంతుని జన్మతిథి విషయములలో ఆయా పురాణ కథనములనుసరించి–

కార్తీకకృష్ణచతుర్దశి యనియు

చైత్రశుద్ధ ఏకాదశి యనియు

వైశాఖబహుళ దశమి యనియు

మార్గశీర్షకృష్ణ దశమి యనియు – అట్లే వారము విషయములో కూడ–

మందవాసరము లేదా శనివారము అనియు

మంగళవారమనియు

బుధవారమనియు వేరువేరుగా ఉల్లేఖములున్నవి.

అన్నింటిని పరిశీలించి సారోద్ధారములో నృసింహావధానులు (రామాయణ శాస్త్రులు) గారు

వైశాఖ బహుళ దశమ్యాం మందవాసరే పూర్వప్రోష్ఠపదా నక్షత్రే వైధృత నామక యోగే, మధ్యాహ్న వేళాయాం, కర్కాటకలగ్నే కౌండిన్యస గోత్ర ప్రాదుర్భూతః –

అనగా హనుమ కౌండిన్యస గోత్రంలో వైశాఖ బహుళ దశమీ స్థిరవారం నాడు కర్కాటక లగ్నంలో మధ్యాహ్న సమయంలో వైధృత యోగములో అంజనాదేవికి జన్మించినట్లు నిర్ధారించినారు. కావున అస్మదాదు లందరము **వైశాఖ బహుళ దశమీ తిథినాడు హనుమజ్జయన్తి**ని జరుపుకొనుచున్నాము.

'సత్యం-శివం-సుందరమ్' అనే తత్త్వ త్రయములో ఉత్తరోత్తర ప్రాధాన్యమును బట్టి సుందరతత్త్వ సమాలోచనము చేసినచో హనుమ మూర్తీభవించిన సుందరతత్త్వ సమన్వితుడని తెలియును. **"సర్వ సుందర గుణగణ పరిపూర్ణ ఏవ సుందరో హనుమాన్"** అని సారోద్ధార పీఠికలో నిరూపింపబడినది (సారో.పుటలు. 34-39)

సుందరకాండ :

సుందరకాండము **శ్రీహనుమన్మాలా మహామంత్రము** అని పండితుల ప్రవచనము.

ఆనంద రామాయణం మనోహరకాండలో -

"ఉద్యదాదిత్య సంకాశం ఉదార భుజవిక్రమమ్ ।

కందర్పకోటి లావణ్యం సర్వవిద్యా విశారదమ్ ॥"

హనుమంతుని సౌందర్యము **"కందర్పకోటి లావణ్యమ్"** అనగా కోటి మన్మథుల సౌందర్యమును మించినదిగా వర్ణింపబడినది.

"బుద్ధిర్బలం యశోధైర్యం నిర్భయత్వమరోగితా

అజాడ్యం వాక్పటుత్వంచ" - ఇత్యాదిగా వర్ణింపబడిన హనుమద్గుణ గ్రామ సౌందర్యముమంతయు సోదాహరణగా సుందరకాండలో సమగ్రముగా వర్ణింపబడినది.

హనుమంతుడు లంకకు బయలుదేరునపుడు ప్రస్థానకాలీన పుష్పిత వృక్షాదుల అనుగమనము అత్యంత సుందరముగా మహాద్భుతముగా వర్ణింపబడినది.

మైనాక, సురస, సింహికల యెడ హనుమ చూపిన కార్యతత్పరత, సాహసము, పరాక్రమము మొదలగు స్వాభావిక గుణసౌందర్యము, లంకా నగరము నందలి సౌధవర్ణనము, పుష్పకవిమానము, చంద్రోదయము మొదలగు మనోహర దృశ్యముల రామణీయకత, చంద్రోదయ వర్ణనము, ఋతువర్ణన

సందర్భములలో ప్రాకృతిక సౌందర్యముతోపాటు రచనా శిల్ప రామణీయకత, సీతాసంభాషణములలో నామె పాతివ్రత్యాది గుణ సౌందర్యాతిశయము, దేశకాల పాత్రౌచితీ సౌందర్యములు హనుమద్దౌత్యమున నీత్యుపదేశ సౌందర్యములు, ఇలా సుందరకాండలో ప్రతి వర్ణనములో, ప్రతి వాక్యములో, ప్రత్యక్షరములో నుండి సౌందర్య సమున్మేషము తొణికిసలాడుచు కన్పట్టును.

ప్రతిక్షణము నొక విలక్షణమైన సౌందర్యాతిశయము కన్పించు తత్త్వమును రామణీయకతా లక్షణముగా మాఘకవి – **"క్షణే క్షణే యన్నవతాముపైతి తదేవ రూపం రమయణీయతాయాః"** అని పేర్కొనినాడు. ఆ సౌందర్యము సుందరకాండములో సర్వత్ర సమానముగా సంతత తైలధారా వచ్ఛిన్నముగా కనిపించును.

ఈ విధముగ సుందరకాండ సహృదయ హృదయములకు అమందానంద సందోహకరమగుటచే **సుందరకాండమని** లోకమున ప్రసిద్ధిని గాంచినది.

ఈ విధముగా సుందరకాండ యొక్క తాత్త్వికసమాలోచనము గావించుచూ శ్రీనృసింహావధాని పాకయాజిగారు శ్రీమద్రామాయణాంతర్యార్థ వివరణము సుందరకాండ పారాయణ పద్ధతులు, శ్రీమద్రామాయణము నందలి సర్గ, శ్లోకసంఖ్యలను గూర్చిన సాంకేతిక వివరణములను, సుందరకాండ పారాయణ ఫలములు, పారాయణ పద్ధతులు వేద రామాయణ వివరణముల వంటి విషయములనెన్నింటినో ప్రతిపాదించియున్నారు.

ప్రస్తుత సుందరకాండలో ప్రతిపాద్యవిషయము 19సర్గలలో 1008 శ్లోకములలో నిట్లు ప్రతిపాదింపబడినది.

సర్గ	శ్లోకసంఖ్య	మొత్తము	సర్గ	శ్లోకసంఖ్య	మొత్తము
1.	82	82.	11.	54	622.
2.	47	129.	12.	50	672.
3.	33	162.	13.	50	722.
4.	60	222.	14.	43	765.
5.	56	278.	15.	49	814.
6.	65	343.	16.	60	874.
7.	57	400.	17.	60	934.
8.	54	454.	18.	35	969.
9.	51	505.	19.	39	**1008.**
10.	63	568.			

మంత్రసంఖ్యానము ననుసరించి 1008, పరబ్రహ్మావాచకముగు నవాంకము(9)ని సూచించును. కాగా ఈ సుందరకాండము భక్తజనమందారమై శ్రీహనుమత్సీతాలక్ష్మణసమేత తారకరామ బ్రహ్మపదము ననుగ్రహించునని తాత్పర్యము.

----0----

శ్రీ రామాయణ సారోద్ధారము-సుందరకాండపారాయణము

ప్రథమ సర్గ

హనుమంతుడు, జాంబవంతుడు, అంగదుడు, సుగ్రీవుడు మున్నగువారి ప్రేరణచే మహేంద్ర పర్వతము నుండి లంకకు పోవలెనని తలంచుట - "తతో రావణ సీతాయాః" శ్లోక వ్యాఖ్యానము.

హనుమ ఆకాశమార్గమున సముద్రమును లంఘించుచుండగా దేవతలతనిని స్తుతించుట.

మైనాకుని అభ్యర్థనమును సున్నితముగా తిరస్కరించి, హనుమ ముందుకుసాగుట.

హనుమంతుని పరీక్షించుటకై దేవతలు సురసను పంపుట. మరియు హనుమంతుడామెను జయించి కార్యోన్ముఖుడై సాగిపోవుట.

ఛాయాగ్రాహి యగు సింహికను సంహరించి లంకను ప్రవేశించు అను అంశములు ఈ సర్గలో ప్రధానముగా ప్రతిపాదించబడినవి.

ప్రార్థన

అవతారిక :

"గ్రంథాదౌ మంగళ మవశ్యం కర్తవ్యమ్" - గ్రంథారంభమున సంకల్పిత కార్యసిద్ధి అనగా గ్రంథ పరిసమాప్తి పర్యంతము రచనము నిర్విఘ్నముగా కొనసాగవలెనని యిష్టదైవమును ప్రార్థించుట సంప్రదాయము. అందులకనుగుణముగా తారక పరబ్రహ్మ స్వరూపుడును శ్రీమద్రామాయణ కథా నాయకుడును, శ్రీరామసార్వభౌముని స్తుతించుచున్నారు.

శ్లో ॥ రామం కామారిసేవ్యం భవభయ హరణం కాలమత్తేభసింహమ్ ।
యోగీంద్రం జ్ఞానగమ్యం గుణనిధిమజితం నిర్గుణం నిర్వికారమ్ ।
మాయాతీతం సురేశం ఖలవధ నిరతం బ్రహ్మబృందైకవేద్యమ్ ।
వందే కుందావదాతం సరసిజనయనం దేవమూర్వీశరూపమ్ ॥

1) శ్లో॥ తతో రావణ నీతాయాః సీతాయాశ్శత్రుకర్శనః ।

ఇయేష పదమన్వేష్టుం చారణాచరితే పథి ॥

2) శ్లో॥ దుష్కరం నిష్ప్రతిద్వంద్వం చికీర్షన్ కర్మ వానరః ।

సముదగ్ర శిరోగ్రీవో గవాంపతిరివాబభౌ ॥

3) శ్లో॥ పూర్వం జాంబవతో–భివాద్య చరణావాపృచ్ఛ్య సేనాపతిమ్।

ఆశ్వాస్యాశ్రుముఖాన్ముహుః ప్రియసఖాన్ ప్రేష్యాన్ సమాదిశ్య చ।

ప్రారంభం జగృహే మహేంద్రశిఖరాదంభోనిధే ర్లంఘనే ।

రమ్యం శ్రీ రఘునాథపాదరజసా ముచ్చైఃస్మరన్మారుతిః ॥

(హనుమద్రామాయణము)

4) శ్లో॥ నిష్ప్రమాణ శరీరస్సన్ విలంఘయిషురర్ణవమ్ ।

బాహుభ్యాం పీడయామాస చరణాభ్యాం చ పర్వతమ్ ॥

5) శ్లో॥ స చచాలాచలశ్చాపి ముహూర్తం కపిపీడితః ।

సర్వతః సంవృతః శైలో బభౌ పుష్పమయో యథా ॥

6) శ్లో॥ శిరోభిః పృథుభిస్సర్పాః వ్యక్త స్వస్తికలక్షణైః ।

వమంతః పావకం ఘోరం దదంశు ర్దశనైశ్శిలాః ॥

7) శ్లో॥ తాస్తదా సవిషైర్దష్టాః కుపితైస్తైర్మహాశిలాః ।

జజ్జ్వలుః పావకోద్దీప్తాః బిభిదుశ్చ సహస్రశః ॥

8) శ్లో॥ దుధువే చ సరోమాణి చకంపే చాచలోపమః ।

ననాద సుమహానాదం సుమహానివ తోయదః ॥

9) శ్లో॥ బాహూసంస్తంభయామాస మహాపరిఘసన్నిభౌ ।

ససాద చ కపిః కట్యాం చరణౌ సంచుకోచ చ ॥

10) శ్లో ॥ రురోధ హృదయే ప్రాణాన్ ఆకాశమవలోకయన్ ।

పద్భ్యాం దృఢమవస్థానం కృత్వా స కపికుంజరః ॥

11) శ్లో ॥ నికుంచ్య కర్ణౌ హనుమానుత్పతిష్యన్మహాబలః ।
వానరాన్వానర శ్రేష్ఠః ఇదం వచన మబ్రవీత్ ॥

12) శ్లో ॥ యథారాఘవ నిర్ముక్తః శరః శ్వసనవిక్రమః ।
గచ్ఛేత్తద్వద్గమిష్యామి లంకాం రావణపాలితామ్ ॥

13) శ్లో ॥ నహిద్రక్ష్యామి యది తాం లంకాయాం జనకాత్మజామ్ ।
అనేనైవ హి వేగేన గమిష్యామి సురాలయమ్ ॥

14) శ్లో ॥ స సూర్యాయ మహేంద్రాయ పవనాయ స్వయంభువే ।
భూతేభ్యశ్చాంజలిం కృత్వా చకార గమనే మతిమ్ ॥

15) శ్లో ॥ సర్వథా కృతకార్యోఽహ మేష్యామి సహ సీతయా ।
ఆనయిష్యామి వా లంకాం సముత్పాట్య సరావణామ్ ॥

16) శ్లో ॥ ప్రాణప్రయాణసమయే యస్య నామ సకృత్స్మరన్ ।
నరస్తీర్త్వా భవాంభోధి మపారం యాతి తత్పదమ్ ॥

17) శ్లో ॥ కిం పునస్తస్య దూతోఽహం తదంగాంగులిముద్రికః ।
తమేవ హృదయే ధ్యాత్వా లంఘయామ్యల్పవారిధిమ్ ॥

శ్లో ॥ ఏవముక్త్వా తు హనుమాన్వానరోత్తమః ।

18) శ్లో ॥ నమో గురుభ్యః స్వీయేభ్యః పరమేభ్యో నమో నమః ।
పరమేష్ఠిగురుభ్యశ్చ మరుతేఽస్తు నమో నమః ॥

19) శ్లో ॥ నమోఽస్తు రామచంద్రాయ సీతాయై లక్ష్మణాయచ ।
మాత్రేంజనాయై పిత్రే చ నమః కేసరిణోఽస్తు మే ॥

20) శ్లో ॥ ఉమాయైచ మహేశాయ గణాధిపతయే నమః ।
ఇత్యుచ్చరన్ నమస్కుర్వన్ ఖే దధావే ఫణీంద్రవత్ ॥

(శ్రీరామ భాగవతం – హనుమత్సందేశ కాండం – 1వ అధ్యాయం)

21) శ్లో ॥ ఉత్పపాతాథ వేగేన వేగవాన విచారయన్ ।
సుపర్ణమివ చాత్మానం మేనే స కపికుంజరః ॥

22) శ్లో ॥ సముత్పతతి తస్మింస్తు వేగాత్తే నగరోహిణః ।
సంహృత్య విటపాన్ సర్వాన్ సముత్పేతు స్సమంతతః ॥
23) శ్లో ॥ విముక్తాస్తస్య వేగేన ముక్త్వా పుష్పాణి తే ద్రుమాః ।
వ్యవశీర్యంత సలిలే నివృత్తా స్సుహృదో యథా ॥
24) శ్లో ॥ తస్య వానర సింహస్య ప్లవమానస్యసాగరమ్ ।
కక్షాంతరగతో వాయుర్జీమూత ఇవ గర్జతి ॥
శ్లో ॥ వాయుమార్గే నిరాలంబే పక్షవానివ పర్వతః ॥
25) శ్లో ॥ యేనాసౌ యాతి బలవాన్ వేగేన కపికుంజరః ।
తేన మార్గేణ సహసా ద్రోణీకృత ఇవార్ణవః ॥
26) శ్లో ॥ తస్యాంబరగతౌ బాహూ దదృశాతే ప్రసారితౌ ।
పర్వతాగ్రాద్వినిష్క్రాంతౌ పంచాస్యావివ పన్నగౌ ॥
27) శ్లో ॥ అతిక్రామన్మహావేగ స్తరంగాన్గణయన్నివ ॥
28) శ్లో ॥ దశయోజన విస్తీర్ణా త్రింశద్యోజన మాయతా ।
ఛాయా వానరసింహస్య జలే చారుతరాఽభవత్ ॥
29) శ్లో ॥ ప్రవిశన్న భ్రజాలాని నిష్పతంశ్చ పునః పునః ।
ప్రచ్ఛన్నశ్చ ప్రకాశశ్చ చంద్రమా ఇవ లక్ష్యతే ।
వవర్షుః పుష్ప వర్షాణి దేవగంధర్వదానవాః ॥
30) శ్లో ॥ తతాప న హి తం సూర్యః ప్లవంతం వానరోత్తమమ్ ।
సిషివే చ తదా వాయూ రామకార్యార్థసిద్ధయే ॥
31) శ్లో ॥ తస్మిన్ ప్లవగ శార్దూలే ప్లవమానే హనూమతి ।
ఇక్ష్వాకు కులమానార్థీ చింతయామాస సాగరః ॥
32) శ్లో ॥ సాహాయ్యం వానరేన్ద్రస్య కరిష్యామీతి సత్వరః ।
హిరణ్యానాభం మైనాక మువాచ గిరిసత్తమమ్ ॥

33) శ్లో ॥ త్వ మిహాసురసంఘానాం పాతాలతలవాసినామ్ ।
పాతాళస్యా ప్రమేయస్య ద్వారమావృత్య తిష్ఠసి ॥

34) శ్లో ॥ తిర్యగూర్ధ్వమధశ్చైవ శక్తి స్తే శైల! వర్ధితుమ్ ।
తస్మాత్త్వంచోదయామి త్వా ముత్తిష్ఠ గిరిసత్తమ! ॥

35) శ్లో ॥ సలిలాదూర్ధ్వ ముత్తిష్ఠ! తిష్ఠ త్వేష కపిస్త్వయి ॥

36) శ్లో ॥ హిరణ్యనాభో మైనాకో నిశమ్య లవణాంభసః ।
ఉత్పపాత జలాత్తూర్ణం మహాద్రుమలతాయుతః ॥

37) శ్లో ॥ తముత్థిత మసంగేన హనుమానగ్రతస్థితమ్ ।
మధ్యే లవణతోయస్య విఘ్నోఽయమితి నిశ్చితః

38) శ్లో ॥ స తముచ్ఛ్రిత మత్యర్థం మహావేగో మహాకపిః ।
ఉరసా పాతయామాస జీమూతమివ మారుతః ॥

39) శ్లో ॥ ప్రహితం చ తతస్తస్య లాంగూలేన మహాగిరేః ।
శిఖరం సూర్యసంకాశం వ్యశీర్యత సహస్రథా ॥

40) శ్లో ॥ వ్యవసాయం చ తం బుద్ధ్వా స హోవాచ మహాగిరిః ।
మానుషం ధారయన్ రూప మాత్మన శ్శిఖరే స్థితః ॥

41) శ్లో ॥ సాగరేణ సమాదిష్టస్తద్విశ్రామాయ మారుతే ! ।
ఆగచ్ఛామృతకల్పాని జగ్ధ్వా పక్వఫలాని మే ॥

42) శ్లో ॥ విశ్రమ్యాత్ర క్షణం పశ్చాద్గమిష్యసి యథాసుఖమ్ ।
(మారుతే ! హిమవత్పుత్రో మైనాకోఽహం న రాక్షసః)॥

43) శ్లో ॥ దుష్కరం కృతవాన్ కర్మత్వమిదం వానరోత్తమ ।
నిపత్య మమ శృంగేషు విశ్రమస్వ యథాసుఖమ్ ॥

44) శ్లో ॥ కృతేచ ప్రతికర్తవ్య మేష ధర్మ స్సనాతనః ।
పక్షవంతః పురా పుత్ర ! బభూవుః పర్వతోత్తమాః ।

ఛందతః పృథివీం చేరుర్బాధమానా స్సమంతతః ।
చిచ్ఛేద భగవాన్పక్షా న్వజ్రేణైషాం సహస్రశః ॥

45) శ్లో ॥ మారుతేన తదా వత్స ! ప్రక్షిప్తోఽస్మి మహార్ణవే ।
పూజితే త్వయి ధర్మజ్ఞ ! పూజాం ప్రాప్నోతి మారుతః ॥

46) శ్లో ॥ ఏవ ముక్తః కపిశ్రేష్ఠ స్తన్నగోత్తమ మబ్రవీత్ ।
ప్రీతోస్మి కృత మాతిథ్యం మన్యు రేషోపనీయతామ్ ॥

47) శ్లో ॥ త్వరతే కార్యకాలో మే అహశ్చా ప్యతివర్తతే ।
ప్రతిజ్ఞా చ మయా దత్తా న స్థాతవ్య మిహాంతరే ॥

48) శ్లో ॥ గచ్ఛతో రామకార్యార్థం భక్షణం మే కథం భవేత్ ।
ఇత్యుక్త్వా స్పృష్టశిఖరః కరాగ్రేణ యయౌ కపిః ॥

49) శ్లో ॥ స పర్వతసముద్రాభ్యాం బహుమానాదవేక్షితః ।

50) శ్లో ॥ తద్ద్వితీయం హనుమతో దృష్ట్వా కర్మ సుదుష్కరమ్ ।
ప్రశశంసు స్సురా స్సర్వే సిద్ధాశ్చ పరమర్షయః ॥

51) శ్లో ॥ దృష్ట్వా శచీపతిః ప్రాహ మైనాకం తుష్టవానహమ్ ।
అభయం తే ప్రయచ్ఛామి తిష్ఠ సౌమ్య యథాసుఖమ్ ॥

52) శ్లో ॥ స వై దత్తవరశ్శైలో బభూవావస్థిత స్తదా ॥

53) శ్లో ॥ తతో దేవాస్సగంధర్వా స్సిద్ధాశ్చ పరమర్షయః ।
తం ప్రయాంతం సముద్వీక్ష్య హ్యాకాశే మారుతాత్మజమ్ ।
అబ్రువన్ సూర్యసంకాశాం సురసాం నాగమాతరమ్ ॥

54) శ్లో ॥ ఉద్రూర్భ్రమ ముఖాంబుజోద్రిశిరసి న్యస్తాగ్రపాదాంగుళిః ।
ప్రత్యాలీఢవికుంచితాయతపదో వ్యావృత్త తుంగత్రికః ।
మూర్ధ్ని భ్రాజిత దీర్ఘవాలవలయో భుగ్నాయితోరఃస్థలః ।
తీవ్రం సంవళితావనిః ప్లవగరాడంభోనిధిం పుప్లువే ॥

55) శ్లో ॥ అయమం వాతాత్మజః శ్రీమాన్ ప్లవతే సాగరోపరి ।

హనుమాన్నామ తస్య త్వం ముహూర్తం విఘ్నమాచర ।

జ్ఞాత్వా తస్య బలం బుద్ధిం పునరేహి త్వరాన్వితా ॥

56) శ్లో ॥ ఇత్యుక్తా సా యయౌ శీఘ్రం హనూమద్విఘ్నకారణాత్ ॥

57) శ్లో ॥ రాక్షసం రూపమాస్థాయ సుఘోరం పర్వతోపమమ్ ।

ఆవృత్య మార్గం పురతస్థిత్వా వానర మబ్రవీత్ ॥

58) శ్లో ॥ ఏహి మే వదనం శీఘ్రం ప్రవిశస్వ మహామతే! ।

తా మాహ హనుమాన్మాతరహం రామస్య శాసనాత్ ॥

59) శ్లో ॥ గచ్ఛామి జానకీం ద్రష్టుం పునరాగమ్య సత్వరః ।

రామాయ కుశలం తస్యాః కథయిత్వా త్వదాననమ్ ॥

60) శ్లో ॥ వివేక్ష్యే దేహి మే మార్గం సురసాయై నమోఽస్తుతే ।

కర్తుమర్హసి రామస్య సాహ్యం విషయవాసిని ॥

61) శ్లో ॥ ఇత్యుక్తా పునరేవాహ సురసా క్షుధితాస్మ్యహమ్ ।

ప్రవిశ్య గచ్ఛ మే వక్త్రం నోచే త్త్వాం భక్షయామ్యహమ్ ॥

62) శ్లో ॥ ఇత్యుక్తో హనుమా నాహ ముఖం శీఘ్రం విదారయ ।

ప్రవిశ్య వదనం తేఽద్య గచ్ఛామి త్వరయాన్వితః ।

ఇత్యుక్త్వా యోజనాయామదేహో భూత్వా పురః స్థితః ॥

63) శ్లో ॥ దృష్ట్వా హనుమతో రూపం సురసా పంచయోజనమ్ ॥

64) శ్లో ॥ ముఖం చకార హనుమాన్ద్విగుణం రూపమాదధత్ ।

తతశ్చకార సురసా యోజనానాం చ వింశతిమ్ ॥

65) శ్లో ॥ వక్త్రం తదాహనూమాంస్తు బభూవాంగుష్ఠమాత్రకః ॥

66) శ్లో ॥ ప్రవిశ్య వదనే తస్యాః పున రేత్య పురస్థితః ।

నిమేషాంతరమాత్రేణ జఠరంప్రాప్య నిర్యయౌ ॥

67) శ్లో ॥ ప్రవిష్టో నిర్గతోఽహం తే వదనం దేవి! తే నమః ।
ఏవం వదంతం దృష్ట్వా సా హనూమంత మథాబ్రవీత్ ॥

68) శ్లో ॥ గచ్ఛ సాధయ రామస్య కార్యం బుద్ధిమతాంవర!।
దేవై స్సంప్రేషితాఽహం తే బలం జిజ్ఞాసుభిః కపే!॥

69) శ్లో ॥ దృష్ట్వా సీతాం పునర్గత్వా రామం ద్రక్ష్యసి గచ్ఛ భో! ।
ఇత్యుక్త్వా సా యయౌ దేవలోకం వాయుసుతః పునః ॥

70) శ్లో ॥ స సాగర మనాధృష్య మభ్యేత్య వరుణాలయమ్ ।
జగామ వాయుమార్గేణ గరుత్మానివ పక్షిరాట్ ॥

71) శ్లో ॥ కించిద్దూరం గతస్యాస్య ఛాయాం ఛాయాగ్రహోఽగ్రహీత్ ।
సింహికా నామ సా ఘోరా జలమధ్యే స్థితా సదా ॥

72) శ్లో ॥ ఆకాశగామినాం ఛాయా మాక్రమ్యాకృష్య భక్షయేత్ ।
విధేర్వరా దవధ్యా సా లంకాపాలనతత్పరా ॥

73) శ్లో ॥ ఛాయాగ్రహ ఇతిఖ్యాతా ఛాయాం జగ్రాహ మారుతేః ।
ఛాయాయాం గృహ్యమాణాయాం చింతయామాస వానరః ॥

74) శ్లో ॥ కపిరాజేన కథితం సత్త్వమద్భుతదర్శనమ్ ।
ఛాయాగ్రాహి మహావీర్యం తదిదం నాత్ర సంశయః ॥

75) శ్లో ॥ స దదర్శ తత స్తస్యా వివృతం సుమహన్ముఖమ్ ।
కాయమాత్రం చ మేధావీ మర్మాణి చ మహాకపిః ॥

76) శ్లో ॥ సంక్షిప్య ముహురాత్మానం నిష్పపాత మహాబలః ।
ఆస్యే తస్యా నిమజ్జంతం దదృశుః సిద్ధచారణాః ।
గ్రస్యమాణం యథా చంద్రం పూర్ణం పర్వణి రాహుణా ॥

77) శ్లో ॥ తతః సస్తాం నఖై స్తీక్ష్ణైర్మర్మాణ్యుత్కృత్య వానరః ।
ఉత్పపాతాథ వేగేన మన స్సంపాతవిక్రమః ॥

78) శ్లో ॥ స్వయంభువైవ హనుమాన్ సృష్ట స్తస్యా నిపాతనే ।
హృతహృత్స్నా హనుమతా పపాత విధురాఽంభసి ॥

79) శ్లో ॥ జగామాకాశ మావిశ్య పన్నగాశనవత్కపిః ।
ప్రాప్తభూయిష్ఠపారస్తు సర్వతః ప్రవిలోకయన్ ॥

80) శ్లో ॥ యోజనానాం శతస్యాంతే వనరాజిం దదర్శ సః ।
తతశ్శరీరం సంక్షిప్య త న్మహీధరసన్నిభమ్ ॥

81) శ్లో ॥ పునః ప్రకృతి మాపేదే వీతమోహ ఇవాత్మవాన్ ॥

82) శ్లో ॥ తతస్తు సంప్రాప్త సముద్రతీరం
సమీక్ష్య లంకాం గిరివర్యమూర్ధ్ని ।
కపిస్తు తస్మిన్నిపపాత పర్వతే
విధూయ రూపం వ్యధయన్ మృగద్విజాన్ ॥

ఇది శ్రీమద్రాయణసారోద్ధారాంతర్గతసుందరకాండే
ప్రథమస్సర్గః (82)

ద్వితీయస్సర్గః

1) శ్లో ॥ సూర్యే చాస్తంగతే రాత్రౌ దేహం సంక్షిప్య మారుతిః ।
పృషదంశక మాత్రస్సన్ బభూవాద్భుతదర్శనః ।
యోగైశ్వర్య బలేనైవ యోగీశవరవల్లభః ॥

2) శ్లో ॥ యోజనానాం శతం శ్రీమాం స్తీర్త్వా ప్యుత్తమవిక్రమః ।
అనిశ్వసన్కపిస్తత్ర న గ్లాని మధిగచ్ఛతి ॥

3) శ్లో ॥ ప్రదోషకాలే హనుమాం స్తూర్ణ ముత్ప్లుత్య వీర్యవాన్ ।
ప్రవివేశ పురీం రమ్యాం సువిభక్తమహాపథామ్ ।

4) శ్లో ॥ సప్తభౌమాష్టభౌమైశ్చ స దదర్శ మహాపురీమ్ ॥

5) శ్లో ॥ చంద్రోపి సాచివ్య మివాస్య కుర్వన్
తారాగణై ర్మధ్యగతో విరాజన్ ।
జ్యోత్స్నావితానేన వితత్య లోక-
ముత్తిష్ఠతే నైక సహస్రరశ్మిః ॥

6) శ్లో ॥ శంఖ ప్రభం క్షీరమృణాళవర్ణం
ఉద్గచ్ఛమానం వ్యవభాసమానమ్ ।
దదర్శ చంద్రం స హరిప్రవీరః
పోప్లూయమానం సరసీవ హంసమ్ ॥

7) శ్లో ॥ తతో దదర్శ నగరం త్రికూటాచలమూర్ధని ।
ప్రాకారైర్బహుభిర్యుక్తం పరిఖాభిశ్చ సర్వతః ॥

8) శ్లో ॥ వప్రప్రాకారజఘనాం విపులాంబునవాంబరామ్ ।
శతఘ్నీశూలకేశాం తా మట్టాలకవతంసకామ్ ।
మనసేవ కృతాం లంకాం నిర్మితాం విశ్వకర్మణా ॥

9) శ్లో ॥ ద్వార ముత్తరమాసాద్య చింతయామాస వానరః ।
తస్యాశ్చ మహతీం గుప్తిం శూలపట్టసపాణిభిః ॥
రావణం చ రిపుం ఘోరం సాగరం చ నిరీక్ష్య సః ॥

10) శ్లో ॥ ఆగత్యాపీచ హరయో భవిష్యంతి నిరర్థకాః ।
నహి యుద్ధేన వై లంకా శక్యా జేతుం సురైరపి ॥

11) శ్లో ॥ ఇమాం తు విషమాం దుర్గాం లంకాం రావణపాలితామ్ ।
ప్రాప్యాపి స మహాబాహుః కిం కరిష్యతి రాఘవః ॥

12) శ్లో ॥ వంచనీయా మయా సర్వే జానకీం పరిమార్గతా ।
కేనోపాయేన పశ్యేయం మైథిలీం జనకాత్మజామ్ ॥

13) శ్లో ॥ నహి శక్యం క్వచి త్స్థాతు మవిజ్ఞాతేన రాక్షసైః ।
అపి రాక్షసరూపేణ కిముతాన్యేన కేనచిత్ ?

14) శ్లో ॥ వాయురప్యత్ర న జ్ఞాతశ్చరేదితి మతిర్మమ ॥

15) శ్లో ॥ ఇతి చింతాపరో భూత్వా రామం ధ్యాత్వా హృదంబుజే ।
సౌమిత్రిం జానకీం చైవ సమాధిస్థోఽభవత్తదా ॥

16) శ్లో ॥ సమీక్ష్య తు మహాబాహూ రాఘవస్య పరాక్రమమ్ ।
లక్ష్మణస్య చ విక్రాంతమభవ త్ప్రీతిమాన్కపిః ॥

17) శ్లో ॥ వస్వోకసారాప్రతిమాం తాం వీక్ష్య నగరీం తతః ।
ఆసాద్య సహసా హృష్టః ప్రాకార మభిపేయివాన్ ॥

18) శ్లో ॥ గ్రామం వా నగరం వాపి పత్తనం వా పరస్య హి ।
విశేషాత్సమయే దౌత్యే న ద్వారేణ వివేశయేత్ ॥

19) శ్లో ॥ స్మృత్వాఽద్వారప్రదేశే తు హనుమాన్గంతుముద్యతః ॥

20) శ్లో ॥ అథ సా హరిశార్దూలం ప్రవిశంతం మహాబలమ్ ।
నగరీ స్వేన రూపేణ దదర్శ పవనాత్మజమ్ ॥

21) శ్లో ॥ సా తం హరివరం దృష్ట్వా లంకా రావణపాలితా ।
స్వయమేవోత్థితా తత్ర వికృతాననదర్శనా ॥

22) శ్లో ॥ పురస్తా త్కపివర్యస్య వాయుసూనోరతిష్ఠత ।
ముంచమానా మహానాద మబ్రవీత్పవనాత్మజమ్ ॥

23) శ్లో ॥ కస్త్వం? కేన చ కార్యేణ ఇహ ప్రాప్తో వనాలయమ్ ?
కథయస్వేహ యత్తత్త్వం యావత్ప్రాణా ధరన్తి తే ॥

24) శ్లో ॥ అథ తా మబ్రవీద్వీరో హనుమా నగ్రతస్థితామ్ ।
కథయిష్యామి తే తత్త్వం యన్మాం త్వం పరిపృచ్ఛసి ।
కాత్వం విరూపనయనా పురద్వారేఽ వతిష్ఠసి? ॥

లంకా :

25) శ్లో ॥ అహం హి నగరీ లంకా స్వయమేవ ప్లవంగమ!
సర్వతః పరిరక్షామి హ్యేతత్తే కథితం మయా ॥

హనుమాన్ :

26) శ్లో ॥ ద్రక్ష్యామి నగరీం లంకాం సాట్టప్రాకారతోరణామ్ ।
దృష్ట్వా పురీ మిమాం భద్రే ! పున ర్యాస్యే యథాగతమ్ ॥

లంకా :

27) శ్లో ॥ మా మనిర్జిత్య దుర్బుద్ధే ! రాక్షసేశ్వరపాలితామ్ ।
న శక్య మద్య తే ద్రష్టుం పురీయం వానరాధమ! ॥

28) శ్లో ॥ తతః కృత్వా మహానాదం సా వై లంకా భయవహమ్ ।
తలేన వానరశ్రేష్ఠం తాడయామాస వేగితా ॥

29) శ్లో ॥ తతః సంవర్తయామాస వామహస్తస్య సోంగులీః ।
ముష్టినాఽ భిజఘానైనాం హనుమాన్ క్రోధమూర్ఛితః ॥

30) శ్లో ॥ స్త్రీ చేతి మన్యమానేన నాతిక్రోధ స్స్వయంకృతః ॥

31) శ్లో ॥ సా తు తేన ప్రహారేణ విహ్వలాంగీ నిశాచరీ ।
పపాత సహసా భూమౌ వికృతాననదర్శనా ॥

32) శ్లో ॥ తతో వై భృశసంవిగ్నా లంకా సా గద్గదాక్షరమ్ ।
ఉవాచాగర్వితం వాక్యం హనుమంతం ప్లవంగమమ్ ॥

33) శ్లో ॥ స్వయంభువా పురాదత్తం వరదానం యథా మమ ।
ఇదం తు తథ్యం శ్రుణు వై బ్రువంత్యా మే హరీశ్వర! ॥

34) శ్లో ॥ త్రేతాయుగే దాశరథీ రామో నారాయణోఽవ్యయః ।
జనిష్యతే యోగమాయా సీతా జనకవేశ్మని ॥

35) శ్లో ॥ భూభార హరణార్థాయ ప్రార్థితోఽయం మయా క్వచిత్ ।
సభార్యో రాఘవో భ్రాత్రా గమిష్యతి మహావనమ్ ॥

36) శ్లో ॥ తత్ర సీతాం మహామాయాం రావణోఽపహరిష్యతి ।
సుగ్రీవో జానకీం ద్రష్టుం వానరాన్ప్రేషయిష్యతి ॥

37) శ్లో ॥ తత్రైకో వానరో రాత్రా వాగమిష్యతి తేఽన్తికమ్ ।
యథా త్వాం వానరః కశ్చి ద్విక్రమాద్వశమానయేత్ ।
తదా త్వయా హి విజ్ఞేయం రక్షసాం భయమాగతమ్ ॥

38) శ్లో ॥ ధన్యాహ మప్యద్య చిరాయ రాఘవ-
స్మృతి ర్మమాసీద్భవబంధమోచనీ ।
తద్భక్త సంగో ప్యతిదుర్లభో మమ
ప్రసీదతాం దాశరథిస్సదా హృది॥

39) శ్లో ॥ సహిమే సమయ స్సౌమ్య ! ప్రాప్తోఽద్య తవ దర్శనాత్ ॥

40) శ్లో ॥ ప్రవిశ్య శాపోపహతాం హరీశ్వర-
శ్శుభాం పురీం రాక్షసముఖ్యపాలితామ్ ।
యదృచ్ఛయా త్వం జనకాత్మజాం సతీం
విమార్గ సర్వత్ర గతో యథాసుఖమ్ ॥

41) శ్లో ॥ నిర్జితాహం త్వయా వీర ! ఇత్యుక్త్వా సా నిశాచరీ ।
విహ్వలా వికృతాకారా పపాత సమరక్షితౌ ॥

42) శ్లో ॥ విహ్వలాం భగినీం దృష్ట్వా బ్రహ్మలోకాన్నిశాచరీ ।
విషూచీ లోకసంహర్త్రీ కర్కటీ ఘోరరూపిణీ ।
ఆగత్య హనుమన్నికట మువాచేదం మహాస్వనా ॥

43) శ్లో ॥ యద్బ్రహ్మవరదత్తాహ మతివిక్రమశాలినీ ।
తస్మాదహం హనిష్యామి క్షణేన త్వాం సమీరజ! ॥

44) శ్లో ॥ తాం జ్ఞాత్వా లోకసంహర్త్రీం తద్ధస్తాద్వక్రదండకమ్ ।
గృహీత్వా తాడయామాస సాపి తత్ర పపాత హ ॥

45) శ్లో ॥ తస్మిన్ క్షణే సమాయాతః బ్రహ్మోవాచ హరీశ్వరమ్ ।
సప్తవింశతి నామాని లోకేఽతీవ పఠంతి యే ॥

46) శ్లో ॥ విషూచి వ్యాధయస్తేషాం న భవన్తి కదాచన ।
సుందరం హనుమన్మంత్ర మిదమేవ హరీశ్వర ॥

47) శ్లో ॥ ఇత్యుక్తా తన్మహామంత్ర మవదత్తత్ర పద్మజః ।
ఇత్యుక్త్వా తాం సమాదాయ యయౌ లోకపితామహః ॥

ఇతి శ్రీరామాయణసారోద్ధారే సుందరకాండే ద్వితీయస్సర్గః.

(82+47=129)

తృతీయ సర్గః

1) శ్లో ॥ స నిర్జిత్య పురీం శ్రేష్ఠాం లంకాం తాం కామరూపిణీమ్ ।
విక్రమేణ మహాతేజా హనుమాన్ కపిసత్తమః ॥

2) శ్లో ॥ అద్వారేణ మహాబాహుః ప్రాకార మభిపుప్లువే ।
నిశి లంకాం మహాసత్త్వో వివేశ కపికుంజరః ॥

3) శ్లో ॥ ప్రవిశ్య నగరీం లంకాం కపిరాజహితంకరః ।
చక్రేథ పాదం సవ్యం చ శత్రూణాం న తు మూర్ధని ॥

4) శ్లో ॥ హనుమాన్ప్రయయౌ లంకాం సీతాన్వేషణహేతవే ।
రామా దధీతసందేశో యయౌ రుద్రకళోద్భవః ॥

5) శ్లో ॥ పాదగ్రాహీం మహాసత్త్వాం లంకారక్షణతత్పరామ్ ।
క్రౌంచాం హత్వా సింహికావ ల్లంకాం రాత్రౌ వివేశ సః ॥

6) శ్లో ॥ తతో జగామ హనుమా న్లంకాం పరమశోభనామ్ ।
రాత్రౌ సూక్ష్మతనుర్భూత్వా బభ్రామ పరితః పురీమ్ ॥

7) శ్లో ॥ హసితోత్కృష్టనినదై స్తూర్యఘోషపురస్సరైః ।
వజ్రాంకుశనికాశైశ్చ వజ్రజాలవిభూషితైః ॥

8) శ్లో ॥ సితాభ్రసదృశైశ్చిత్రైః పద్మస్వస్తికసంస్థితైః ।
వర్ధమానగృహైశ్చాపి సర్వతస్సువిభూషితా ।
ప్రజజ్వాల తదా లంకా రక్షోగణగృహోత్తమైః ॥

9) శ్లో ॥ భవనా ద్భవనం గచ్ఛన్దదర్శ పవనాత్మజః ।
వివిధాకృతి రూపాణి భవనాని తతస్తతః ।

10) శ్లో ॥ శుశ్రావ మధురం గీతం త్రిస్థానస్వరభూషితమ్ ।
శుశ్రావ జపతాం తత్ర మంత్రాన్ రక్షోగృహేషు వై ॥

11) శ్లో ॥ స్వాధ్యాయనిరతాంశ్చైవ యాతుధానాన్ దదర్శ సః ।
రావణస్తవ సంయుక్తాన్ గర్జతో రాక్షసానపి ॥

12) శ్లో ॥ దీక్షితాన్ జటిలాన్ ముండాన్ గోౖజినాంబర వాససః ।
దర్భముష్టి ప్రహరణా నగ్నికుండాయుధాం స్తదా ॥

13) శ్లో ॥ దదర్శ రాక్షసాంస్తత్ర వేదఘోష సమన్వితాన్ ।
అగ్నిహోత్రాశ్చ వేదాశ్చ రాక్షసానాం గృహేగృహే ॥

14) శ్లో ॥ దయా సత్యం చ శౌచం చ రాక్షసానాం న విద్యతే ।
భక్షన్తి మదవస్తూని సురాం పీత్వా చ రాక్షసాః ॥

15) శ్లో ॥ దదర్శ మధ్యమే గుల్మే రావణస్య చరాన్ బహూన్ ।
ధన్వినః ఖడ్గినశ్చైవ శతఘ్ని ముసలాయుధాన్ ॥

16) శ్లో ॥ పరిఘోత్తమహస్తాంశ్చ విచిత్రకవచోజ్జ్వలాన్ ।
నాతిస్థూలా న్నాతికృశా న్నాతిదీర్ఘాతి హ్రస్వకాన్ ॥

17) శ్లో ॥ ధ్వజీన్ పతాకినశ్చైవ దదర్శ వివిధాయుధాన్ ॥

చంద్రోదయవర్ణనము

18) శ్లో ॥ తత స్స మధ్యంగత మంశుమంతం
జ్యోత్స్నావితానం మహ దుద్వమన్తమ్।
దదర్శ ధీమాన్ దివి భానుమంతం
గోష్ఠే వృషం మత్తమివ భ్రమన్తమ్ ॥

19) శ్లో ॥ స్థితః కకుద్మానివ తీక్ష్ణశృంగః
మహాచలశ్శ్వేత ఇవోచ్చశృంగః ।
హస్తీవ జాంబూనదబద్ధశృంగః
రరాజ చంద్రః పరిపూర్ణశృంగః ॥

20) శ్లో ॥ మత్తః ప్రమత్తాని సమాకులాని ।
వీరశ్రియా చాపి సమాకులాని ।
రథాశ్వభద్రాసన సంకులాని ।
దదర్శ ధీమాన్ స కపిః కులాని ॥

21) శ్లో ॥ గృహాద్గృహం రాక్షసానా ముద్యానాని చ వానరః ।
వీక్షమాణో హ్యసంత్రస్తః ప్రాసాదాంశ్చ చచార హ ॥

22) శ్లో ॥ దురుచ్ఛ్వాసం గాఢనిద్ర మున్మత్తం పర్వతోపమమ్ ।
కుంభకర్ణం సమాలోక్య శిరో ధున్వ న్స మారుతిః ॥

23) శ్లో ॥ వైణ్యావం విష్ణు గాయంతం సదా సత్యరతం తతః ।
విభీషణం లోకహితే రతం మంగళమైక్షత ॥

24) శ్లో ॥ యాని యాని వరీయాంసి వస్తూని భువనత్రయే ।
తాని తాన్యుపనీతాని రక్షస్యైక్షత మారుతిః ॥

25) శ్లో ॥ క్రమమాణః క్రమేణైవ హనూమాన్మారుతాత్మజః ।
సర్వేషాం సమతిక్రమ్య భవనాని సమంతతః ।
ఆససాదాథ లక్ష్మీవా న్రాక్షసేంద్రనివేశనమ్ ॥

26) శ్లో ॥ రావణస్యోపశాయిన్యః దదర్శ హరిసత్తమః ।
శూలముద్గర హస్తాశ్చ శక్తితోమరధారిణీః ॥

27) శ్లో ॥ తాని ప్రయత్నాభి సమాహితాని ।
మయేన సాక్షాదివ నిర్మితాని ।
మహీతలే సర్వగుణోత్తరాణి ।
దదర్శ లంకాధిపతేర్గృహాణి ॥

పుష్పకవిమాన వర్ణనము

28) శ్లో ॥ పుష్పాహ్వాయం నామ విరాజమానమ్ ।
రత్నప్రభాభిశ్చ వివర్ధమానమ్ ।
వేశ్మోత్తమానామపి చోచ్చమానమ్ ।
మహాకపి స్తత్ర మహావిమానమ్ ॥

29) శ్లో ॥ మహీ కృతా పర్వతరాజిపూర్ణా ।
శైలాః కృతా వృక్షవితానపూర్ణాః ।
వృక్షాః కృతాః పుష్పవితానపూర్ణాః ।
పుష్పం కృతం కేసర పత్రపూర్ణమ్ ॥

30) శ్లో ॥ కృతాశ్చ వైదూర్యమయా విహంగాః ।
రూప్యప్రవాళైశ్చ తథా విహంగాః ।
చిత్రాశ్చ నానా వసుభిర్భుజంగాః ।
జాత్యానురూపా స్తురగాశ్శుభాంగాః ॥

31) శ్లో ॥ నియుజ్యమానాస్తు గజా స్సుహస్తాః ।
స కేసరా శ్చోత్పలపత్రహస్తాః ।
బభూవ దేవీ చ కృతా సుహస్తా ।
లక్ష్మీ స్తథా పద్మిని పద్మహస్తా ॥

32) శ్లో ॥ తద ప్రమేయా ప్రతికార కృత్రిమమ్ ।
కృతం స్వయం సాధ్వితి విశ్వకర్మణా ।
దివం గతం వాయుపథ ప్రతిష్ఠితమ్ ।
వ్యరాజతాదిత్యపథస్య లక్ష్మవత్ ॥

33) శ్లో ॥ విమానం పుష్పకం దివ్య మారురోహ మహాకపిః ॥

ఇతి శ్రీమద్రామాయణ సారోద్ధారే తృతీయస్సర్గః

(129+33=162)

చతుర్థస్సర్గః

1) శ్లో ॥ స తస్య మధ్యే భవనస్య సంస్థితమ్ ।
మహద్విమానం బహువజ్రచిత్రితమ్ ।
ప్రతప్త జాంబూనద జాలచిత్రితమ్ ।
దదర్శ వీరః పవనాత్మజః కపిః ॥

2) శ్లో ॥ తస్యాలయ వరిష్ఠస్య మధ్యే విపులమాయతమ్ ।
దదర్శ భవనశ్రేష్ఠం హనూమాన్మారుతాత్మజః ॥

3) శ్లో ॥ అర్ధయోజనవిస్తీర్ణ మాయతం యోజనం హి తత్ ।
భవనం రాక్షసేంద్రస్య బహుప్రాసాదసంకులమ్ ॥

4) శ్లో ॥ మార్గమాణస్తు వైదేహీం సీతా మాయతలోచనామ్ ।
సర్వతః పరిచక్రామ హనూమానరిసూదనః ॥

5) శ్లో ॥ చతుర్విషాణై ర్ద్విరదై స్త్రివిషాణై స్తథైవ చ ।
పరిక్షిప్త మసంబాధం రక్ష్యమాణముదాయుధైః ॥

6) శ్లో ॥ రాక్షసీభిశ్చ పత్నీభీ రావణస్య నివేశనమ్ ।
ఆహృతాభిశ్చ విక్రమ్య రాజకన్యాభిరావృతమ్ ॥

7) శ్లో ॥ యా హి వైశ్రవణే లక్ష్మీ ర్యా చేంద్రే హరివాహనే ।
సా రావణగృహే సర్వా నిత్యమేవానపాయినీ ॥

8) శ్లో ॥ స్వర్గోఽయం దేవలోకోఽయ మింద్రస్యేయంపురీ భవేత్ ।
సిద్ధిర్వేయం వరా హి స్యా దిత్యమన్యత మారుతిః ॥

9) శ్లో ॥ తతోఽపశ్య త్కుథాసీనం నానావర్ణాంబరస్రజమ్ ।
సహస్రం వరనారీణాం నానావేష విభూషితమ్ ॥

10) శ్లో ॥ పరివృత్తాఽర్ధ రాత్రే తు పాననిద్రావశం గతమ్ ॥

11) శ్లో ॥ రావణే సుఖసంవిష్టే తాః స్త్రియో వివిధ ప్రభాః ।
జ్వలంతః కాంచనాదీపాః ప్రైక్షంతానిమిషా ఇవ ॥

12) శ్లో ॥ రాజర్షిపితృదైత్యానాం గంధర్వాణాం చ యోషితః ।
రాక్షసానాం చ యాః కన్యా తస్య కామవశం గతాః ॥

13) శ్లో ॥ సమదా మదనేనైవ మోహితాః కాశ్చిదాగతాః ।
చింతయామాస హనుమాన్ స్వాత్మన్యేవం మహామతిః ॥

14) శ్లో ॥ నాఽవస్త్రాః స్త్రియ ఈక్షేత బ్రహ్మచారీ విశేషతః ।
ఇతి శాస్త్రగతిం నాహ మద్రాక్షం కార్యగౌరవాత్ ॥

15) శ్లో ॥ పరదారావరోధస్య ప్రసుస్తస్య నిరీక్షణమ్ ।
ఇయం ఖలు మమాత్యర్థం ధర్మలోపం కరిష్యతి ।
నహి మే పరదారాణాం దృష్టిర్విషయవర్తినీ ।
అయం చాత్ర మయా దృష్టః పరదారపరిగ్రహః ॥

16) శ్లో ॥ మమ త్వసంగమనసో న దోషో విషయేక్షణాత్ ।
విషయైర్నహి లేపోఽస్తి వహ్నివాయువివస్వతామ్ ॥

17) శ్లో ॥ న తత్ర కాచి త్ప్రమదా ప్రసహ్యా
వీర్యోపపన్నేన గుణేన లబ్ధా ।
న చాన్యకామాపి న చాన్యపూర్వా
వినా వరార్హాం జనకాత్మజాం తామ్ ॥

18) శ్లో ॥ న చాకులీనా న చ హీనరూపా
నాదక్షిణా నానుపచారయుక్తా ।
భార్యాఽభవ త్తస్య న హీనసత్త్వా
న చాపి కాంతస్య న కామనీయా ॥

19) శ్లో ॥ బభూవ బుద్ధిస్తు హరీశ్వరస్య
యదీదృశీ రాఘవధర్మపత్నీ ।
ఇమా యథా రాక్షసరాజభార్యా
స్సుజాత మస్యేతి హి సాధుబుద్ధేః ॥

20) శ్లో ॥ పునశ్చ సోऽచింత యదార్తరూపో
ధ్రువం విశిష్టా గుణతో హి సీతా ।
అథాయ మస్యాం కృతవాన్మహాత్మా
లంకేశ్వరః కష్టమనార్య కర్మ ॥

21) శ్లో ॥ తత్ర దివ్యోపమం ముఖ్యం స్ఫాటికం రత్నశోభితమ్ ।
అవేక్షమాణో హనుమా న్దదర్శ శయనాసనమ్ ॥

22) శ్లో ॥ తస్య చైకతమే దేశే సోऽగ్ర్య మాలావిభూషితమ్ ।
దదర్శ పాండురంఛత్రం తారాధిపతిసన్నిభమ్ ॥

23) శ్లో ॥ వాలవ్యజనహస్తాభి ర్వీజ్యమానం సమంతతః ।
గంధైశ్చ వివిధై ర్జుష్టం వరధూపైక ధూపితమ్ ॥

24) శ్లో ॥ తస్మి న్జీమూతసంకాశం ప్రదీప్తోత్తమకుండలమ్ ।
లోహితాక్షం మహాబాహుం మహారజతవాససమ్ ॥

25) శ్లో ॥ లోహితేనానులిప్తాంగం చందనేన సుగంధినా ।
వృతమాభరణైర్దివ్యై స్సురూపం కామరూపిణమ్ ॥

26) శ్లో ॥ భాస్వరే శయనే వీరం ప్రసుప్తం రాక్షసాధిపమ్ ।
నిశ్వసంతం యథా నాగం రావణం వానరర్షభః ॥

27) శ్లో ॥ ఆసాద్య పరమోద్విగ్న స్సోऽపాసర్ప త్సుభీతవత్ ।
అథారోహణ మాసాద్య వేదికాంతరమాశ్రితః ॥

28) శ్లో ॥ సుప్తం రాక్షసశార్దూలం ప్రేక్షతే స్మ మహాకపిః ।
కాంచనాంగదనద్ధౌ చ దదర్శ స మహాత్మనః ॥

29) శ్లో ॥ విక్షిప్తౌ రాక్షసేంద్రస్య భుజా వింద్రధ్వజోపమౌ ।
ఐరావతవిషాణాగ్రై రాపీడనకృతవ్రణౌ ॥

30) శ్లో ॥ వజ్రోల్లిఖితపీనాంసౌ విష్ణుచక్రపరిక్షతౌ ।
విక్షిప్తౌ శయనే శుభ్రే పంచశీర్షావివోరగౌ ॥

31) శ్లో ॥ తాభ్యాం స పరిపూర్ణాభ్యాం భుజాభ్యాం రాక్షసేశ్వరః ।
శుశుభేఽచలసంకాశ శ్శృంగాభ్యామివ మందరః ॥

32) శ్లో ॥ చూతపున్నాగసురభి ర్వకుళోత్తమసంయుతః ।
మృష్టాన్నరససంయుక్తః పానగంధపురస్సరః ॥

33) శ్లో ॥ తస్య రాక్షససింహస్య నిశ్చక్రామ మహాముఖాత్ ।
శయానస్య వినిశ్వాసః పూరయన్నివ తద్గృహమ్ ॥

34) శ్లో ॥ మాషరాశిప్రతీకాశం నిశ్వసంతం భుజంగవత్ ।
గాంగే మహతి తోయాంతే ప్రసుప్తమివ కుంజరమ్ ॥

35) శ్లో ॥ చతుర్భిః కాంచనైర్దీపై ర్దీప్యమానం చతుర్దిశమ్ ।
ప్రకాశకృత సర్వాంగం మేఘం విద్యుద్గణైరివ ॥

36) శ్లో ॥ పాదమూలగతశ్చాపి దదర్శ సుమహాత్మనః ।
పత్నీ స్స ప్రియభార్యస్య తస్య రక్షఃపతేర్గృహే ॥

37) శ్లో ॥ మదవ్యాయామఖిన్నా స్తా రాక్షసేంద్రస్య యోషితః ।
తేషు తేష్వవకాశేషు ప్రసుస్తా స్తనుమధ్యమాః ॥

38) శ్లో ॥ తాసామేకాంత విన్యస్తే శయానాం శయనే శుభే ।
దదర్శ రూపసంపన్నా మవరాం స కపి స్స్త్రియమ్ ॥

39) శ్లో ॥ గౌరీం కనకవర్ణాభా మిష్టా మంతఃపురేశ్వరీమ్ ।
కపిర్మండోదరీం తతత్ర శయానాం చారురూపిణీమ్ ॥

40) శ్లో ॥ స తాం దృష్ట్వా మహాబాహు ర్భూషితాం మారుతాత్మజః ।
తర్కయామాన సీతేతి రూపయౌవన సంపదా ॥

41) శ్లో ॥ హర్షేణ మహతాయుక్తో ననంద హరియూథపః ॥

42) శ్లో ॥ ఆస్ఫోటయామాస చుచుంబ పుచ్ఛం
నసంద చిక్రీడ జగౌ జగామ।
స్తంభా నరోహ న్నిపపాత భూమౌ
నిదర్శయన్ స్వాం ప్రకృతిం కపీనామ్ ॥
దృష్ట్వా సీతేతి హృష్టోఽభూ ద్దీన శ్చారిత్రదర్శనాత్ ॥

పార్వత్యువాచ :

43) శ్లో ॥ కథం మండోదరీ సీతాసదృశీ రాక్షసీరితా ?
సీతాంశాంశాంశజాస్సర్వాః స్త్రియశ్చేతి శ్రుతం మయా ॥

శ్రీశివ ఉవాచ :

44) శ్లో ॥ శ్రుణుష్వ కారణం దేవి సీతేయం విష్ణునా చితా ।
తేనైన విష్ణునా పూర్వ మియం మండోదరీ చితా ॥

45) శ్లో ॥ మామాహ రావణో వాక్యం దేహి మే ద్వౌ వరౌ ప్రభో !।
ఆత్మలింగం చ మన్మాత్రే పత్న్యర్థం పార్వతీం మమ ॥

46) శ్లో ॥ తత్తస్య వచనం శ్రుత్వా త్వం దత్తాసి గిరీంద్రజే !।
దత్త్వాత్మలింగం సంప్రోక్తో మయాత్వం యది రావణ! ॥

47) శ్లో ॥ మార్గేలింగం భూమిసంస్థం కురుషే తర్హ్యహం పునః ।
నాగ్రే గచ్ఛామి తత్స్థానా త్తత్రైవ చ వసామ్యహమ్ ॥

48) శ్లో ॥ తథేతి రావణశ్చోక్త్వా దేవ్యా లింగేన సో యయౌ ।
తదా త్వయా స్మృతో విష్ణు స్తేనాంగం చందనాదినా ।

49) శ్లో ॥ కృత్వా మండోదరీనామ్నీ మయ హస్తేఽర్పితా శుభా ।
తతో ద్విజ స్వరూపేణ విష్ణుః ప్రాహ దశాననమ్ ॥

50) శ్లో ॥ ప్రతారిత శ్శివేన త్వం దత్త్వా దుర్గాం తు కృత్రిమామ్ ।
పాతాళే మయగేహే సా గోపితాస్తి శివేన హి ॥

51) శ్లో ॥ తద్విప్రవచనం సత్యం మత్వా మా మేత్య వై పునః ।
విహస్య రావణః ప్రాహ జ్ఞాతం తేన్తర్గతం మయా ॥

52) శ్లో ॥ అర్పితా కృత్రిమా దేవీ మాతాం గోప్య రసాతలే ।
తవైవా స్త్వధునా చేయం త్వహం నేష్యామి గోపితామ్ ॥

53) శ్లో ॥ ఇత్యుక్త్వా త్వాం విసృజ్యాథ పాతాళం గంతుముద్యతః ।
మార్గమధ్యే హ్యల్పశంకాగ్రస్తః ప్రాహ ద్విజం తదా ॥

54) శ్లో ॥ ఆత్మలింగం క్షణే హస్తే గృహీణష్వ వచనా న్మమ ।
ద్విజవేషధరో విష్ణు స్తదా ప్రాహ దశాననమ్ ॥

55) శ్లో ॥ అతిక్రాన్తే ముహూర్తేఽథ లింగం స్థాప్య వజ్రామ్యహమ్ ।
తథేతి రావణ శ్చోక్త్వా తత్కరే లింగమర్పయత్ ॥

56) శ్లో ॥ తతో మూత్రస్యసాధారాఽ ఖండితాఽ భూచ్చిరం ప్రియే ।
అతిక్రాన్తే ముహూర్తేఽథ లింగం సాగరరోధసి ॥

57) శ్లో ॥ పశ్చిమే స్థాప్య భూమ్యాం స యయౌ స్వీయస్థలం హరిః ।
ఏతస్మిన్నంతరే లింగశక్తి శ్శివమగా త్తతః ॥

58) శ్లో ॥ అభూద్గర్తః కర్ణరంధ్ర సదృశ స్తచ్ఛిరః స్థలే ।
భువః కర్ణోపమం లింగం గోకర్ణం త ద్వదంతి హి ॥

59) శ్లో ॥ తతః ఖిన్నమనా స్తూష్ణీం పాతాళం రావణో యయౌ ।
మయం సంప్రార్థయామాస దదౌ తాం రావణాయ సః ॥

60) శ్లో ॥ తస్మా త్సీతాసమానేయం దృష్ట్వా మండోదరీ ప్రియే!
మండోదరీగర్భజా సా జానకీతి న వేత్సి కిమ్?॥

ఇతి శ్రీమద్రామాయణ సారోద్ధారే సుందరకాండే చతుర్థస్సర్గః

(162+60=222)

పంచమస్సర్గః

1) శ్లో ॥ అవధూయ చ తాం బుద్ధిం బభూవాస్థిత స్తదా ।
జగామ చాపరాం చింతాం సీతాం ప్రతి మహాకపిః ॥

2) శ్లో ॥ న రామేణ వియుక్తా సా స్వప్తుమర్హతి భామినీ ।
న భోక్తుం నాప్యలంకర్తుం న పాన ముపసేవితుమ్ ।
నాఽన్యం నర ముపస్థాతుం సురాణామపి చేశ్వరమ్ ॥

3) శ్లో ॥ న హి రామ సమః కశ్చి ద్విద్యతే త్రిదశేష్వపి ।
అన్యేయ మితి నిశ్చిత్య పానభూమౌ చచార సః ॥

4) శ్లో ॥ మృగాణాం మహిషాణాం చ వరాహాణాం చ భాగశః ।
తత్ర న్యస్తాని మాంసాని పానభూమౌ దదర్శ సః ॥

5) శ్లో ॥ పానభాజనవిక్షిప్తైః ఫలైశ్చ వివిధైరపి ।
పానం శ్రేష్ఠం తదా భూరి కపిస్తత్ర దదర్శ హ ॥

6) శ్లో ॥ క్వచి దర్ధావశేషాణి క్వచిత్పీతాని సర్వశః ।
క్వచి త్ప్రభిన్నైః కరకైః క్వచి దాలోళితైర్ఘటైః ॥

7) శ్లో ॥ దివ్యాః ప్రసన్నా వివిధా స్సురాః కృతసురా అపి ।
శర్కరాసవమాధ్వీక పుష్పాసవ ఫలాసవాః ॥

8) శ్లో ॥ వాసచూర్ణైశ్చ వివిధైర్మృష్టా స్తైస్తైః పృథక్ పృథక్ ॥
మద్యశాలాం దదర్శాథ కూర్మ మయూర కుక్కుటాన్ ।
అర్ధార్ధం భక్షితం చాపి దదర్శ స్ఫుటితం తదా ॥

9) శ్లో ॥ ఏవం సర్వమశేషేణ రావణాంతఃపురం కపిః ।
దదర్శ సుమహాతేజా న దదర్శ చ జానకీమ్ ॥

10) శ్లో ॥ భూమిగృహాం శ్చైత్యగృహాన్ గృహాతిగృహకానపి ।
ఉత్పతన్నిష్పతంశ్చాపి తిష్ఠన్గచ్ఛ న్పునః పునః ॥

11) శ్లో ॥ అపావృణ్వంశ్చ ద్వారాణి కవాటా న్యవఘాతయన్ ।
ప్రవిశ న్నిష్పతంశ్చాపి ప్రపతన్నుత్పతన్నపి ॥
12) శ్లో ॥ సర్వమవ్యవకాశం స విచచార మహాకపిః ॥
13) శ్లో ॥ చతురంగుళమాత్రోఽపి నావకాశ స్స విద్యతే ।
రావణాంతఃపురే తస్మి న్యం కపి ర్న జగామ సః ॥
14) శ్లో ॥ అనిర్వేదః శ్రియోమూల మనిర్వేదః పరం సుఖమ్ ।
భూయస్తావ ద్విచేష్యామి దేశాన్రావణపాలితాన్ ॥
ఇతి సంచిత్య భూయోఽపి విచేతు ముపచక్రమే ।
సంపరిక్రమ్య హనుమాన్ రావణస్య నివేశనాత్ ॥
15) శ్లో ॥ అదృష్ట్వా జానకీం సీతామబ్రవీద్వచనం కపిః ॥
16) శ్లో ॥ పల్వలాని తటాకాని సరాంసి సరితస్తథా ।
నద్యోఽనూప వనాంతాశ్చ దుర్గాశ్చ ధరణీధరాః ॥
లోళితా వసుధా సర్వా నతు పశ్యామి జానకీమ్ ॥
17) శ్లో ॥ ఇహ సంపాతినా సీతా రావణస్య నివేశనే ।
ఆఖ్యాతా గృధ్రరాజేన నచ పశ్యామి తా మహమ్ ॥
18) శ్లో ॥ కిం ను సీతాథ వైదేహీ మైథిలీ జనకాత్మజా ।
ఉపతిష్ఠేత వివశా రావణం దుష్టచారిణమ్ ॥
19) శ్లో ॥ హా రామ! లక్ష్మణే త్యేవం హాఽయోధ్యేతిచ మైథిలీ ।
విలప్య బహు వైదేహీ న్యస్తదేహా భవిష్యతి ॥
20) శ్లో ॥ రామస్య ప్రియభార్యస్య న నివేదయితుం క్షమా ।
నివేద్యమానే దోషస్స్యా ద్దోషస్స్యా దనివేదనే ॥
21) శ్లో ॥ ఘోర మారోదనం మన్యే గతే మయి భవిష్యతి ।
ఇక్ష్వాకుకులనాశశ్చ నాశశ్చైవ వనౌకసామ్ ॥
22) శ్లో ॥ న చ శక్ష్యామ్యహం ద్రష్టుం సుగ్రీవం మైథిలీం వినా ।

23) శ్లో ॥ వానప్రస్థో భవిష్యామి హ్యదృష్ట్వా జనకాత్మజామ్ ।
చితాం కృత్వా ప్రవేక్ష్యామి సమిద్ధ మరణీసుతమ్ ॥

24) శ్లో ॥ సమ్యగాపః ప్రవేక్ష్యామి నచేత్పశ్యామి జానకీమ్ ।
ఇదం మహర్షిభిర్దృష్టం నిర్యాణమితి మే మతిః ॥

25) శ్లో ॥కుత్రాఽయోధ్యా? క్వ రామో? దశరథవచనా ద్దండకారణ్యమాగాత్।
కోఽయం మారీచనామా కనకమయ మృగః? కుత్ర సీతాపహారః?
సుగ్రీవో నామ మిత్రం క్వ? జనక తనయాన్వేషణే ప్రేషితోఽహమ్।
యోర్థోఽసంభావనీయ స్తమపి ఘటయతి క్రూరకర్మా విధాతా ॥

26) శ్లో ॥ ఇతి చింతయమానస్య వానరస్య మహాత్మనః ।
బుద్ధియోగం దదౌ శ్రీమాన్ రామస్తస్య హృదిస్థితః ॥

27) శ్లో ॥ తదా బుద్ధ్వా కపిస్తత్ర హ్యేవం విధమమన్యత ।
వినాశే బహవో దోషాః జీవన్ భద్రాణి పశ్యతి ।
తస్మాత్ప్రాణాన్ ధరిష్యామి ధ్రువో జీవితసంగమః ॥

28) శ్లో ॥ ఏవం బహువిధం దుఃఖం మనసా ధారయన్ముహుః ।
తతో విక్రమ మాసాద్య ధైర్యవాన్కపి కుంజరః ॥

29) శ్లో ॥ రావణం వా వధిష్యామి దశగ్రీవం మహాబలమ్ ।
కామ మస్తు వృతా సీతా పత్యా చీర్ణం భవిష్యతి ॥

30) శ్లో ॥ ధ్యానశోకపరీతాత్మా చింతయామాస వానరః ॥

31) శ్లో ॥ అశోకవనికా చేయం దృశ్యతే యా మహాద్రుమా !
ఇమా మధిగమిష్యామి న హీయం విచితా మయా ॥

32) శ్లో ॥ వసూన్రుద్రాం స్తథాఽదిత్యా నశ్వినౌ మరుతోఽపి చ ।
నమస్కృత్వా గమిష్యామి రక్షసాం శోకవర్ధనః ॥

33) శ్లో ॥ స ముహూర్త మివ ధ్యాత్వా చింతావగ్రథితేంద్రియః ।
ఉదతిష్ఠన్మహాతేజా హనుమా న్మారుతాత్మజః ॥

34) శ్లో ॥ నమోఽస్తు రామాయ సలక్ష్మణాయ
దేవ్యై చ తస్యై జనకాత్మజాయై ।
నమోఽస్తు రుద్రేంద్ర యమానిలేభ్యః
నమోఽస్తు చంద్రార్కమరుద్గణేభ్యః ॥

35) శ్లో ॥ స తేభ్యస్తు నమస్కృత్వా సుగ్రీవాయ చ మారుతిః ।
అవప్లుతో మహాతేజాః ప్రాకారం తస్య వేశ్మనః ॥

36) శ్లో ॥ అథామ్రవణ సంఛన్నాం లతాశతసమావృతమ్ ।
జ్యాముక్త ఇవ నారాచః పప్లువే వృక్షవాటికామ్ ॥

37) శ్లో ॥ మార్గమాణో వరారోహాం రాజపుత్రీమనిందితామ్ ।
సుఖప్రసుప్తాన్విహగాన్ బోధయామాస వానరః ॥

38) శ్లో ॥ హనూమతా వేగవతా కంపితాస్తే నగోత్తమాః ।
పుష్పపర్ణఫలాన్యాశు ముముచుః పుష్పశాలినః ॥

39) శ్లో ॥ నిర్ధూత పత్రశిఖరాః శీర్ణపుష్పఫలాద్రుమాః ।
నిక్షిప్త వస్త్రాభరణా ధూర్తా ఇవ పరాజితాః ॥

40) శ్లో ॥ సురపాదప సంబాధం రత్నసోపాన వాపికామ్ ।
నానాపక్షి మృగాకీర్ణాం స్వర్ణ ప్రాసాదశోభితామ్ ॥

41) శ్లో ॥ ఫలైరానమ్ర శాఖాగ్ర పాదపైః పరివారితామ్ ।
దృష్ట్వా విస్మయమాపన్నః ప్రతి వక్షం మరుత్సుతః ॥

42) శ్లో ॥ అవేక్షమాణశ్చ మహీం సర్వాం తా మన్వవైక్షత ।
బహ్వాసన కుథోపేతాం బహుభూమి గృహాయుతామ్ ॥

43) శ్లో ॥ సర్వర్తుకుసుమైః రమ్యాం ఫలవద్భిశ్చ పాదపైః ।
పుష్పితానా మశోకానాం శ్రియా సూర్యోదయప్రభామ్ ॥

44) శ్లో ॥ నందనం వివిధోద్యానం చిత్రం చైత్రరథం యథా ।
ప్రదీప్తామివ తత్రస్థో మారుతిస్సముదైక్షత ॥

45) శ్లో ॥ స తత్ర మణిభూమీశ్చ రాజతీశ్చ మనోరమాః ।
తథా కాంచనభూమీశ్చ దదర్శ విచరన్ కపిః ॥

46) శ్లో ॥ వాపీశ్చ వివిధాకారాః పూర్ణాః పరమవారిణా ।
మహార్హైర్మణిసోపానై రుపపన్నా స్తతస్తతః ॥
47) శ్లో ॥ ముక్తాప్రవాళసికతాః స్ఫాటికాంతరకుట్టిమాః ।
కాంచనై స్తరుభి శ్చిత్రై స్తీరజై రుపశోభితాః ॥
48) శ్లో ॥ ఫుల్లపద్మోత్పలవనాః చక్రవాకోపకూజితాః ।
అమృతోపపమతోయాభిశ్శివాభి రుపసంస్కృతాః ॥
49) శ్లో ॥ లతాశతై రావలితా స్సంతాన కుసుమావృతాః ।
నానాగుల్మావృతఘనాః కరవీరకృతాంతరాః ॥
50) శ్లో ॥ దదర్శ హరిశార్దూలః రమ్యం జగతి పర్వతమ్ ।
దదర్శ చ నగా త్తస్మా న్నదీం నిపతితాం కపిః ॥
51) శ్లో ॥ అంకాదివ సముత్పత్య ప్రియస్య పతితాం ప్రియామ్ ।
జలే నిపతితాగ్రైశ్చ పాదపైరుపశోభితామ్ ॥
52) శ్లో ॥ వార్యమాణామివ కృద్ధాం ప్రమదాం ప్రియబంధుభిః ।
పునరావృత్తతోయాం చ దదర్శ స మహాకపిః ।
ప్రసన్నామివ కాంతస్య కాంతాం పునరుపస్థితామ్ ॥
53) శ్లో ॥ ప్రాసాదై స్సుమహద్భిశ్చ నిర్మితైర్విశ్వకర్మణా ।
54) శ్లో ॥ వివిధైర్మృగ సంఘైశ్చ విచిత్రాం చిత్రకాననామ్ ।
సచ్ఛత్రా స్సవితర్దీకా స్సర్వా స్సౌవర్ణవేదికాః ॥
55) శ్లో ॥ తేషాం ద్రుమాణాం ప్రభయా మేరోరివ దివాకరః ।
అమన్యత తదా వీరః కాంచనోఽస్మీతి వానరః ॥
56) శ్లో ॥ తాం కాంచనై స్తరుగణైర్మారుతేన చ వీజితామ్ ।
కింకిణీ శతనిర్ఘోషాం దృష్ట్వా విస్మయమాగమత్ ।
కాంచనీం శింశుపా మేకాం దదర్శ హరియూథపః ॥

ఇతి శ్రీరామాయణసారోద్ధారే సుందరకాండే పంచమస్సర్గః

(222+56=278)

షష్ఠస్సర్గః

1) శ్లో ॥ స పుష్పితాగ్రాం రుచిరాం తరుణాంకురపల్లవామ్ ।
తా మారుహ్య మహాబాహు శ్శింశుపాం పర్ణసంవృతామ్ ।
ఇతో ద్రక్ష్యామి వైదేహీం రామదర్శనలాలసామ్ ॥

2) శ్లో ॥ యది జీవతి సా దేవీ తారాధిపనిభాననా ।
ఆగమిష్యతి సాఽవశ్య మిమాం శివజలాం నదీమ్ ॥

3) శ్లో ॥ ఇయం చ నళినీ రమ్యా ద్విజసంఘనిషేవితా ।
రామస్య దయితా భార్యా జనకస్య సుతా సతీ ॥

4) శ్లో ॥ సంధ్యాకాలమనా శ్యామా ధ్రువ మేష్యతి జానకీ ॥

5) శ్లో ॥ సవీక్షమాణ స్తత్రస్థో మార్గమాణశ్చ మైథిలీమ్ ।
అవేక్షమాణశ్చ మహీం సర్వాం తా మన్వవైక్షత ॥

6) శ్లో ॥ అశోకవనికాయాం తు తస్యాం వానరపుంగవః ।
స దదర్శావిదూరస్థం చైత్యప్రాసాద ముచ్ఛ్రితమ్ ।
మధ్యే స్తంభ సహస్రేణ స్థితం కైలాసపాండురమ్ ॥

సీతాసందర్శనము

7) శ్లో ॥ తతో మలిన సంవీతాం రాక్షసీభి స్సమావృతామ్ ।
ఉపవాసకృశాం దీనాం నిశ్వసన్తీం పునః పునః ॥

8) శ్లో ॥ దదర్శ శుక్లపక్షాదౌ చంద్రరేఖామివామలామ్ ।
గ్రహేణాంగారకేణైవ పీడితామివ రోహిణీమ్ ॥

9) శ్లో ॥ ప్రియం జనమపశ్యన్తీం పశ్యన్తీం రాక్షసీగణమ్ ॥

10) శ్లో ॥ నీలనాగాభయా వేణ్యా జఘనం గతయైకయా ।
నీలయా నీరదాపాయే వనరాజ్యా మహీమివ ॥

11) శ్లో ॥ తాం స్మృతీమివ సందిగ్ధా బుద్ధిం నిపతితామివ ।
విహతామివ చ శ్రద్ధాం ఆశాం ప్రతిహతామివ ॥

12) శ్లో ॥ సోపసర్గాం యథా సిద్ధిం బుద్ధిం సకలుషామివ ।
ప్రభూతేనాపవాదేన కీర్తిం నిపతితామివ ॥

13) శ్లో ॥ ఆమ్నాయానా మయోగేన విద్యాం ప్రశిథిలామివ ।
తస్య సందిదిహే బుద్ధి ర్ముహుస్సీతాం నిరీక్ష్య తు ॥

14) శ్లో ॥ దుఃఖేన బుబుధే సీతాం హనుమాననలంకృతామ్ ।
సంస్కారేణ యథా హీనాం వాచమర్థాంతరం గతామ్ ॥

15) శ్లో ॥ తాం సమీక్ష్య విశాలాక్షీ మధికం మలినాం కృశామ్ ।
తర్కయామాస సీతేతి కారణై రుపపాదిభిః ॥

16) శ్లో ॥ హ్రియమాణా తదా తేన రక్షసా కామరూపిణా ।
యథారూపా హి దృష్టా వై తథా రూపేయమంగనా ॥

17) శ్లో ॥ పీతం కనకపట్టాభం స్రస్తం తద్వసనంశుభమ్ ।
తస్యోత్తరీయస్య సమ ముత్తరీయమిదం ధ్రువమ్ ॥

18) శ్లో ॥ వైదేహ్యా యాని చాంగేషు తథా రామోఽన్వకీర్తయత్ ।
తాన్యాభరణజాలాని శాఖాశోభీన్యలక్షయత్ ॥

19) శ్లో ॥ ఇయం సా యత్కృతే రామ శ్చతుర్భిఃపరితప్యతే ।
స్త్రీ ప్రణష్టేతి కారుణ్యా దాశ్రితే త్యానృశంస్యతః ।
పత్నీ నష్టేతి శోకేన ప్రియేతి మదనేన చ ॥

20) శ్లో ॥ అస్యా దేవ్యా యథా రూప మంగప్రత్యంగసౌష్ఠవమ్ ।
రామస్య చ యథా రూపం తస్యేయ మసితేక్షణా ॥

21) శ్లో ॥ దుష్కరం కృతవాన్రామో హీనో యదనయా ప్రభుః ।
ధారయత్యాత్మనో దేహం న శోకేనా వసీదతి ॥

22) శ్లో ॥ తుల్యశీలవయోవృత్తాం తుల్యాభిజనలక్షణామ్ ।
రాఘవోఽర్హతి వైదేహీం తం చేయమసితేక్షణా ॥

23) శ్లో ॥ కృతార్థోఽహం కృతార్థోఽహం దృష్ట్వా జనకనందినీ ।
మయైవ సాధితం కార్యం రామస్య పరమాత్మనః ॥

24) శ్లో ॥ అస్యాహేతో ర్విశాలాక్ష్యా హతో వాలీ మహాబలః ।
రావణప్రతిమో వీర్యే కబన్ధశ్చ నిపాతితః ॥

25) శ్లో ॥ విరాధశ్చ హత స్సంఖ్యే రాక్షసో భీమవిక్రమః ।
చతుర్దశసహస్రాణి రక్షసాం భీమకర్మణామ్ ॥

26) శ్లో ॥ నిహతాని జనస్థానే శరైరగ్నిశిఖోపమైః ।
సుఖార్హాం దుఃఖితాం దృష్ట్వా మమాపి వ్యథితం మనః ॥

27) శ్లో ॥ యది రామః సముద్రాన్తాం మేదినీం పరివర్తయేత్ ।

28) శ్లో ॥ అస్యాః కృతే జగచ్చాపి యుక్తమిత్యేవ మే మతిః ।
త్రైలోక్య రాజ్యం సకలం సీతాయాః నాప్నుయాత్కళామ్ ॥

29) శ్లో ॥ దుఃఖమోహాదికా మిథ్యా నటనట్యోరివ ధ్రువమ్ ।
అనుకుర్వాణయోర్లోకాన్ దేవదేవ్యో రదీనయోః ॥

30) శ్లో ॥ మాయామయీ మిమాం సృష్ట్వా సీతాప్రతికృతిం నిజామ్ ।
స్వయమన్తర్హితాఽవ్యక్తా ఇత్థం మే ప్రతిభా శుభా ॥

31) శ్లో ॥ ఇత్యేవ మర్థం కపిరన్వవేక్ష్య సీతేయ మిత్యేవ నివిష్టబుద్ధిః ।
సంశ్రిత్య తస్మి న్నిషషాదవృక్షే బలీ హరీణామృషభ స్తరస్వీ ॥

32) శ్లో ॥ తస్థౌ తస్మి న్మహాబాహు స్సీతాసంభాషణాతురః ।
స పరాహ్ణాంత పర్యంత మంతరాన్వేషణోత్సుకః ॥

33) శ్లో ॥ తతః కుముదషణ్డాభో నిర్మలో నిర్మలం స్వయమ్ ।
ప్రజగామ నభశ్చంద్రో హంసో నీలమివోదకమ్ ॥

34) శ్లో ॥ సాచివ్య మివ కుర్వ న్స ప్రభయా నిర్మలప్రభః ।
చంద్రమా రశ్మిభిశ్శీతై స్సిషేవే పవనాత్మజమ్ ॥

34) శ్లో ॥ స దదర్శ తతః సీతాం పూర్ణచంద్ర నిభాననామ్ ।
శోకభారై రివ న్యస్తాం భారైర్నావ మివాంభసి ॥
35) శ్లో ॥ స దదర్శావిదూరస్థా రాక్షసీర్ఘోర దర్శనాః ।
ఏకాక్షీ మేకకర్ణాంచ కర్ణప్రావరణాం తథా ॥
36) శ్లో ॥ అకర్ణాం శంకుకర్ణాం చ మస్తకోచ్ఛ్వాసనాసికామ్ ।
హ్రస్వాం దీర్ఘాం తథా కుబ్జాం వికటాం వామనాం తథా ॥
37) శ్లో ॥ వరాహమృగ శార్దూల మహిషాజ శివాముఖీః ।
హస్తిపాదా, మహాపాదా, గోపాదాః పాదచూళికాః ॥
38) శ్లో ॥ అనాసా అతినాసాశ్చ తిర్యఙ్నాసా వినాసికాః ।
తాభిః పరివృతాం తత్ర సగ్రహామివ రోహిణీమ్ ॥
39) శ్లో ॥ రక్షితాం స్వేన శీలేన సీతా మసితలోచనామ్ ।
దదర్శ హనుమాన్దేవీం లతా మకుసుమామివ ॥
40) శ్లో ॥ జానకీ వేపమానా సా చంద్రం దృష్ట్వాஉబ్రవీ దిదమ్ ॥
41) శ్లో ॥ మాదృశీ హిమమయూఖ న తే కిం
సోదరీం కిమితి శోషయసే మామ్?
అభ్రమో హర హర క్వ దయా తే
సోదరీనిలయ శోషణహేతోః ॥

సీతా త్రిజటల సంవాదము

42) శ్లో ॥ సంవాద మభవ త్తత్ర సీతాత్రిజటయో రిదమ్ ॥
43) శ్లో ॥ పృచ్ఛామి త్రిజటే ! సుఖేన భవతీం కస్మా దయం రావణో
నీతిజ్ఞో నృపశేఖరో హరతి మా మన్యాంగనాం కాననాత్ ?
సీతే మన్మథ పుష్పసాయకహతే కా నామ నీతేః కథా ?
యావత్కామ శరాహతో న పురుష స్తావద్ధి శిష్టాయతే ॥

44) శ్లో ॥ పులస్త్యతనయాజ్జాతః కైకస్యాం ధనదానుజః ।
మాతృవంశాఘసంక్రాంత్యా రాక్షసత్వ ముపాగతః ॥

45) శ్లో ॥ వజ్రం జీర్యతి వజ్రిణోఽపి చ, హరేశ్చక్రం చ వక్రం గతమ్
దణ్డః ఖండశతం యమస్య, దళితః పాశోఽభవత్పాశినః
లంకేశోరసి తత్ర మన్మథశరో మగ్నో న భగ్న స్తతః
కశ్మాఖీ సఖితస్య పుష్పమదద త్పుష్పాయుధస్యాయుధమ్ ॥

సీతోవాచ -

46) శ్లో ॥ త్రస్తాఽహం సఖి ! కీటభృంగకమతం సంవీక్ష్య, సీతే కథమ్?
శ్రీరామార్పిత చిత్తవృత్తి రధునా రామో భవిష్యా మ్యహమ్
కా హాని స్తవ తేన, మే ప్రియతమో జాయావిహీనో భవేత్
రామస్తత్స్మరణాత్త్వమేవ భవితా, తర్హ్యస్తు వాం శోభనమ్ ॥

47) శ్లో ॥ దిదృక్షమాణో వైదేహీం హనుమాన్మారుతాత్మజః ।
స దదర్శ తత స్సీతాం పూర్ణచంద్రనిభాననామ్॥

48) శ్లో ॥ తథాపి ప్రేక్షమాణస్య వనం పుష్పితపాదపమ్ ।
విచిన్వతశ్చ వైదేహీం కించిచ్ఛేషా నిశాఽభవత్ ॥

49) శ్లో ॥ షడఙ్గ వేదవిదుషాం క్రతు ప్రవరయాజినామ్ ।
శుశ్రావ బ్రహ్మఘోషాంశ్చ విరాత్రే బ్రహ్మరక్షసామ్ ॥

50) శ్లో ॥ తస్మి న్దినే చార్ధరాత్రే రావణోరాక్షసాధిపః ।
స్వప్నే రామేణ సందిష్టః కశ్చి దాగత్య వానరః ॥

51) శ్లో ॥ కామరూపధర స్సూక్ష్మో వృక్షాగ్రస్థోఽనుపశ్యతి ।
ఇది దృష్ట్వాఽద్భుతం స్వప్నం స్వాత్మన్యేవానుచిన్త్య సః ॥

52) శ్లో ॥ స్వప్నః కదాచిత్సత్య స్స్యా దేవం తత్ర కరోమ్యహమ్ ।
జానకీం వాక్శరైర్విద్ధ్వా దుఃఖితాం నితరామహమ్ ॥

53) శ్లో ॥ కరోమి దృష్ట్వా రామాయ నివేదయతు వానరః ।
ఇత్యేవం చింతయన్ సీతాసమీపం గన్తుమైచ్ఛత ॥

54) శ్లో ॥ అథ మంగళవాదిత్రై శ్శబ్దై శ్శ్రోత్రమనోహరైః ।
ప్రాబుధ్యత మహాబాహుర్దశగ్రీవో మహాబలః ॥

55) శ్లో ॥ భృశం నియుక్త స్తస్యాం చ మదనేన మదోత్కటః ।
న సతం రాక్షసః కామం శశాకాత్మనిగూహితమ్ ॥

56) శ్లో ॥ నానామృగగణాకీర్ణాం ఫలైః ప్రపతితైర్వృతామ్ ।
అశోకవనికామేవ ప్రావిశత్సంతతద్రుమామ్ ॥

57) శ్లో ॥ అంగనాశతమాత్రంతు తం వ్రజన్తమనువ్రజత్ ।
దీపికాః కాంచనీః కాశ్చి జ్జగృహు స్తత్ర యోషితః ॥

58) శ్లో ॥ వాలవ్యజనహస్తాశ్చ తాలవృంతాని చాపరాః ।
ద్వారదేశమనుప్రాప్తం దదర్శ హనుమాన్కపిః ॥

59) శ్లో ॥ దీపికాభిరనేకాభి స్సమంతా దవభాసితమ్ ।
గన్ధతైలావసక్తాభిర్ధ్రియమాణాభిరగ్రతః ॥

60) శ్లో ॥ కాచి ద్రత్నమయీం స్థాలీం పూర్ణాం పానస్య భామినీ ।
దక్షిణా దక్షిణేనైవ తదా జగ్రాహ పాణినా ॥

61) శ్లో ॥ రాజహంస ప్రతీకాశం ఛత్రం పూర్ణశశిప్రభమ్ ।
సౌవర్ణదండ మపరా గృహీత్వా పృష్ఠతో యయౌ ॥

62) శ్లో ॥ కామదర్పమదైర్యుక్తం జిహ్మతామ్రాయతేక్షణమ్ ।
సమక్షమివ కందర్ప మపవిద్ధశరాసనమ్ ॥

63) శ్లో ॥ తం దదర్శ మహాతేజాస్తేజోవంతం మహాకపిః ।
రావణోఽయం మహాబాహు రితి సంచింత్య వానరః ॥

64) శ్లో ॥ సోఽయమేవ పురాశేతే పురమధ్యే గృహోత్తమే ।
ఏవం నిశ్చిత్య మనసా రామం స్మృత్వా హృదంబుజే ॥

65) శ్లో ॥ పత్రగుహ్యన్తరే సక్తో హనుమాన్సంవృతోఽభవత్ ॥

ఇతి శ్రీరామాయణసారోద్ధారే సుందరకాండే షష్ఠస్సర్గః

(278+65=343)

సప్తమ స్సర్గః

1) శ్లో ॥ తతో దృష్ట్వైవ వైదేహీ రావణం రాక్షసాధిపమ్ ।
ప్రావేపత వరారోహా ప్రవాతే కదలీ యథా ॥

2) శ్లో ॥ ఆచ్ఛాద్యోదర మూరుభ్యాం బాహుభ్యాం చ పయోధరౌ ।
ఉపవిష్టా విశాలాక్షీ రుదన్తీ వరవర్ణినీ ॥

3) శ్లో ॥ అసంవృతాయా మాసీనాం ధరణ్యాం సంశ్రితవ్రతామ్ ।
సీతాం పతివ్రతాం దీనాం నిరానందాం తపస్వినీమ్ ॥

4) శ్లో ॥ సాకారై ర్మధురై ర్వాక్యైర్న్యదర్శయత రావణః ।
నేహ కేచి న్మనుష్యా వా రాక్షసాః కామరూపిణః ।

5) శ్లో ॥ వ్యపసర్పతు తే సీతే ! భయం మత్త స్సముత్థితమ్ ॥

6) శ్లో ॥ స్వధర్మో రక్షసాం భీరు ! సర్వథైవ న సంశయః ।
గమనం వా పరస్త్రీణాం హరణం సంప్రమథ్య వా ॥

7) శ్లో ॥ ఏవం చైత దకామాం తు న త్వాం స్ప్రక్ష్యామి మైథిలి !
ప్రణయస్వ చ తత్త్వేన మైవం భూశ్శోకలాలసా ॥

8) శ్లో ॥ త్వాం కృత్వోపరతం మన్యే రూపకర్తా స విశ్వసృట్ ।
నహి రూపోపమాత్వన్యా తవాస్తి శుభదర్శనే ॥

9) శ్లో ॥ త్వాం సమాసాద్య వైదేహి ! రూపయౌవనశాలినీమ్ ।
కః పుమా నతివర్తేత సాక్షాదపి పితామహః ॥
భవ మైథిలి ! భార్యా మే మోహ మేనం విసర్జయ ॥

10) శ్లో ॥ కిం కరిష్యసి రామేణ సుభగే ! చీరవాససా ।
నిక్షిప్త విజయో రామో గతశ్రీ ర్వనగోచరః ॥

11) శ్లో ॥ వ్రతీ స్థండిలశాయీ చ శంకే జీవతి వా నవా ।
న చాపి మమ హస్తౌ త్వాం ప్రాప్తుమర్హతి రాఘవః ॥
హిరణ్యకశిపుః కీర్తి మింద్రహస్తగతామివ ॥

12) శ్లో ॥ మయాతు బహుధా లోకాః ప్రేషితా స్తస్య దర్శనే ।
న పశ్యన్తి ప్రయత్నేన వీక్షమాణా స్సమన్తతః ॥

13) శ్లో ॥ కదాచి ద్దృశ్యతే కైశ్చిత్ కదాచి న్నైవ దృశ్యతే ।
కిం కరిష్యసి రామేణ నిస్పృహేణ సదా త్వయి ॥

14) శ్లో ॥ ఇదానీమపి నాయాతి భక్తిహీనః కథం వ్రజేత్ ॥

15) శ్లో ॥ క్లిష్ట కౌశేయవసనాం తన్వీ మప్యనలంకృతామ్ ।
త్వాం దృష్ట్వా స్వేషు దారేషు రతిం నోపలభామ్యహమ్ ॥

16) శ్లో ॥ అంతఃపుర నివాసిన్యః స్త్రియః సర్వగుణాన్వితాః ।
యావన్త్యో మమ సర్వాసా మైశ్వర్యం కురు భామిని ॥

17) శ్లో ॥ న రామ స్తపసా దేవి! న బలేన న విక్రమైః ।
న ధనేన మయా తుల్యః తేజసా యశసాఽపివా ॥

18) శ్లో ॥ తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా సీతా రౌద్రస్య రక్షసః ।
ఆర్తా దీనస్వరా దీనం ప్రత్యువాచ శనైర్వచః ।
తృణ మన్తరతః కృత్వా ప్రత్యువాచ శుచిస్మితా ॥

19) శ్లో ॥ నివర్తయ మనోమత్తః స్వజనే క్రియతాం మనః ।
నమాం ప్రార్థయితుం యుక్తం సుసిద్ధిమివ పాపకృత్ ॥

20) శ్లో ॥ అకార్యం న మయా కార్యమేకపత్న్యా విగర్హితమ్ ।
కులం సంప్రాప్తయా పుణ్యం కులే మహతి జాతయా ॥

21) శ్లో ॥ నాహ మౌపయికీ భార్యా పరా, భార్యా సతీ తవ ।
సాధు ధర్మ మవేక్షస్య సాధు సాధువ్రతం చర ॥

22) శ్లో ॥ ఇహ సంతో న వా సన్తి సతోవా నానువర్తసే।
తథాహి విపరీతా తే బుద్ధి రాచారవర్జితా ॥

23) శ్లో ॥ శక్యా లోభయితుం నాహ మైశ్వర్యేణ ధనేన వా ।
అనన్యా రాఘవేణాహం భాస్కరేణ ప్రభా యథా ॥

24) శ్లో ॥ ఏవ ముక్త్వా తు వైదేహీ రావణం తం యశస్వినీ ।
రాక్షసం పృష్ఠతః కృత్వా భూయో వచన మబ్రవీత్ ॥

25) శ్లో ॥ సాధు రావణ రామేణ మాం సమానయ దుఃఖితామ్ ।
వనే వాసితయా సార్థం కరేణ్వేవ గజాధిపమ్ ॥
26) శ్లో ॥ మిత్ర మౌపయికం కర్తుం రామస్థానం పరీప్సతా ।
వధం చానిచ్ఛతా ఘోరం త్వయాఽసౌ పురుషర్షభః ॥
27) శ్లో ॥ విదిత స్సహి ధర్మజ్ఞః శరణాగతవత్సలః ।
తేన మైత్రీ భవతు తే యది జీవితుమిచ్ఛసి ॥
28) శ్లో ॥ ప్రసాదయస్వ త్వం చైనం శరణాగతవత్సలమ్ ।
మాం చాస్మై ప్రయతో భూత్వా నిర్యాతయితు మిచ్ఛసి ॥
29) శ్లో ॥ అన్యథా త్వం హి కుర్వాణో వధం ప్రాప్స్యసి రావణ ।
రామస్య ధనుష శ్శబ్దం శ్రోష్యసి త్వం మహాస్వనమ్ ॥
30) శ్లో ॥ జనస్థానే హతస్థానే నిహతే రక్షసాం బలే ।
అశక్తేన త్వయా రక్షః ! కృతమేత దసాధు వై ॥
31) శ్లో ॥ రాఘవాద్బిభ్యతా నూనం భిక్షురూపం త్వయా ధృతమ్ ।
రహితో రాఘవాభ్యాం త్వం శునీవ హరిరధ్వరే ।
32) శ్లో ॥ హృతవానసి మాం నీచ ! తత్ఫలం ప్రాప్స్యసేఽచిరాత్ ॥
33) శ్లో ॥ బ్రువన్తీమివ తాం సీతాం విదుషీం ప్రవిభావయన్ ।
లలితోక్తిభి రారేభే సంభాషితు మథాసురః ॥
34) శ్లో ॥ రామో వాచ్యతివిప్రియోఽతి చలితశ్రీ స్తన్వి నీచం వపుః ।
భిభ్ర త్కాననసీమ్ని రాక్షస చయాయత్త స్తతః కిం సుఖమ్ ?
మాం పశ్యాతి విచక్షణోఽస్మి బహుధాచాపైక వీరోఽస్మ్యహమ్ ।
లబ్ధశ్రీ ప్రచయ స్తథాసి కిమరే చేలం బధానాఽసకృత్ ॥
35) శ్లో ॥ భవిత్రీ లంకాయాం త్రిదశవదనగ్లాని రచిరాత్ ।
స రామోఽపి స్థాతా న యుధి పురతో లక్ష్మణసఖః ।
తథా యాస్యత్యుచ్చై ర్విపద మనుజేనాత్ర జటిలో ।
వయశ్శ్రీరామేస్యాన్నమమ బహుతోషోఽత్ర తుభవేత్ ॥

36) శ్లో ॥ తద్రావణవచ శ్రుత్వా జానకీ ప్రాహతం పునః ।
షష్ఠాక్షర పరాణ్యేవ చతుర్షు చరణేష్వపి ।
త్వ మక్షరాణి చత్వారి లోప్య శ్లోక మముం పఠ ॥

37) శ్లో ॥ సీతే! పశ్య శిరాంసి యాని శిరసాధత్తే మహేశ స్స్వయమ్ ।
తాని త్వత్పదసంస్థితాని సుభగే ! కస్మా దవజ్ఞాయతే ।
శ్రుత్వైత త్పరదారలంపటవచ స్సీతాఽఽహ తం రావణమ్ ।
నిర్మాల్యాని శిరాంసి మూఢ! తవ ధిక్ సీతావచః పాతు వః ॥

38) శ్లో ॥ ప్రత్యువాచ తత స్సీతాం రావణః క్రోధమూర్ఛితః ।
దర్శయిత్వా తు ఘోరాం స్వాం దశశీర్షాదికాం తనూమ్ ॥

39) శ్లో ॥ పరుషాణీహ వాక్యాని యాని యాని బ్రవీషి మామ్ ।
తేషు తేషు వధో యుక్త స్తవ మైథిలి దారుణః ॥

40) శ్లో ॥ ద్వౌ మాసౌ రక్షితవ్యౌ మే యోఽవధిస్తే మయాకృతః ।
తత శ్శయన మారోహ మమ త్వం వరవర్ణిని! ॥

41) శ్లో ॥ ఊర్ధ్వం ద్వాభ్యాంతు మాసాభ్యాం భర్తారం మామనిచ్ఛతీమ్ ।
మమ త్వాం ప్రాతరాశార్థ మాలభన్తే మహానసే ॥

42) శ్లో ॥ తాం తర్జ్యమానాం సంప్రేక్ష్య రాక్షసేంద్రేణ జానకీమ్ ।
దేవగంధర్వకన్యాస్తాః విషేదుర్వికృతేక్షణాః ॥

43) శ్లో ॥ ఓష్ఠప్రకారై రపరా వక్త్ర నేత్రై స్తథాపరాః ।
సీతామాశ్వాసయామాసుః తర్జితాం తేన రక్షసా ॥

44) శ్లో ॥ తం దృష్ట్వా రావణం సీతా క్రోధా త్ప్రోవాచ రోషితా ।

45) శ్లో ॥ రాక్షసాధమ ! రామస్య భార్యా మమిత తేజసః ।
ఉక్తవా నసి యత్పాపం క్వ గత స్తస్య మోక్ష్యసే ॥

46) శ్లో ॥ అసందేశాత్తు రామస్య తపస శ్చానుపాలనాత్ ।
న త్వాం కుర్మి దశగ్రీవ! భస్మ భస్మార్హ తేజసా ॥

47) శ్లో ॥ నాపహర్తు మహం శక్యా త్వయా రామస్య ధీమతః ।
విధి స్తవ వధార్థాయ విహితో నాత్ర సంశయః ।
తవ క్షయా దృశోహానిర్మత్పతే స్పహ్యతే మయా ॥

48) శ్లో ॥ సీతాయాః వచనం శ్రుత్వా రావణో రాక్షసాధిపః ।
వివృత్య నయనే క్రూరే జానకీ మన్వవైక్షత ॥

49) శ్లో ॥ నీలజీమూత సంకాశో మహాభుజ శిరోధరః ।
శ్మశానచైత్య ప్రతిమో భూషితోఽపి భయంకరః

50) శ్లో ॥ సందిదేశ తత స్సర్వా రాక్షసీర్ఘోరదర్శనాః ॥

51) శ్లో ॥ యథా మద్వశగా సీతా క్షిప్రం భవతి జానకీ ।
తథా కురుత రాక్షస్య స్సర్వాః ! క్షిప్రం సమేత్య చ ॥

52) శ్లో ॥ ఇతి ప్రతి సమాదిశ్య రాక్షసేంద్రః పునః పునః ।
కామ మన్యు పరీతాత్మా జానకీం పర్యతర్జయత్ ॥

53) శ్లో ॥ ఉపగమ్య తతః క్షిప్రం రాక్షసీ ధాన్యమాలినీ ।
పరిష్వజ్య దశగ్రీవ మిదం వచన మబ్రవీత్ ॥

54) శ్లో ॥ మయాక్రీడ మహారాజ ! సీతయా కిం తవానయా ।
న కులేన న రూపేణ న దాక్షిణ్యేన మైథిలీ ॥

55) శ్లో ॥ మయాధికా వా తుల్యా వా త్వం తు మోహాన్న బుధ్యసే ।
అకామాం కామయానస్య శరీర ముపతప్యతే ॥
ఇచ్ఛన్తీం కామయానస్య ప్రీతిర్భవతి శోభనా ॥

56) శ్లో ॥ ఏవముక్తస్తు రాక్షస్యా సముత్క్షిప్త స్తతోబలీ ।
ప్రహస న్మేఘ సంకాశో రాక్షస స్సన్యవర్తత ॥

57) శ్లో ॥ స మైథిలీం ధర్మపదా మవస్థితామ్ ।

ప్రవేపమానం పరిభర్త్స్య రావణః ।

విహాయ సీతాం మదనేన మోహితః ।

స్వమేవ వేశ్మ ప్రవివేశ భాస్వరమ్ ॥

ఇతి శ్రీరామాయణసారోద్ధారే సుందరకాండే సప్తమస్సర్గః

(343+57=400)

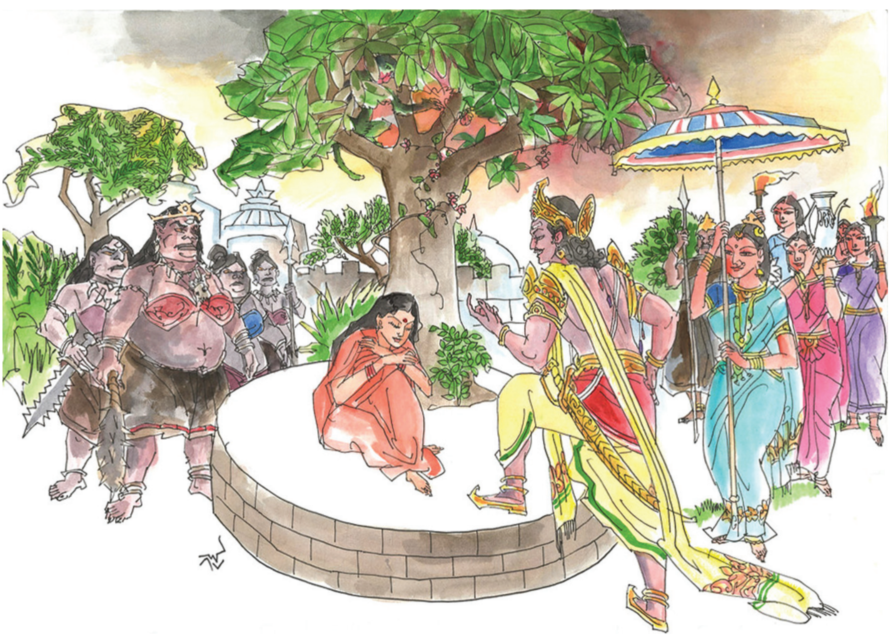

అష్టమ సర్గః

మహాదేవః –

1) శ్లో ॥ తతస్సీతా ముపాగమ్య రాక్షస్యో భీమదర్శనాః ।
పరుషం పరుషానార్య ఊచుస్తాం వాక్యమప్రియమ్ ॥

2) శ్లో ॥ రాక్షసీనాం వచ శ్రుత్వా సీతా పద్మనిభేక్షణా ।
నేత్రాభ్యా మశ్రుపూర్ణాభ్యా మిదం వచన మబ్రవీత్ ॥

3) శ్లో ॥ కామం ఖాదత మాం సర్వాః న కరిష్యామి వో వచః ।
దీనో వా రాజ్యహీనో వా యో మే భర్తా స మే గురుః ।
తం నిత్యమనురక్తాస్మి యథా సూర్యం సువర్చలా ॥

4) శ్లో ॥ అరుంధతీ వసిష్ఠంచ రోహిణీ శశినం యథా ।
లోపాముద్రా యథాగస్త్యం కేశినీ సగరం యథా ।
నైషధం దమయన్తీవ భైమీ పతి మనువ్రతా ।
తథాహ మిక్ష్వాకువరం రామం పతిమనువ్రతా॥

5) శ్లో ॥ యదిదం లోకవిద్విష్ట ముదాహరత సంగతాః ।
నైతన్మనసి వాక్యం మే కిల్బిషం ప్రతిభాతిమే ॥

6) శ్లో ॥ అవలీన స్సనిర్వాక్యః హనుమాన్ శింశుపాద్రుమే ।
సీతాం సంతర్జయన్తీ స్తా రాక్షసీ రశృణోత్కపిః ॥

7) శ్లో ॥ రాక్షసీభి రవిజ్ఞాతః సీతాం విశ్వాసయన్నహమ్ ।
సంవదిష్య ఇతిహ్యాసాం నిద్రాం ప్రత్యైక్షత ప్రభుః ॥

8) శ్లో ॥ తస్యాస్సా దీర్ఘవిపులా వేపన్త్యా సీతయా తదా ।
దదృశే కంపినీ వేణీ వ్యాళీవ పరిసర్పతీ ॥

9) శ్లో ॥ సా భర్త్స్యమానా భీమాభీ రాక్షసీభిర్వరాననా ।
సా బాష్ప మపమార్జన్తీ శింశుపాం తా ముపాగమత్ ।
అభిగమ్య విశాలాక్షీ తస్థౌ శోకపరిప్లుతా ॥

10) శ్లో ॥ సాత్వ శోకస్య విపులాం శాఖా మాలంబ్య పుష్పితామ్ ।
చింతయామాస శోకేన భర్తారం భగ్నమానసా ॥

11) శ్లో ॥ సా నిశ్వసంతీ దుఃఖార్తా శోకోపహతచేతనా ।
ఆర్తా వ్యసృజ దశ్రూణి మైథిలీ విలలాప హ॥

12) శ్లో ॥ హా రామేతి చ దుఃఖార్తా హా పునర్లక్ష్మణేతి చ ।
హా శ్వశ్రు మమ కౌసల్యే హా సుమిత్రేతి భామినీ ॥

13) శ్లో ॥ లోకాపవాద స్సత్యోఽయం పండితై స్సముదాహృతః ।
అకాలే దుర్లభో మృత్యుః స్త్రియా వా పురుషస్య వా ॥

14) శ్లో ॥ కీదృశం తు మయా పాపం పురా జన్మాంతరే కృతమ్ ।
యేనేదం ప్రాప్యతే దుఃఖం మయా ఘోరం సుదారుణమ్ ॥

15) శ్లో ॥ అశ్మసార మిదం నూనం అథవాప్యజరామరమ్ ।
హృదయం మమ యేనేదం న దుఃఖేనావశీర్యతే ॥

16) శ్లో ॥ న చాప్యహం చిరం దుఃఖం సహేయం ప్రియవర్జితా ।
చరణేనాపి సవ్యేన న స్పృశేయం నిశాచరమ్ ॥

17) శ్లో ॥ రావణం కిం పునరహం కామయేయం విగర్హితమ్ ।
ప్రత్యాఖ్యాతం న జానాతి నాత్మానం నాత్మనః కులమ్ ॥
యో నృశంసస్వభావేన మాం ప్రార్థయితు మిచ్ఛతి ॥

18) శ్లో ॥ ఇహస్థాం మాం నజానీతే శంకే లక్ష్మణపూర్వజః ।
హృతేతి యోఽధిగత్వా మాం రాఘవాయ నివేదయేత్ ॥
గృధ్రరాజ్యోఽపి స రావణేన నిపాతితః ॥

19) శ్లో ॥ యది మా మిహ జానీయా ద్వర్తమానాం స రాఘవః ।
అద్య బాణై రభిక్రుద్ధః కుర్యాల్లోక మరాక్షసమ్ ॥

20) శ్లో ॥ తతో నిహత నాథానాం రాక్షసీనాం గృహే గృహే ।
యథాఽహ మేవం రుదతీ తథా భూయో న సంశయః ॥
భవిష్యతి పురీ లంకా నష్టభర్త్రీ యథాంగనా ॥

21) శ్లో ॥ యది కశ్చిత్ప్రదాతా మే విషస్యాద్య భవేదిహ ।
క్షిప్రం వైవస్వతం దేవం పశ్యేయం పతినా వినా ॥

22) శ్లో ॥ ధన్యాః ఖలు మహాత్మానో మునయః త్యక్తకిల్బిషాః ।
జితాత్మనో మహాభాగా యేషాం న స్తః ప్రియాప్రియే ॥
జీవితం త్యక్తు మిచ్ఛామి శోకేన మహతా వృతా ॥

23) శ్లో ॥ ప్రసక్తాశ్రుముఖీ త్యేవం బ్రువన్తీ జనకాత్మజా ।
ఉన్మత్తేవ ప్రమత్తేవ భ్రాన్త చిత్తేన భామినీ ।
ఉపావృత్తా కిశోరీవ వివేష్టన్తీ మహీతలే ॥

24) శ్లో ॥ నాజానా జ్జీవతీ రామ స్స మాం లక్ష్మణపూర్వజః ।
జానన్తౌ తౌ న కుర్యాతాం నోర్వ్యాం హి మమ మార్గణమ్ ।
నూనం మమైవ శోకేన స వీరో లక్ష్మణాగ్రజః ।
దేవలోక మితో యాత స్త్యక్త్వా దేహం మహీతలే ॥

25) శ్లో ॥ ధన్యా దేవా స్సగంధర్వా స్సిద్ధాశ్చ పరమర్షయః ।
మమ పశ్యన్తియే నాథం రామం రాజీవలోచనమ్ ॥

26) శ్లో ॥ అథవా రాక్షసేంద్రణ రావణేన దురాత్మనా ।
ఛద్మనా సాదితౌ శూరౌ భ్రాతరౌ రామలక్ష్మణౌ ॥
సాఽహ మేవం గతే కాలే మర్తు మిచ్ఛామి సర్వథా ॥

27) శ్లో ॥ ఇత్యుక్తా స్సీతయా ఘోరా రాక్షస్యః క్రోధమూర్ఛితాః ।
కాశ్చి జ్జగ్ముః తదా ఖ్యాతం రావణస్య తరస్వినః ॥

28) శ్లో ॥ సీతాంతాభి రనార్యాభి ర్దృష్ట్వా సంతర్జితాం తదా ।
రాక్షసీ త్రిజటా వృద్ధా శయానా వాక్య మబ్రవీత్ ॥

29) శ్లో ॥ ఆత్మానం ఖాదతానార్యా న సీతాం భక్షయిష్యథ ।
స్వప్నో హ్యద్య మయా దృష్టో దారుణో రోమహర్షణః ॥

30) శ్లో ॥ రాక్షసానామభావాయ భర్తు రస్యా జయాయ చ ॥

31) రాక్షస్య ఊచుః –

32) శ్లో ॥ కథయస్వ త్వయా దృష్టః స్వప్నోఽయం కీదృశో నిశి ।
ఉవాచ వచనం కాలే త్రిజటా స్వప్నసంశ్రితమ్ ॥

33) శ్లో ॥ స్వప్నే చాద్యమయా దృష్టా సీతా శుక్లాంబరావృతా ।
రామేణ సంగతా సీతా భాస్కరేణ ప్రభా యథా ॥

34) శ్లో ॥ తతోఽన్యత్ర మయా దృష్టో రామో రాజీవలోచనః ।
ఆసీనః ప్రాఙ్ముఖః శ్రీమాన్ ఆసనే పరమాద్భుతమ్ ॥

35) శ్లో ॥ అభిషిక్తస్తు కాకుత్థ్సః సర్వదేవైర్నమస్కృతః ।
సబ్రహ్మర్షిగణై స్సర్వైః సర్వతీర్థజలేన చ ॥

36) శ్లో ॥ పునరేవ మయా దృష్టో రామో రమయతాం వరః ।
విష్ణురేవ స్వయం భూత్వా తస్మి న్నాస్తే వరాననే ॥

37) శ్లో ॥ పరంబ్రహ్మ పరం తత్త్వం పరం జ్ఞానం పరం తపః ।
పరం బీజం పరం క్షేత్రం పరం కారణకారణమ్ ॥

38) శ్లో ॥ శంఖచక్రగద శ్రీమాన్ పుండరీకాయతేక్షణః ।
శ్రీవత్సవక్షా నిత్యశ్రీ రజేయ శ్శాశ్వతో ధ్రువః ॥

39) శ్లో ॥ ఏవం భూతో మహాతేజా రామః కమలలోచనః ।
ఆరుహ్య పుష్పకం దివ్యం విమానం సూర్యసన్నిభమ్ ॥

40) శ్లో ॥ లక్ష్మణేన సహ భ్రాత్రా సీతయా సహ రాఘవః ।
ఉత్తరాం దిశ మాలోక్య జగామ పురుషోత్తమః ॥

41) శ్లో ॥ రావణశ్చ మయా దృష్టః క్షితౌ తైలసముత్క్షితః ।
విమానాత్పుష్పకా దద్య రావణః పతితో భువి ॥

42) శ్లో ॥ కంఠే బద్ధ్వా దశగ్రీవం ప్రమదా రక్తవాసినీ ।
కాలీ కర్దమలిప్తాంగీ దిశం యామ్యాం ప్రకర్షతి ॥

43) శ్లో ॥ ఏవం తత్ర మయా దృష్టః కుంభకర్ణో నిశాచరః ।
రావణస్య సుతా స్సర్వే దృష్టాః తైలసముత్క్షితాః ॥

44) శ్లో ॥ ఏకస్తత్ర మయా దృష్టః శ్వేతచ్ఛత్రో విభీషణః ।
శుక్లమాల్యాంబరధర శ్శుక్లమాల్యానులేపనః ॥

45) శ్లో ॥ ఆరుహ్య శైలసంకాశం మేఘస్తనితనిస్వనమ్ ।

46) శ్లో ॥ చతుర్దన్తం గజం దివ్యమాస్తే తత్ర విభీషణః ॥
చతుర్భి స్సచివై స్సార్ధం వైహాయసముపస్థితః ॥

47) శ్లో ॥ లంకా దృష్టా మయా స్వప్నే రావణేనాభిరక్షితా ।
దగ్ధా రామస్య దూతేన వానరేణ తరస్వినా ॥

48) శ్లో ॥ అవగచ్ఛత నశ్యధ్వం సీతా మాప స రాఘవః ।
రావణం రాఘవో ఘోరే భార్యాహర్తార మాహవే ॥

49) శ్లో ॥ ఘాతయేత్పరమామర్షీ సర్వై స్సార్ధం హి రాక్షసైః ।
తదలం క్రూరవాక్యై ర్వః సాంత్వ మేవాభిధీయతామ్ ॥

50) శ్లో ॥ అభియాచామ వైదేహీ మేతద్ధి మమ రోచతే ।
భర్త్సితామపి యాచధ్వం రాక్షస్యః ! కిం వివక్షయా ॥

51) శ్లో ॥ ప్రణిపాతప్రసన్నాహి మైథిలీ జనకాత్మజా ।

52) శ్లో ॥ నిమిత్తభూత మేతత్తు శ్రోతు మస్యా మహత్ప్రియమ్ ।
దృశ్యతే చ స్ఫురచ్చక్షుః పద్మపత్రమివాయతమ్ ॥

53) శ్లో ॥ అకస్మా దేవ వైదేహ్యా బాహు రేకః ప్రకంపతే ।
వేపమాన స్సూచయతి రాఘవం పురతః స్థితమ్ ॥

54) శ్లో ॥ త్రిజటాయా వచశ్శృత్వా భీతా స్తా రాక్షసస్త్రియః ।
తూష్ణీ మాసం స్తత్ర తత్ర నిద్రావశముపాగతాః ॥

ఇతి శ్రీ రామాయణ సారోద్ధారే సుందరకాండే అష్టమస్సర్గః

(400+54=454)

నవమ సర్గః

1) శ్లో ॥ తర్జితా రాక్షస స్త్రీభిః సీతా భీతాతివిహ్వలా ।
అశ్రుభిః పూర్ణ నయనా చిన్తయన్తీద మబ్రవీత్ ॥

2) శ్లో ॥ హా రామ! హా లక్ష్మణ! హా సుమిత్రే!
హా రామమాత స్సహ మే జనన్యా ।
ఏషా విపద్యా మ్యహ మల్పభాగ్యా ।
మహార్ణవే నౌరివ మూఢవాతా ॥

3) శ్లో ॥ నూనం స కాలో మృగరూపధారీ ।
మా మల్పభాగ్యాం లులుభే తదానీమ్ ।
యత్రార్యపుత్రం విససర్జ మూఢా ।
రామానుజం లక్ష్మణపూర్వజం చ ॥

4) శ్లో ॥ హా రామ సత్యవ్రత దీర్ఘబాహో !
హా పూర్ణచంద్ర ప్రతిమానవక్త్ర ।
హా జీవలోకస్య హితః ప్రియశ్చ ।
వధ్యాం న మాం వేత్సి హి రాక్షసానామ్ ॥

5) శ్లో ॥ అహం తు రామ త్వయి జాతకామా ।
చిరం వినాశాయ నిబద్ధభావమ్ ।
మోఘం చరిత్వా చ తపోవ్రతం చ ।
త్యక్ష్యామి ధి గ్జీవిత మల్పభాగ్యా ॥

6) శ్లో ॥ సా జీవితం క్షిప్ర మహం త్యజేయమ్ ।
విషేణ శస్త్రేణ శితేన వాపి ।
విషస్య దాతా న హి మేఽస్తి కశ్చిత్ ।
శస్త్రస్య వా వేశ్మని రాక్షసస్య ॥

7) శ్లో ॥ శోకాభితప్తా బహుధా విచింత్య ।
సీతాథ వేణ్యుద్గ్రథనం గృహీత్వా ।
ఉద్బధ్య వేణ్యుద్గ్రథనేన శీఘ్రమ్ ।
అహం గమిష్యామి యమస్యమూలమ్ ॥

8) శ్లో ॥ దీర్ఘ వేణీ మమాత్యర్థ ముద్బన్ధాయ భవిష్యతి ।
ఇతి నిశ్చిత్య సా వేణీ ముద్బధ్య స్వపతిం స్మరన్ ।
వృక్ష శాఖాం కరే ధృత్వా స్థితా శోకమహార్ణవే ॥

9) శ్లో ॥ తథాగతాం తాం వ్యథితా మనిందితామ్ ।
వ్యపేతహర్షాం పరిదీనమానసామ్ ।
శుభాం నిమిత్తాని శుభాని భేజిరే ।
నరం శ్రియా జుష్ట మివోపజీవినః ॥

10) శ్లో ॥ తస్యా శ్శుభం వామ మరాళపక్ష్మ ।
రాజీవృతం శుక్ల విశాలకృష్ణమ్ ।
ప్రాస్పందతైకం నయనం సుకేశ్యా ।
మీనాహతం పద్మ మివాభితామ్రమ్ ॥

11) శ్లో ॥ ఏవం నిశ్చితబుద్ధిం తాం మరణాయాథ జానకీమ్ ।
విలోక్య హనుమాన్ కించి ద్విచార్యేత దమన్యత ॥

12) శ్లో ॥ అనేన రాత్రిశేషేణ యది నాశ్వాస్యతే మయా ।
సర్వథా నాస్తి సందేహః పరిత్యక్ష్యతి జీవితమ్ ॥

13) శ్లో ॥ అన్తరం త్వహ మాసాద్య రాక్షసీనా మిహ స్థితః ।
శనైరాశ్వాసయిష్యామి సంతాపబహుళా మిమామ్ ॥

14) శ్లో ॥ అహం త్వతితనుశ్చైవ వానరశ్చ విశేషతః ।
వానరస్య విశేషేణ కథం స్యాదభిభాషణమ్ ॥

15) శ్లో ॥ వాచం చోదాహరిష్యామి మానుషీమిహ సంస్కృతామ్ ।
యదివాచం ప్రదాస్యామి ద్విజాతిరివ సంస్కృతామ్ ॥
రావణం మన్యమానా మాం సీతా భీతా భవిష్యతి ॥

16) శ్లో ॥ తతో జాత పరిత్రాసా శబ్దం కుర్యాన్మనస్వినీ ।
సీతయా చ కృతే శబ్దే సహసా రాక్షసీ గణః ॥
17) శ్లో ॥ వధే చ గ్రహణే చైవ కుర్యుర్యత్నం యథాబలమ్ ।
విపన్నం స్యా త్తతః కార్యం రామసుగ్రీవయో రిదమ్ ।
ప్రాణత్యాగశ్చ వైదేహ్యా భవే దనభిభాషణే ॥
18) శ్లో ॥ అవశ్యమేవ వక్తవ్యం మానుషం వాక్యమర్థవత్ ।
ఇతి సంచింత్య హనుమాంశ్చకార మతిమాన్మతిమ్ ।
19) శ్లో ॥ రామ మక్లిష్టకర్మాణం స్వబన్ధు మనుకీర్తయన్ ।
సంశ్రవే మధురం వాక్యం వైదేహ్యా వ్యాజహార హ ॥

(శనై శ్శనై స్సూక్ష్మ రూపో జానక్యాశ్శ్రోత్రగం వచః ॥

20) శ్లో ॥ రాజా దశరథో నామ రథకుంజర వాజిమాన్ ।
పృథివ్యాం చతురన్తాయాం విశ్రుతః సుఖదః సుఖీ ॥
21) శ్లో ॥ తస్య పుత్రః ప్రియో జ్యేష్ఠః తారాధిపనిభాననః ।
రామో నామ విశేషజ్ఞ శ్శ్రేష్ఠ స్సర్వధనుష్మతామ్ ॥
22) శ్లో ॥ స భార్యః సహచ భ్రాత్రా పిత్రా దేశాద్వనం గతః ।
తతస్త్వమర్షాపహృతా జానకీ రావణేన తు ॥
23) శ్లో ॥ తతస్స వాలినం హత్వా రామః పరపురంజయః ।
ప్రాయచ్ఛత్కపిరాజ్యం తత్సుగ్రీవాయ మహాబలః ॥
24) శ్లో ॥ సుగ్రీవేణాఽపి సందిష్టాః హరయః కామరూపిణః ।
దిక్షు సర్వాసు తాం దేవీం విచిన్వన్తి సహస్రశః ॥
25) శ్లో ॥ అహం సంపాతివచనా త్సాగరం వేగవాన్ ప్లుతః ।
అశ్రౌషం రాఘవస్యాహం సేయ మాసాదితా మయా ।
విరరామైవ ముక్త్వాసౌ వాచం వానరపుంగవః ॥

26) శ్లో ॥ జానకీ చాపి తచ్ఛ్రుత్వా విస్మయం పరమం గతా ॥

27) శ్లో ॥ తతస్సా వక్రకేశాన్తా సుకేశీ కేశ సంవృతమ్ ।
ఉన్నమ్య వదనం భీరు శ్శింశుపావృక్ష మైక్షత ॥

28) శ్లో ॥ సా దదర్శ కపిం తత్ర ప్రశ్రితం ప్రియవాదినమ్ ।
ఫుల్లాశోకోత్కరాభాసం తప్తచామీకరేక్షణమ్ ॥

29) శ్లో ॥ సా తం దృష్ట్వా హరిశ్రేష్ఠం వినీతవదుపస్థితమ్ ।
రురోద బహుధా సీతా మందం మందస్వరా సతీ ॥

30) శ్లో ॥ మైథిలీ చింతయామాస స్వప్నోఽయమితి భామినీ ॥

31) శ్లో ॥ స్వప్నే మయాఽయం వికృతోఽద్య దృష్టః ।
శాఖామృగ శ్శాస్త్రగణైర్నిషిద్ధః ।
స్వస్త్యస్తు రామాయ సలక్ష్మణాయ ।
తథా పితుర్మే జనకస్య రాజ్ఞః ॥

32) శ్లో ॥ నిద్రామే నాస్తి దుఃఖేన జానామ్యేతత్ కుతోభ్రమః ?
యేన మే కర్ణ పీయూషం వచనం సముదీరితమ్ ।

33) శ్లో ॥ స దృశ్యతాం మహాభాగః ప్రియవాదీ మమాగ్రతః ॥

34) శ్లో ॥ శ్రుత్వా త జ్జానకీ వాక్యం హనుమాన్ పత్రషణ్డతః ।
సోఽవతీర్య ద్రుమాత్తస్మా ద్విద్రుమప్రతిమాననః ॥

35) శ్లో ॥ వినీతవేషః కృపణః ప్రణిపత్యోపసృత్య చ ।
కలవిఙ్క ప్రమాణాంగో రక్తాస్యః పీతవానరః ॥

36) శ్లో ॥ తామబ్రవీన్మహాతేజా హనుమాన్మారుతాత్మజః ।
శిరస్యంజలి మాధాయ సీతాం మధురయా గిరా ॥

37) శ్లో ॥ తీర్ణార్ణవో రామదూత స్సత్యం ప్రాప్తోఽస్మి శోభనే ।
ప్రభంజనాదంజనాయాం జాతోఽహం హనుమాన్కపిః ॥

38) శ్లో ॥ అహం రామస్య సందేశాద్దేవి దూతస్తవా గతః ।
వైదేహి! కుశలీ రామః త్వాం చ కౌశల మబ్రవీత్ ॥

39) శ్లో ॥ లక్ష్మణశ్చ మహాతేజా భర్తుస్తేఽనుచరః ప్రియః ।
కృతవాన్ శోక సంతప్త శ్శిరసాతేఽభివాదనమ్ ॥

40) శ్లో ॥ సా తయోః కుశలం దేవీ నిశమ్య నరసింహయోః ।
ప్రీతి సంహృష్ట సర్వాంగీ హనూమన్త మథాబ్రవీత్ ॥

41) శ్లో ॥ కల్యాణీ బత గాథేయం లౌకికీ ప్రతిభాతి మే ।
ఏతి జీవన్త మానన్దో నరం వర్షశతాదపి ॥

42) శ్లో ॥ తస్యా స్తద్వచనం శ్రుత్వా హనుమాన్ హరియూథపః ।
సీతాయా శ్శోకదీనాయా స్సమీప ముపచక్రమే ॥

43) శ్లో ॥ యథాయథా సమీపం స హనుమా నుపసర్పతి ।
తథా తథా రావణం సా తం సీతా పరిశంకతే ॥

44) శ్లో ॥ తా మశోకస్య శాఖాం సా విముక్త్వా శోకకర్శితా ।
తస్యా మేవానవద్యాంగీ ధరణ్యాం సముపావిశత్ ॥

45) శ్లో ॥ అనందత హనూమాంస్తు తత స్తాం జనకాత్మజామ్ ॥

46) శ్లో ॥ తం దృష్ట్వా వందమానం తు సీతా శశినిభాననా ।
అబ్రవీ ద్దీర్ఘ ముచ్ఛ్వస్య వానరం మధురస్వరా ॥

47) శ్లో ॥ మాయాం ప్రవిష్టో మాయావీ యదిత్వం రావణ స్స్వయమ్।
ఉత్పాదయసి మే భూయ సంతాపం త న్న శోభనమ్॥

48) శ్లో ॥ యదిరామస్య దూతస్త్వమాగతో భద్రమస్తుతే ।
గుణాన్రామస్య కథయ ప్రియస్య మమ వానర ॥

49) శ్లో ॥ అహో స్వప్నస్య సుఖతా యాఽహ మేవం చిరాహృతా ।
ప్రేషితం నామ పశ్యామి రాఘవేణ వనౌకసామ్ ॥

50) శ్లో ॥ స్వప్నేఽపి యద్యహం వీరం రాఘవం సహలక్ష్మణమ్ ।
పశ్యేయం నాఽవసీదేయం స్వప్నోఽపి మమ మత్సరీ ॥

51) శ్లో ॥ నాహం స్వప్న మిమం మన్యే స్వప్నే దృష్ట్వా హి వానరమ్ ।
న శక్యోఽభ్యుదయం ప్రాప్తుం పశ్చాదభ్యుదయో మమ ॥

ఇతి శ్రీరామాయణసారోద్ధారే సుందరకాండే నవమస్సర్గః

(454+51=505)

దశమస్సర్గః

1) శ్లో ॥ సీతాయాశ్చింతితం బుద్ధ్వా హనుమాన్మారుతాత్మజః ।
శ్రోత్రానుకూలైర్వచనై స్తదా తాం సంప్రహర్షయత్ ।

2) శ్లో ॥ నాహం తథావిధో మాతః త్యజ శంకాం మయిస్థితామ్ ।
దాసోఽహం కోసలేంద్రస్య రామస్య పరమాత్మనః ॥

3) శ్లో ॥ ఆదిత్య ఇవ తేజస్వీ లోకకాంత శ్శశీ యథా ।
రాజా సర్వస్య లోకస్య దేవో వైశ్రవణో యథా ॥

4) శ్లో ॥ రూపవాన్ సుభగ శ్శ్రీమాన్ కందర్ప ఇవ మూర్తిమాన్ ।
స్థానక్రోధః ప్రహర్తా చ శ్రేష్ఠో లోకే మహారథః ॥

5) శ్లో ॥ బాహుచ్ఛాయా మవష్టబ్ధో యస్య లోకో మహాత్మనః ।
దేవా ఇవ మహేంద్రస్య మోదన్తే విగతజ్వరాః ॥

6) శ్లో ॥ అపకృష్యాఽఽశ్రమపదాన్మృగరూపేణ రాఘవమ్ ।
శూన్యే యేనాపనీతాఽసి తస్య ద్రక్ష్యసి యత్ఫలమ్ ।
తేనాహం ప్రేషితో దూత స్త్వత్సకాశ మిహాగతః ॥

7) శ్లో ॥ జానన్తీ బత దిష్ట్యా మాం వైదేహి పరిపృచ్ఛసి ॥
భర్తుః కమలపత్రాక్షి ! సంస్థానం లక్షణాని చ ॥

8) శ్లో ॥ రామః కమలపత్రాక్షః సర్వసత్వ మనోహరః ।
రూపదాక్షిణ్య సంపన్నః ప్రసూతో జనకాత్మజే ! ॥

9) శ్లో ॥ మర్యాదానాం చ లోకస్య కర్తా కారయితా చ సః ।
అర్చిష్మా నర్చితోఽత్యర్థం బ్రహ్మచర్యవ్రతే స్థితః ॥

10) శ్లో ॥ శ్రుతవాన్ శీలసంపన్నో వినీతశ్చ పరంతపః ।
యజుర్వేద వినీతశ్చ వేదవిద్భిః సుపూజితః ॥

11) శ్లో ॥ ధనుర్వేదే చ వేదేషు వేదాంగేషు చ నిష్ఠితః ।
విపులాంసో మహాబాహుః కంబుగ్రీవ శ్శుభాననః ॥

12) శ్లో ॥ గూఢజత్రు స్సుతామ్రాక్షో రామో దేవి జనై శ్రృతః ।
దుందుభిస్స్వన నిర్ఘోష స్స్నిగ్ధవర్ణః ప్రతాపవాన్ ॥
13) శ్లో ॥ సమస్సమ విభక్తాంగో వర్ణం శ్యామం సమాశ్రితః ॥
14) శ్లో ॥ త్రి స్థిరస్త్రిప్రలంబశ్చ త్రిసమస్త్రిషుచోన్నతః ।
త్రి తామ్ర స్త్రిషు చ స్నిగ్ధో గంభీర స్త్రిషు నిత్యశః ॥
15) శ్లో ॥ త్రివలీవాన్ త్ర్యవనతశ్చతుర్వ్యఙ్గ స్త్రిశీర్షవాన్ ।
చతుష్కల శ్చతుర్లేఖ శ్చతుష్కిష్కు శ్చతుస్సమః ॥
16) శ్లో ॥ చతుర్దశ సమద్వంద్వ శ్చతుర్దంష్ట్ర శ్చతుర్గతిః ।
మహోష్ఠ హనునాసశ్చ పంచస్నిగ్ధోఽష్ట వంశవాన్ ॥
17) శ్లో ॥ దశపద్మో దశ బృహత్త్రిభిర్వ్యాప్తో ద్విశుక్లవాన్ ।
షడున్నతో నవతను స్త్రిభిర్వ్యాప్నోతి రాఘవః ॥
18) శ్లో ॥ సత్యధర్మ పరశ్శ్రీమాన్ సంగ్రహానుగ్రహే రతః ।
దేశకాల విభాగజ్ఞః సర్వలోక ప్రియంవదః ॥
19) శ్లో ॥ భ్రాతా చతస్య ద్వైమాత్ర సౌమిత్రి రపరాజితః ।
అనురాగేణ రూపేణ గుణైశ్చైవ తథావిధః ॥
20) శ్లో ॥ యాని రామస్య చిహ్నాని లక్ష్మణస్య చ తాని వై ।
స సువర్ణచ్ఛవిః శ్రీమాన్ రామశ్శ్యామో మహాయశాః ॥
21) శ్లో ॥ లంకా చాపి మయా రాత్రౌ ప్రవిష్టా రాక్షసాకులా ।
రావణశ్చ మయా దృష్టః త్వం చ శోకపరిప్లుతా ॥
22) శ్లో ॥ అభిభాషస్వ మాం దేవి దూతో దాశరథేరహమ్ ।
రామనామాంకితం చేదం పశ్య దేవ్యంగులీయకమ్ ॥
ప్రత్యయార్థం తవానీతం తేన దత్తం మహాత్మనా ॥
23) శ్లో ॥ సువర్ణస్య సువర్ణస్య సువర్ణస్య వరాననే ।
ప్రేషితం రామభద్రేణ సువర్ణస్యాంగులీయకమ్ ॥

24) శ్లో ॥ సమాశ్వసిహి భద్రం తే క్షీణ దుఃఖ ఫలాహ్యసి ।
ఇత్యుక్త్వా ప్రదదౌ తస్యై సీతాయై వానరోత్తమః ॥

25) శ్లో ॥ గృహీత్వా ప్రేక్షమాణా సా భర్తుః కరవిభూషణమ్ ।
భర్తారమివ సంప్రాప్తా జానకీ ముదితాஉభవత్ ॥

26) శ్లో ॥ అత్రాంగుళీయక మణౌ ప్రతిబింబ మాసీ
ద్రామస్య సాదర మతీవ విలోకయన్తీ ।
మద్రూప ఏవ కి మభూన్మమ చిన్తయేతి
మీమాంసయా జనక రాజసుతా ముమోహ ॥

27) శ్లో ॥ చారు తద్వదనం తస్యా స్తామ్రశుక్లాయతేక్షణమ్ ।
అశోభత విశాలాక్ష్యా రాహుముక్త ఇవోడురాట్ ॥

28) శ్లో ॥ సౌఖ్యావహస్య పవనాత్మజ నీయమాన
రామాంగులీయక విలోకన వాసరస్య ।
సత్యం కళాం శతతమీం భువినైవ భేజే
పాణిగ్రహోత్సవదినం జనకాత్మజాయాః ॥

29) శ్లో ॥ సీతా యతాత్మని హనూమతి రామదూతే
రామాంగులీయక విలోకన సంప్రహృష్టా ।
బుద్ధిం చకార నిజగర్భ భవాదభీష్టః
పుత్రో మమైష భవతా దితి లోకమాతా ॥

30) శ్లో ॥ తతః సా హ్రీమతీ బాలా భర్తృసందేశ హర్షితా ।
పరితుష్టా ప్రియం కృత్వా ప్రశశంస మహాకపిమ్ ॥

31) శ్లో ॥ విక్రాంత స్త్వం సమర్థస్త్వం ప్రాజ్ఞస్త్వం వానరోత్తమ ।
శతయోజన విస్తీర్ణ స్సాగరో మకరాలయః ॥

32) శ్లో ॥ విక్రమశ్లాఘనీయేన క్రమతా గోష్పదీకృతః ॥

33) శ్లో ॥ భక్తోஉపి ప్రియకారీత్వం విశ్వాసోஉస్తి తవైవ హి ।
నోచే స్మృత్సన్నిధిం చాన్యం పురుషం ప్రేషయే త్కథమ్ ॥

34) శ్లో ॥ మహాత్మన్ ! కథ మంభోధి మలంఘిష్ఠా దురత్యయమ్ ।
కథం త్వం వానరో భూత్వా రామసందేశ మాహరః ॥

35) శ్లో ॥ భాషసే త్వం ససంస్కారం నచ్యుతిః స్వరవర్ణయోః ।

36) శ్లో ॥ ఆర్యపుత్రే కృతస్నేహ మపశ్యం గృధ్రమేకకమ్ ।
తతోఽపి సౌష్ఠవాధారం భవతో భాషితం శ్రుతమ్ ।
కిన్న స్వప్నో మయాసీన్మే భవతో భాషణం క్షమమ్ ॥

37) శ్లో ॥ అభాషాః కపయోలోకే సంస్కృతం భాషసే భవాన్ ।
తచ్ఛ్రుత్వా హనుమా నాహ ప్రణిపత్య వినీతవత్ ॥

38) శ్లో ॥ మాతర్నాయం తవ స్వప్నో జాగర్త్యైవ మహేశ్వరి ।
ఈదృశో నాహ మేకోఽస్మి బహవ స్సంతి వానరాః ॥

39) శ్లో ॥ సర్వే భాషా విదో మాతర్నీతిజ్ఞాశ్చ మనీషిణః ।
వాయువేగా మహాసత్త్వా గజాదన్యూనవిగ్రహాః ।
సర్వే చ బుద్ధి సంపన్నా స్సర్వే సంస్కృతభాషిణః ॥

40) శ్లో ॥ తవ ప్రసాదా త్పవనప్రసాదా-
త్తవైవ భర్తు శ్చరణప్రసాదాత్ ।
త్రిభిః ప్రసాదై రనుకూలితోఽహమ్
వ్యలంఘయం గోష్పదవత్సముద్రమ్ ॥

41) శ్లో ॥ నిశ్చయం వదామి తే నాన్యథా వచాంసి మే ।
హరం నరా భజన్తి యే దుస్తరం తరన్తి తే ॥

42) శ్లో ॥ సీతా తద్వచనం శ్రుత్వా పూర్ణచంద్ర నిభాననా ।
హనూమన్త మువాచేదం ధర్మార్థసహితం వచః ॥

43) శ్లో ॥ దిష్ట్యా చ కుశలీ రామో ధర్మాత్మా సత్యసంగరః ।
లక్ష్మణశ్చ మహాతేజా స్సుమిత్రానందవర్ధనః ॥

44) శ్లో ॥ కౌసల్యాయా స్తథా కచ్చిత్సుమిత్రాయా స్తథైవ చ ।
అభీక్షణం శ్రూయతే కచ్చి త్కుశలం భరతస్య చ ॥

45) శ్లో ॥ కచ్చిదక్షౌహిణీం భీమాం భరతో భ్రాతృవత్సలః ।
ధ్వజినీం మంత్రిభిర్గుప్తాం ప్రేషయిష్యతి మత్కృతే ।
వానరాధిపతి శ్శ్రీమాన్ సుగ్రీవః కచ్చిదేష్యతి ॥

46) శ్లో ॥ రాక్షసానాం వధం కృత్వా సూదయిత్వా చ రావణమ్ ।
లంకా మున్మూలితాం కృత్వా కదా ద్రక్ష్యతి మాం పతిః ॥

47) శ్లో ॥ స వాచ్య స్సంతరస్వేతి యావదేవ న పూర్యతే ।
అయం సంవత్సరః కాలః తావద్ధి మమ జీవితమ్ ॥

48) శ్లో ॥ వర్తతే దశమో మాసో ద్వౌ తు శేషౌ ప్లవంగమ ।
రావణేన నృశంసేన సమయో యః కృతో మమ ॥

49) శ్లో ॥ విభీషణేన చ భ్రాత్రా మమ నిర్యాతనం ప్రతి ।
అనునీతః ప్రయత్నేన న చ తత్కురుతే మతిమ్ ॥

50) శ్లో ॥ మమ ప్రీతిప్రదానం చ రావణస్య న రోచతే ।
రావణం మార్గతే సంఖ్యే మృత్యుః కాలవశం గతమ్ ॥

51) శ్లో ॥ జ్యేష్ఠా కన్యా నలా నామ విభీషణసుతా కపే ।
తయా మమేద మాఖ్యాతం మాత్రా ప్రహితయా స్వయమ్॥

52) శ్లో ॥ అవింద్యో నామ మేధావీ విద్వాన్ రాక్షసపుంగవః ।
ద్యుతిమాన్ శీలవాన్ వృద్ధో రావణస్య సుసమ్మతః ॥

53) శ్లో ॥ రామక్షయ మనుప్రాప్తం రక్షసాం ప్రత్యచోదయత్ ।
న చ తస్య స దుష్టాత్మా శ్రుణోతి వచనం హితమ్ ॥

54) శ్లో ॥ ఇతి సంజల్పమానాం తాం రామార్థే శోకకర్శితామ్ ।
అశ్రుసంపూర్ణ నయనాం ఉవాచ వచనం కపిః ॥

55) శ్లో ॥ అనుదిన మనుశైలం త్వామనాలోక్య సీతే ।
ప్రతిదిన మనుదీనం వీక్ష్య రామం విరామమ్।
గిరిరపి కఠినోఽసౌ యత్తథా న ద్విధాభూత్ ।
క్షితిరపి న విదీర్ణా సా హి సర్వంసహైవ ॥

56) శ్లో ॥ కిం దూర మిందుముఖి రామశిలీముఖానామ్।
కిం దుర్గమం కులభిదాం హరియూథపానామ్ ।
దేవం ప్రసన్నమివ దేవి తవాద్య సత్యమ్ ।
రక్షాంసి కాని కుపితస్య సలక్ష్మణస్య ॥

57) శ్లో ॥ శ్రుత్వైవ తు వచో మహ్యం క్షిప్ర మేష్యతి రాఘవః ।
అథవా మోచయిష్యామి త్వా మద్యైవ వరాననే ॥

58) శ్లో ॥ పృష్ఠ మారోహ మే దేవి! మా వికాంక్షస్వ శోభనే !।
యోగ మన్విచ్ఛ రామేణ శశాంకే నేవ రోహిణీ ॥

59) శ్లో ॥ తచ్ఛృత్వా విస్మితా భూత్వా సీతోవాచ మహాకపిమ్ ॥

60) శ్లో ॥ తదేవ ఖలు తే మన్యే కపిత్వం హరియూథప ।
కథం వాల్పశరీర స్త్వం మా మితో నేతు మిచ్ఛసి ?
సకాశం మానవేంద్రస్య భర్తు ర్మే ప్లవగర్షభ !

61) శ్లో ॥ సీతాయాం వచనం శ్రుత్వా హనుమాన్ మారుతాత్మజః ।
చిన్తయామాస లక్ష్మీవాన్ నవం పరిభవం కృతమ్ ॥

62) శ్లో ॥ నమే జానాతి సత్త్వం వా ప్రభావం వాఽసితేక్షణా ।
తస్పాత్పశ్యతు వైదేహీ యద్రూపం మమ కామతః ॥

63) శ్లో ॥ ఇతి సంచింత్య హనుమాన్ తదా ప్లవగసత్తమః ।
దర్శయామాస వైదేహ్యా స్స్వరూప మరిమర్దనమ్ ॥

ఇతి శ్రీ రామాయణ సారోద్ధారే సుందరకాండే దశమ స్సర్గః ॥

(505+63=568)

ఏకాదశ సర్గః

1) శ్లో ॥ స తస్మా త్పాదపా ద్ధీమానాప్లుత్య ప్లవగర్షభః ।
తతో వర్ధితుమారేభే సీతాప్రత్యయకారణాత్ ॥

2) శ్లో ॥ మేరుమందరసంకాశో బభౌ దివ్యానలప్రభః ।
తతః ప్రసన్నో హనుమాన్ సోఽభవద్విశ్వరూపధృత్ ॥

3) శ్లో ॥ వానరం ముఖమేకంతు ద్వితీయం సింహవక్త్రకమ్ ।
తృతీయం గారుడంవక్త్రం చతుర్థం సౌకరం ముఖమ్ ॥

4) శ్లో ॥ హయాస్యం పంచమం చోర్ధ్వం చైకైకం నయనం త్రిభిః ।
దశబాహు సమోపేతం దశాయుధసమన్వితమ్ ॥

5) శ్లో ॥ రూపం తస్య బభౌ యద్వ ద్రుద్రస్య పురఘాతినః ।
తదాప్రభృతి నామాసీ త్పంచాస్యో హనుమానితి ॥

6) శ్లో ॥ తం దృష్ట్వా భీమసంకాశ మువాచ జనకాత్మజా ।

7) శ్లో ॥ వందే వానర నారసింహ ఖగరాట్క్రోడాశ్వ వక్త్రాంచితమ్ ।
నానాలంకరణం త్రిపంచనయనం దేదీప్యమానం హరిమ్ ।
హస్తాబ్జై రసిఖేటపుస్తక సుధాకుంభాంకుశాద్రీన్ హలమ్ ।
ఖట్వాంగం ఫణిభూరుహౌ చ దధతం సర్వారిగర్వాపహమ్ ॥

8) శ్లో ॥ నమస్తే దేవదేవేశ ! నమస్తే రాక్షసాన్తక !
నమస్తే వానరాధీశ ! నమస్తే వాయునందన !

9) శ్లో ॥ నమ స్త్రిమూర్తివపుషే వేదవేద్యాయ తే నమః ।
నమస్తే లోకనాథాయ సీతాశోకాపహారిణే ॥
స్తువన్తీం జానకీం దృష్ట్వా హనుమానాహ సుందరః ॥

10) శ్లో ॥ సూత్రతుల్యం సముద్రం చ శరావమివ భూతలమ్ ।
పిపీలికాసంఘమివ ససైన్యం రావణం తథా ॥

11) శ్లో ॥ సంహర్తుం చ సమర్థోఽహం ముహూర్తార్ధేన లీలయా ।
రామప్రతిజ్ఞారక్షార్థం న హనిష్యామి సాంప్రతమ్ ॥

12) శ్లో ॥ త మాహ జానకీ నాహం ద్రుష్టుం తే రూపమీదృశమ్ ।
ప్రసన్నో భవ మే బ్రహ్మన్ పూర్వరూపం ప్రదర్శయ ॥

13) శ్లో ॥ తచ్ఛ్రుత్వోవాచ హనుమాన్ యదా తే సంకటం భవేత్ ।
తదా సంస్మర మాం దేవీ త్యుక్త్వా పూర్వవదత్ర వై ॥
స్తువన్ సీతాం స్థిత స్తం సా ప్రశంసాపూర్వమబ్రవీత్ ॥

14) శ్లో ॥ తవ సత్త్వం బలం చైవ విజానామి మహాకపే !
అయుక్తం తు కపిశ్రేష్ఠ మమ గన్తుం త్వయానఘ !

15) శ్లో ॥ త్వయా హి సహ రామస్య మహానాగమనే గుణః ।
యదిరామో దశగ్రీవ మిహ హత్వా స బాంధవమ్ ।

16) శ్లో ॥ మా మితో గృహ్య గచ్ఛేత తత్తస్య సదృశం భవేత్ ॥

హనుమానువాచ –

17) శ్లో ॥ యుక్తరూపం త్వయా దేవి భాషితం శుభదర్శనే!।
సదృశం స్త్రీ స్వభావస్య సాధ్వీనాం వినయస్య చ ॥

18) శ్లో ॥ ద్వితీయం కారణం యచ్చ బ్రవీషి వినయాన్వితే !
రామా దన్యస్య నార్హామి సంస్పర్శమితి జానకి!।
ఏతత్తే దేవి సదృశం పత్న్యా స్తస్య మహాత్మనః ॥

19) శ్లో ॥ కా హ్యన్యా త్వదృతే దేవి బ్రూయాద్వచన మీదృశమ్ ।
శ్రోష్యతే చైవ కాకుత్థ్సః సర్వం నిరవశేషతః ॥

20) శ్లో ॥ యది నోత్సహసే యాతుం మయాసార్ధ మనిందితే ।
అభిజ్ఞానం ప్రయచ్ఛ త్వం జానీయాద్రాఘవో హి తత్ ॥

21) శ్లో ॥ మాయామృగేణ తవ మైథిలి ! వంచితాయా–
శ్శాఖామృగేణ పునరాగత మిత్యయుక్తమ్ ।
ఏషా కథాపి భువనే విదితా యది స్యాత్
కా నామ రామ ధనుషః ప్రథితా ప్రశస్తిః ? ॥

22) శ్లో ॥ ఏవ ముక్తా హనుమతా సీతా సురసుతోపమా ।
ఉవాచ వచనం మన్దం భాష్పప్రగథితాక్షరమ్ ॥

23) శ్లో ॥ ఇదం శ్రేష్ఠ మభిజ్ఞానం బ్రూయాస్త్వం తు మమ ప్రియమ్।
శైలస్య చిత్రకూటస్య పాదే పూర్వోత్తరే పురా ॥

24) శ్లో ॥ మనశ్శిలాయా స్తిలకో గండపార్శ్వే నివేశితః ।
త్వయా ప్రణష్టే తిలకే తం కిల స్మర్తు మర్హసి ॥

25) శ్లో ॥ అభిజ్ఞానార్థ మన్యచ్చ వదామి తవ సువ్రత!
చిత్రకూటగిరౌ పూర్వమేకదా రహసి స్థితః ॥

26) శ్లో ॥ మదంకే శిర ఆధాయ నిద్రాతి రఘునందనః ।
ఐంద్రకాక స్తదాగత్య నఖై స్తుండేన చాసకృత్ ॥

27) శ్లో ॥ మత్పాదాంగుష్ఠ మారక్తం విదదారామిషాశయా ।
తతో రామః ప్రబుద్ధ్యాథ దృష్ట్వా పాదం కృతవ్రణమ్ ॥

28) శ్లో ॥ కాకముద్దిశ్య చిక్షేప బ్రహ్మాస్త్రం సతృణం స్పృశన్ ।
స త్వింద్రస్య సుతః కాక శ్చేన్ద్రలోకం వివేశ హ ॥

29) శ్లో ॥ రామాస్త్రం ప్రజ్వలద్దీప్తం తస్యాను ప్రవివేశ వై ।
విదితార్థశ్చ దేవేన్ద్రో దేవై స్సహ సమన్వితః ॥

30) శ్లో ॥ నిష్క్రామయచ్చ తం పుత్రం రాఘవస్యాపకారిణమ్ ।
తతోఽసౌ సర్వదేవైస్తు దేవలోకాద్బహిష్కృతః ॥

31) శ్లో ॥ పునస్సోఽభ్య పత ద్రామం రాజానం శరణం గతః ।
త్రాహి త్రాహి మహాబాహో అజ్ఞానా దపకారిణమ్ ॥

రామః –

32) శ్లో ॥ అమోఘంచ మమైవాస్త్రమంగ మేకం ప్రయచ్ఛ వై ।
తతో జీవసి దుష్ట ! త్వం అపకారో మహాన్ కృతః ॥

33) శ్లో ॥ ఇత్యుక్తో౽సౌ స్వకం నేత్రం మేకమస్త్రాయ దత్తవాన్ ।
తతః ప్రభృతి కాకానాం సర్వేషామేకనేత్రతా ।

34) శ్లో ॥ చక్షుషైకేన పశ్యన్తి హేతునా తేన వానర !
మత్కృతే కాకమాత్రే తు బ్రహ్మాస్త్రం సముదీరితమ్ ॥

35) శ్లో ॥ కస్మా ద్యో మాం హరత్త్వత్తః క్షమసే తం మహీపతే ।
త్వయా నాథవతీ నాథ హ్యనాథేవ హి దృశ్యతే ॥

36) శ్లో ॥ ఉవాచ శోక సంతప్తా హనుమన్తం ప్లవంగమమ్ ॥

37) శ్లో ॥ కౌసల్యా లోకభర్తారం సుషువే యం మనస్వినీ ।
తం మమార్థే సుఖం పృచ్ఛ శిరసా చాభివాదయ ॥

38) శ్లో ॥ అనుప్రవ్రజితో రామం సుమిత్రా యేన సుప్రజాః ।
స మమార్థాయ కుశలం వక్తవ్యో వచనా న్మమ ॥

39) శ్లో ॥ ఇదం బ్రూయాశ్చ మే నాథం శూరం రామం పునః పునః ।
హారో నారోపితః కంఠే పురా వ్యవహితే రతౌ ।
అధునాచావయో ర్మధ్యే సముద్రశ్శతయోజనః ॥

40) శ్లో ॥ జీవితం ధారయిష్యామి మాసం దశరథాత్మజ!
ఊర్ధ్వం మాసాన్న జీవేయం సత్యేనాహం బ్రవీమి తే ॥

41) శ్లో ॥ తతో వస్త్రగతం ముక్త్వా దివ్యం చూడామణిం శుభమ్ ।
ప్రదేయో రాఘవాయేతి సీతా హనుమతే దదౌ ॥

42) శ్లో ॥ మణిం దత్వా తతస్సీతా హనూమంత మథాబ్రవీత్ ।
మణిం దృష్ట్వా తు రామో వై త్రయాణాం సంస్మరిష్యతి ॥

43) శ్లో ॥ వీరో జనన్యా మమ చ రాజ్ఞో దశరథస్య చ ॥

44) శ్లో ॥ మణిరత్నం కపివరః ప్రతిగృహ్యాభివాద్య చ ।
సీతాం ప్రదక్షిణం కృత్వా ప్రణతః పార్శ్వతః స్థితః ॥

45) శ్లో ॥ అంగుళ్యా యోజయామాస న హ్యస్య ప్రాభవద్భుజః ।
హృదయేన గతో రామం శరీరేణ తు విష్ఠితః ॥
46) శ్లో ॥ హనుమా నా హ తాం సీతాం దీయతాం ఫలరాశయః ।
తదా తం జానకీ ప్రాహ పతితాన్యత్ర వై భువి ।
భుంక్ష్వైతాని ఫలాని త్వం తూష్ణీం మా త్రోటయాత్ర వై ॥
47) శ్లో ॥ స చ వాగ్భిః ప్రశస్తాభిర్గమిష్య న్పూజిత స్తయా ।
కించిద్దూర మథో గత్వా స్వాత్మన్యేవాను చింతయత్ ॥
48) శ్లో ॥ కార్యార్థ మాగతో దూతః స్వామికార్యావరోధతః ।
అన్యత్కించి దసంపాద్య గచ్ఛత్యధమ ఏవ చ ॥
49) శ్లో ॥ ఇతి నిశ్చిత్య మనసా వృక్షషణ్డే మహాబలః ।
50) శ్లో ॥ తత ఉత్థాయ వృక్షాగ్రే దేవ్యా మందిరమద్భుతమ్ ॥
సింహధ్వజం దదర్శాగ్రే దృష్ట్వా పవననందనః ॥
51) శ్లో ॥ తత స్తన్మందిరద్వారం గత్వాఽపశ్య త్సురేశ్వరీమ్ ।
ఉవాచ త్రిజగద్వంద్యాం భక్త్యా పరమమయా యుతః ॥
52) శ్లో ॥ దేవి ప్రసీద విశ్వేశి! రామస్యానుచరో హ్యహమ్ ।
అన్వేష్టుం జానకీం లక్ష్మీం లంకాయాం సముపాగతః ॥
53) శ్లో ॥ తస్మాత్త్యజ పురీమేనాం రావణం సుదురాసదమ్ ।
పాతయస్వ మహాదేవి! రక్ష విశ్వం చరాచరమ్ ॥

దేవ్యువాచ –

54) శ్లో ॥ లంకాత్యాగే మతిం పూర్వ మకార్షం స్వయమేవ హి ।
ఇత్యుక్త్వా సా భగవతీ లంకాం త్యక్త్వా మహేశ్వరీ ॥
అంతర్దధే వాయుపుత్రే సహసా తస్య పశ్యతః ॥

ఇతి శ్రీరామాయణ సారోద్ధారే సుందరకాండే ఏకాదశ స్సర్గః

(568+54=622)

ద్వాదశ సర్గః

1) శ్లో ॥ తస్మా ద్దేశా దపక్రమ్య చిన్తయామాస వానరః ।

అల్పశేష మిదం కార్యం దృష్టేయ మసితేక్షణా ॥

త్రీనుపాయా నతిక్రమ్య చతుర్థ ఇహ దృశ్యతే ॥

2) శ్లో ॥ న సామ రక్షస్సు గుణాయ కల్పతే

న దాన మర్థోపచితేషు యుజ్యతే ।

న భేద సాధ్యా బలదర్పితా జనాః ।

పరాక్రమస్త్వేవ మమేహ రోచతే ॥

3) శ్లో ॥ వనం నేత్రమనఃకాన్తం నానాద్రుమలతాయుతమ్ ।

ఇదం విధ్వంసయిష్యామి శుష్కం వన మివానలః ॥

4) శ్లో ॥ అస్మి న్భగ్నే తతః కోపం కరిష్యతి దశాననః ॥

5) శ్లో ॥ తతో మహ త్సాశ్వమహారథద్విపమ్ ।
బలం సమా దేక్ష్యతి రాక్షసాధిపః ।
నిహత్య త ద్రావణచోదితం బలమ్ ।
సుఖం గమిష్యామి కపీశ్వరాలయమ్ ॥

6) శ్లో ॥ ఏవ మాలోచ్య వవృధే వృక్షేభ్యోపి సమున్నతః ॥

7) శ్లో ॥ తతస్తుహనుమా న్వీరో బభంజ ప్రమదావనమ్ ।

తతో మారుతవ త్క్రుద్ధో మారుతి ర్భీమవిక్రమః ॥

8) శ్లో ॥ ఊరువేగేన మహతా ద్రుమాన్ క్షేప్తుమథారభత్ ।

మత్తద్విజసమాఘుష్టం నానాద్రుమల తాయుతమ్ ॥

9) శ్లో ॥ లతాగృహై శ్చిత్రగృహైశ్చ నాశితై-
ర్మహోరగై ర్వ్యాళ మృగైశ్చ నిర్ధుతైః ।
శిలాగృహై రున్మథితై స్తదా గృహైః ।
ప్రణష్టరూపం త దభూన్మహద్వనమ్ ॥

సీతాశ్రయనగం త్యక్త్వా వనం శూన్యం చ కారసః ॥

10) శ్లో ॥ తతః పక్షినినాదేన వృక్షభంగస్వనేన చ ।
బభూవు స్త్రాససంభ్రాన్తా స్సర్వే లంకానివాసినః ॥

11) శ్లో ॥ రక్షసాం చ నిమిత్తాని క్రూరాణి ప్రతిపేదిరే ॥

12) శ్లో ॥ తతో గతాయాం నిద్రాయాం రాక్షస్యో వికృతాననాః ।
తద్వనం దదృశుర్భగ్నం తం చ వీరం మహాకపిమ్ ॥

13) శ్లో ॥ రాక్షస్యో వానరం దృష్ట్వా పప్రచ్ఛుర్జనకాత్మజామ్ ।
కోఽయం కస్య కుతో వాఽయం కిన్నిమిత్త మిహాగతః ?
అథాఽబ్రవీ త్తదా సాధ్వీ సీతా సర్వాంగసున్దరీ ।

14) శ్లో ॥ రక్షసాం భీమరూపాణాం విజ్ఞానే మమ కా గతిః ।
యూయ మేవాభిజానీథ యోఽయం యద్వా కరిష్యతి ॥

15) శ్లో ॥ అహి రేవ హ్యహేః పాదా న్విజానాతి న సంశయః ।
అహమప్యస్య భీతాస్మి నైనం జానామి కోఽన్వయమ్ ॥

16) శ్లో ॥ వైదేహ్యా వచనం శ్రుత్వా రాక్షస్యో విద్రుతా దిశః ।
స్థితాః కాశ్చిద్గతాః కాశ్చి ద్రావణాయ నివేదితుమ్ ॥

17) శ్లో ॥ రావణస్య సమీపే తు రాక్షస్యో వికృతాననాః ।
విరూపం వానరం భీమమాఖ్యాతు ముపచక్రమే ॥

18) శ్లో ॥ యత్రారణ్యే వహతి సతతం మారుతో మందమందమ్ ।
సూర్యో యత్ర త్రసతి తపితుం తోయదా స్తోయదానే ।
భగ్నం భగ్నం కుటతి సహసా ప్రాచిరం విశ్వకర్మా ।
తత్తేఽరణ్యం క్షణికమధునా వానరేణైవ భగ్నమ్ ॥

19) శ్లో ॥ న తత్ర కశ్చి దుద్దేశో యస్తేన న వినాశితః ।
యత్ర సా జానకీ సీతా స తేన న వినాశితః ।
జానకీరక్షణార్థం వా శ్రమా ద్వా నోపలభ్యతే ।
అథవా క శ్శ్రమ స్తస్య సైవ తేనాభి రక్షితా ॥

20) శ్లో ॥ తస్యోగ్రరూప స్యోగ్ర త్వం దండమాజ్ఞాతు మర్హసి ।
సీతా సంభాషితా యేన తద్వనం చ వినాశితమ్ ॥

21) శ్లో ॥ ముద్రా మర్కట కేన రామనికటాదాగత్య దత్తా కరే ।
సీతాయా ఇతి సంభ్రమా త్రిజటయాప్రోక్తోఽథ లంకేశ్వరః ।
కిం కిం కిం కిమితి బ్రువద్భిరనిశం సింహాసనాదుత్థితైః ।
రక్షోముఖ్యసుత స్తమేవ హి కపిం ధర్తుం నియుక్తీకృతః ॥

22) శ్లో ॥ రాక్షసీనాం వచ శ్శ్రుత్వా రావణో రాక్షసేశ్వరః ।
హుతాగ్ని రివ జజ్వాల కోపసంవర్తితేక్షణః ॥

23) శ్లో ॥ తస్య క్రుద్ధస్య నేత్రాభ్యాం ప్రాపతన్నస్రబిందవః ।
దీప్తాభ్యామివ దీపాభ్యాం సార్చిష స్స్నేహబిందవః ॥

24) శ్లో ॥ ఆత్మనః సదృశాన్ శూరాన్ కింకరాన్నామ రాక్షసాన్ ।
వ్యాదిదేశ మహాతేజా నిగ్రహార్థం హనూమతః ॥

25) శ్లో ॥ తేషా మశీతిసాహస్రం కింకరాణాం త్వరస్వినామ్ ।
ప్రేషయామాస బలినో మృగయాయాం పటీయసః ॥

26) శ్లో ॥ నిర్యయుర్భవనా త్తస్మా త్కూటముద్గరపాణయః ।
మహోదరా మహాదంష్ట్రా ఘోరరూపా మహాబలాః ॥

27) శ్లో ॥ యద్ధాభిమనసస్సర్వే హనుమద్గ్రహణోద్యతాః ।
తే కపీన్ద్రం సమాసాద్య తోరణస్థమవస్థితమ్ ॥

28) శ్లో ॥ అభిపేతుర్మహా వేగాః పతంగా ఇవ పావకమ్ ॥

29) శ్లో ॥ తే గదాభిర్విచిత్రాభిః పరిఘైః కాంచనాంగదైః ।
ఆజఘ్నుర్వానరశ్రేష్ఠం శరై రాదిత్యసన్నిభైః ॥

30) శ్లో ॥ హనుమాపి తేజస్వీ శ్రీమాన్పర్వతసన్నిభః ।
క్షితా వావిధ్య లాంగూలం ననాద చ మహాస్వనమ్ ॥

31) శ్లో ॥ స భూత్వా సుమహాకాయః హనుమాన్మారుతాత్మజః ।
ధృష్ట మాస్ఫోటయామాస లంకాం శబ్దేన పూరయన్ ॥

32) శ్లో ॥ తస్యాస్ఫోటితశబ్దేన మహతా సానునాదినా ।
పేతుర్విహంగా గగనా దుచ్చై శ్చేద మఘోషయత్ ॥

33) శ్లో ॥ జయత్యతి బలోరామో లక్ష్మణశ్చ మహాబలః ।
రాజా జయతి సుగ్రీవో రాఘవేణాభిపాలితః ॥

34) శ్లో ॥ దాసోఽహం కోసలేంద్రస్య రామస్యాక్లిష్టకర్మణః ।
హనుమాం చ్ఛత్రుసైన్యానాం నిహన్తా మారుతాత్మజః ॥

35) శ్లో ॥ న రావణసహస్రం మే యుద్ధే ప్రతిబలం భవేత్ ।
శిలాభిస్తు ప్రహరతః పాదపైశ్చ సహస్రశః ॥

36) శ్లో ॥ అర్దయిత్వా పురీం లంకా మభివాద్య చ మైథిలీమ్ ।
సమృద్ధార్థో గమిష్యామి మిషతాం సర్వరక్షసామ్ ॥

శ్లో ॥(33),(34),(35),(36)కలిపి రెండు సార్లు (పారాయణ లేదా హెూమం) చేయాలి.

37) శ్లో ॥ ఇత్యుక్త్వాదాయ పరిఘం జఘాన రజనీచరాన్ ।

38) శ్లో ॥ అవధ్యాన్ శంకరవరాత్ కింకరాన్నామ రాక్షసాన్ ।
వినా రుద్రేణ దేవేన హ్యవధ్యాన్ బలదర్పితాన్ ॥

39) శ్లో ॥ హత్వా సర్వాన్మహాకాయః కింకృత్యమితి చిన్తయన్ ।
తస్మాత్ప్రాసాద మప్యేవం భీమం విధ్వంసయామ్యహమ్ ॥

40) శ్లో ॥ ఇతి సంచిన్త్య మనసా హనుమాన్దర్శయన్బలమ్ ॥

41) శ్లో ॥ ఆరుహ్య గిరిసంకాశం ప్రాసాదం హరియూథపః ।
బభౌ స సుమహాతేజాః ప్రతిసూర్య ఇవోదితః ॥

42) శ్లో ॥ సంప్రధృష్టం చ దుర్ధర్షం చైత్య ప్రాసాదముత్తమమ్ ।
ధృష్ట మాస్ఫోటయామాన లంకాం శబ్దేన పూరయన్ ॥

43) శ్లో ॥ ననాద భీమ నిర్హ్రాదో రక్షసాం జనయన్ భయమ్ ।
తేన శబ్దేన మహతా చైత్యపాలా శ్శతం యయుః ॥

44) శ్లో ॥ గృహీత్వా వివిధా నస్త్రాన్ప్రాశాన్ఖడ్గా న్పరశ్వథాన్ ।
విసృజన్తో మహాకాయా మారుతిం పర్యవారయన్ ॥

45) శ్లో ॥ ఆజఘ్ను ర్వానరశ్రేష్ఠం బాణై శ్చాదిత్యసన్నిభైః ।
తతో వాతాత్మజః క్రుద్ధో భీమం రూపం సమాస్థితః ॥

46) శ్లో ॥ ఉత్పాటయిత్వా వేగేన స్తంభం హేమపరిష్కృతః ।
తత స్తం భ్రామయామాస శతధారం మహాబలః ॥

47) శ్లో ॥ తత్రచాగ్ని స్సమభవ త్ప్రాసాదశ్చా ప్యదహ్యత ।
అంతరిక్షే స్థితః శ్రీమా నిదం వచన మబ్రవీత్ ॥

48) శ్లో ॥ ఈదృగ్విధైస్తు హరిభిర్వృతో దన్తనఖాయుధైః ।
శతై శ్శతసహస్రైశ్చ కోటీభిరయుతైరపి ।

49) శ్లో ॥ ఆగమిష్యతి సుగ్రీవః సర్వేషాం వో నిషూదనః ।
ఏవముక్త్వా తు చైత్యస్థాన్ రాక్షసాన్ హరియూథపః ॥

50) శ్లో ॥ స రాక్షసశతం హత్వా వజ్రేణేంద్ర ఇవాసురాన్ ।
బభంజ చైత్య ప్రాసాదం లోహస్తంభేన మారుతిః ॥
(యుద్ధకాంక్షీ పునర్వీర స్తోరణం సముపాశ్రితః)

ఇతి శ్రీరామాయణ సారోద్ధారే సుందరకాండే ద్వాదశస్సర్గః

(622+50=672)

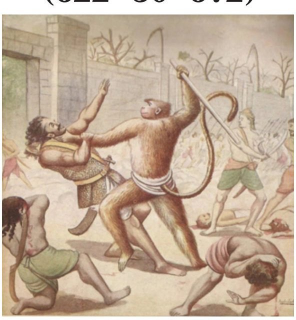

త్రయోదశ స్సర్గః

1) శ్లో ॥ సందిష్టో రాక్షసేంద్రేణ ప్రహస్తస్య సుతో బలీ ।
జంబుమాలీ మహాదంష్ట్రో నిర్జగామ ధనుర్ధరః ॥
తిష్ఠతిష్ఠేతి సహసా హనూమన్త మథాబ్రవీత్ ॥

2) శ్లో ॥ తం తోరణవిటంకస్థం హనూమన్తం మహాకపిమ్ ।
జంబుమాలీ మహాబాహుః వివ్యాధ నిశితైశ్శరైః ॥

3) శ్లో ॥ చుకోప బాణాభిహతో రాక్షసస్య మహాకపిః ।
తతః పార్శ్వేతి విపులాం దదర్శ మహతీం శిలామ్ ॥

4) శ్లో ॥ తరసా తాం సముత్పాట్య చిక్షేప బలవద్బలీ ।
తాం శరైర్దశభిః క్రుద్ధ స్తాడయామాస రాక్షసః ॥

5) శ్లో ॥ విపన్నం కర్మ త ద్దృష్ట్వా హనుమాం శ్చండవిక్రమః ।

6) శ్లో ॥ అతివేగోఽతి వేగేన భ్రామయిత్వా బలోత్కటః ।
పరిఘం పాతయామాస జంబుమాలేర్మహోరసి ॥

7) శ్లో ॥ తస్య చైవ శిరోనాస్తి న బాహూ న చ జానునీ ।
న ధను ర్న రథో నాశ్వా స్తత్రా దృశ్యన్త నేషవః ॥

8) శ్లో ॥ జంబుమాలిం చ నిహతం కింకరాంశ్చ మహాబలాన్ ।
చుక్రోధ రావణ శ్శ్రుత్వా కోపసంరక్తలోచనః ॥

9) శ్లో ॥ తతస్తే రాక్షసేంద్రేణ చోదితా మన్త్రిణస్సుతాః ।
నిర్యయుర్భవనా త్తస్మా త్సప్త సప్తార్చివర్చసః ॥

10) శ్లో ॥ సృజన్తో బాణవృష్టిం తే రథగర్జితనిస్వనాః ।
వృష్టిమంత ఇవాంభోదా విచేరు ర్నైరృతాంబుదాః ॥

11) శ్లో ॥ అపకీర్ణ స్తత స్తాభిర్హనూమా న్శరవృష్టిభిః ।
అభవత్సంవృతాకార శ్శైలరాడివ వృష్టిభిః ॥

12) శ్లో ॥ స శరా న్మోఘయామాస తేషా మాశుచరః కపిః ।
సకృత్వా నినదం ఘోరం త్రాసయం స్తాం మహాచమూమ్ ॥

13) శ్లో ॥ తలేనాభ్యహన త్కాంశ్చి త్పాదైః కాంశ్చి త్పరంతపః ।
ముష్టినాభ్యహన త్కాంశ్చి న్నఖైః కాంశ్చి ద్విదారయత్ ॥

14) శ్లో ॥ ప్రమమాథోరసా కాంశ్చి దూరుభ్యా మపరాన్ కపిః ।
కేచిత్తస్య నినాదేన తత్రైవ పతితా భువి ॥

15) శ్లో ॥ వినేదుర్విస్వరం నాగా నిపేతుర్భువి వాజినః ।
భగ్న నీడ ధ్వజచ్ఛత్రైర్ధూశ్చ కీర్ణాఽభవ ద్రథైః ।
స్రవతా రుధిరేణాథ స్రవన్తో దర్శితాః పథి ॥

16) శ్లో ॥ స తాన్ప్రవృద్ధా న్వినిహత్య రాక్షసాన్ ।
మహాబల శ్చండపరాక్రమః కపిః ।
యుయుత్సు రన్యైః పున రేవ రాక్షసై-
స్త మేవ వీరోఽభి జగామ తోరణమ్ ॥

17) శ్లో ॥ హతాన్మంత్రి సుతాన్ బుద్ధ్వా వానరేణ మహాత్మనా ।
స విరూపాక్ష యూపాక్షౌ దుర్ధరం చైవ రాక్షసమ్ ॥

18) శ్లో ॥ ప్రఘసం భాసకర్ణం చ పంచ సేనాగ్రనాయకాన్ ।
సందిదేశ దశగ్రీవో వీరాన్నయ విశారదాన్ ॥

19) శ్లో ॥ పునశ్చ శంకితో భూత్వా తా నువాచ ససైనికాన్ ॥

20) శ్లో ॥ నావమాన్యో భవద్భిశ్చ హరిర్ధీర పరాక్రమః ।
న హ్యహం తం కపిం మన్యే కర్మణా ప్రతితర్కయన్ ॥

21) శ్లో ॥ దృష్టా హి హరయః పూర్వం మయా విపులవిక్రమాః ।
వాలీ చ సహ సుగ్రీవో జాంబవాంశ్చ మహాబలః ॥

22) శ్లో ॥ నీల స్సేనాపతిశ్చైవ యే చాన్యే ద్వివిదాదయః ।
నైవం తేషాం గతి ర్భీమా న తేజో న పరాక్రమః ॥

23) శ్లో ॥ న మతిర్న బలోత్సాహౌ న రూపపరికల్పనమ్ ।
ప్రయత్నం మహదాస్థాయ క్రియతా మస్య నిగ్రహః ॥

24) శ్లో ॥ కామం లోకా స్త్రయ స్సేంద్రా స్ససురాసురమానవాః ।
భవతా మగ్రతః స్థాతుం న పర్యాప్తా రణాజిరే ॥

25) శ్లో ॥ తథాపి తు నయజ్ఞేన జయమాకాంక్షతా రణే ।
ఆత్మా రక్ష్యః ప్రయత్నేన యుద్ధసిద్ధిర్హి చంచలా ॥

26) శ్లో ॥ తే స్వామివచనం శ్రుత్వా హనుమంతముపస్థితాః ।
తత స్తం దదృశుర్వీరా దీప్యమానం మహాకపిమ్ ।
రశ్మిమన్త మివోద్యన్తం స్వతేజోరశ్మిమాలినమ్ ॥

27) శ్లో ॥ తం సమీక్ష్యైవ తే సర్వే దిక్షు సర్వా స్వవస్థితాః ।
తై స్తైః ప్రహరణైర్భీమై రభిపేతు స్తత స్తతః ॥

28) శ్లో ॥ సతైః పంచభి రావిద్ధో దిశో దశ వినాదయన్ ।
చకార కదనం భూయో వ్యవర్ధత చ వేగవాన్ ॥

29) శ్లో ॥ సదూరం సహసోత్పత్య దుర్ధరస్య రథే హరిః ।
నిపపాత మహావేగో విద్యుద్రాశిర్గిరావివ ॥

30) శ్లో ॥ తతస్స మథితాష్టాశ్వం రథం భగ్నాక్షకూబరమ్ ।
విహాయ న్యపత ద్భూమౌ దుర్ధరస్త్యక్త జీవితః ॥

21) శ్లో ॥ తం విరూపాక్షయూపాక్షౌ దృష్ట్వా నిపతితం భువి ।
సంజాతరోషౌ దుర్ధర్షౌ వుత్పేతతురరిందమౌ ॥

32) శ్లో ॥ స సాలవృక్ష మాసాద్య త ముత్పాట్య చ వానరః ।
తా వుభౌ రాక్షసౌ వీరౌ జఘాన పవనాత్మజః ॥

33) శ్లో ॥ తత స్తాం స్త్రీన్ హతాన్ జ్ఞాత్వా వానరేణ తరస్వినా ।
అభిపేదే మహావేగః ప్రసహ్య ప్రఘసో హరిమ్ ॥

34) శ్లో ॥ భాసకర్ణశ్చ సంక్రుద్ధ శ్శూలమాదాయ వీర్యవాన్ ।
సముత్పాట్య గిరే శ్శృంగం సమృగవ్యాళపాదపమ్ ॥

35) శ్లో ॥ జఘాన హనుమాన్వీరో రాక్షసౌ కపికుంజరః ।
గిరిశృంగవినిష్పిష్టౌ తిరశ స్తౌ బభూవతుః ॥

36) శ్లో ॥ తతస్తేష్వవసన్నేషు సేనాపతిషు పంచసు ।
స తైః పంచభి రావిద్ధో దిశో దశ వినాదయన్ ॥

37) శ్లో ॥ బలం త దవ శేషం చ నాశయామాస వానరః ।
అశ్వైరశ్వాన్గజై ర్నాగా న్యోధై ర్యోధాన్రథై రథాన్ ॥

38) శ్లో ॥ స కపి ర్నాశయామాస సహస్రాక్ష ఇవాసురాన్ ।
పూర్వస్థాన ముపాశ్రిత్య ప్రతీక్షన్ రాక్షసాన్ స్థితః ॥

39) శ్లో ॥ హతాన్ శ్రుత్వా పంచసేనానాయకాన్ రావణః స్వయమ్ ।
స్వపుత్రం చాక్షతనయ మువాచ క్రోధమూర్ఛితః ॥

40) శ్లో ॥ దక్షాక్షీణపరాక్రమాక్షతనయ! ప్రక్షాళయాస్మత్కులస్యాయాతా
మపకీర్తిమాశు మహతీం కీర్తిం కురుష్వాజితామ్ ।
ద్రాక్చాదృష్టచరం మయా కపివరం కుత్రాపి కేశగ్రహా-
దాకృష్యానయ గచ్ఛ శూర! సమరే జైత్రశ్రియం ప్రాప్నుహి ।

41) శ్లో ॥ తతో జగామ బలవాన్ కుమారోఽక్షః ప్రతాపవాన్ ॥

42) శ్లో ॥ సురాసురాధృష్య మసంగచారిణమ్ । ।
రవిప్రభం వ్యోమచరం సమాహితమ్ ।
దివాకరాభం రథ మాస్థిత స్తత-
స్స నిర్జగామామరతుల్య విక్రమః ॥

43) శ్లో ॥ స జాతమన్యుః ప్రసమీక్ష్య విక్రమమ్ । ।
స్థిరం స్థిత స్సంయతి దుర్నివారణమ్ ।
సమాహితాత్మా హనుమన్త మాహవే ।
ప్రచోదయామాస శరై స్త్రిభి శ్శితైః ॥

44) శ్లో ॥ తతస్స బాణాసన చిత్రకార్ముక-
శ్శరప్రవర్షో యుధి రాక్షసాంబుదః ।
శరా న్ముమోచాశు హరీశ్వరాచలే ।
వలాహకో వృష్టిమివాచలోత్తమే ॥

45) శ్లో ॥ సతాం శరాం స్తస్య హరిర్విమోక్షయన్ ।
చచార వీరః పథి వాయుసేవితే ।
శరాన్తరే మారుతవ ద్వినిష్పత-
న్మనోజవ స్సంయతి చండవిక్రమః ॥

46) శ్లో ॥ తతశ్శరై ర్భిన్న భుజాంతరః కపిః ।
కుమార వీరేణ మహాత్మనా నదన్ ।
మహాభుజః కర్మ విశేషతత్త్వవి-
ద్విచింతయామాస రణే పరాక్రమమ్ ॥

47) శ్లో ॥ తత స్తలేనాభిహతో మహారథ-
స్స తస్య పింగాధిపమంత్రినిర్జితః ।
ప్రభగ్న నీడః పరిముక్తకూబరః ।
పపాత భూమౌ హతవాజి రంబరాత్ ॥

48) శ్లో ॥ స తం పరిత్యజ్య మహారథో రథమ్ । ।
సకార్ముకః ఖడ్గధరః ఖముత్పతన్ ।
సమేత్య తం మారుతతుల్యవిక్రమః ।
క్రమేణ జగ్రాహ స పాదయోర్దృఢమ్ ॥

49) శ్లో ॥ ముమోచ వేగా త్పితృతుల్యవిక్రమో ।
మహీతలే సంయతి వానరోత్తమః ।
స భగ్నసంధిః ప్రవికీర్ణబంధనో ।
హతః క్షితౌ వాయుసుతేన రాక్షసః ॥

50) శ్లో ॥ హత్వా త మక్షం నిశ్శేషం బలం సర్వం చకార సః ॥

ఇతి శ్రీరామాయణసారోద్ధారే సుందరకాండే త్రయోదశస్సర్గః

(672+50=722)

చతుర్దశ స్సర్గః

1) శ్లో ॥ తత శ్శ్రుత్వా కుమారస్య వధం రాక్షసపుంగవః ।
క్రోధేన మహతావిష్ట ఇంద్రజేతార మబ్రవీత్ ।

2) శ్లో ॥ పుత్ర! గచ్ఛామ్యహం తత్ర యత్రాస్తే పుత్రహా రిపుః ।
హత్వా త మథవా బద్ధ్వా ఆనయిష్యామి తేఽన్తికమ్ ॥

3) శ్లో ॥ ఇంద్రజిత్పితరం ప్రాహ త్యజ శోకం మహామతే !
మయి స్థితే కిమర్థం త్వం భాషసే దుఃఖితం వచః ॥

4) శ్లో ॥ ఇత్యుక్త్వా రథ మారుహ్య రాక్షసైర్బహుభిర్వృతః ।
జగామ వాయుపుత్రస్య సమీపం వీరవిక్రమః ॥

5) శ్లో ॥ స పక్షిరాజోపమతుల్య వేగై-
ర్వ్యాళైశ్చతుర్భి స్సిత తీక్ష్ణదంష్ట్రైః ।
రథం సమాయుక్త మసంగవేగమ్ ।
సమారురోహేంద్రజిదింద్రికల్పః ॥

6) శ్లో ॥ రక్షోనాథవచో నిశమ్య చరణౌ తస్యేంద్రజి ద్రావణిః ।
స త్వారుహ్య రథం హిరణ్మయయుతాశ్వాన్ శ్వదంష్ట్రాయుతైః ।
రథ్యైర్వాస్తిక సైనికాశ్వ సహితో గచ్ఛద్దిశామండలమ్ ।
భేరీదుందుభిశంఖముఖ్యనినదై రాపూరయన్ రాక్షసః ॥

7) శ్లో ॥ స తస్య రథనిర్ఘోషం జ్యాస్వనం కార్ముకస్య చ ।
నిశమ్య హరివీరోఽసౌ సంప్రహృష్టతరోఽభవత్ ॥

8) శ్లో ॥ సమాగతాస్తత్ర తు నాగయక్షా ।
మహర్షయ శ్చక్రచరాశ్చ సిద్ధాః ।
నభ స్సమావృత్య చ పక్షిసంఘా ।
వినేదురుచ్చైః పరమప్రహృష్టాః ॥

9) శ్లో ॥ తత స్సమేతా వతితీక్ష్ణ వేగౌ – బహాబలౌ ద్వౌ రణనిర్విశంకౌ ।
కపిశ్చ రక్షోధిపతేశ్చ పుత్ర – స్సురాసురేన్ద్రావివ బద్ధవైరౌ ॥

10) శ్లో ॥ తం దృష్ట్వేంద్రజి దున్నతోన్నతతమం భీమం హనూమత్కపిమ్
నారాచై స్సురనాథవజ్రసదృశై ర్నామాక్షరైరంకితైః
సర్వాంగేషు సమావృణో ద్దశముఖస్యాత్మోద్భవ స్తం కపిః
పుచ్ఛాగ్రేణ నునోద సోఽపి సహసా తా నాశుగాన్ లీలయా ॥

11) శ్లో ॥ శరాణా మన్తరేష్వాశు వ్యవర్తత మహాకపిః ।
హరిస్తస్యాభి లక్ష్యస్య మోఘయన్ లక్ష్యసంగ్రహమ్ ॥

12) శ్లో ॥ హనూమతో వేద న రాక్షసోంతరమ్ ।
న మారుతి స్తస్య మహాత్మనోంతరమ్ ।
పరస్పరం నిర్విషహౌ బభూవతు–
స్సమేత్య తౌ దేవసమాన విక్రమౌ ॥

13) శ్లో ॥ తతో భ్రమన్తం నభసి హనూమన్తం శిలీముఖైః ।
విద్ధ్వా తస్య శిరోభాగ మిషుభి శ్చాష్టభిః పునః ॥

14) శ్లో ॥ భేదయిత్వా తతో ఘోరం సింహనాద మథాకరోత్ ।
తతోఽతిహర్షా ద్ధనుమాన్ స్తంభ ముద్యమ్య వీర్యవాన్ ॥

15) శ్లో ॥ జఘాన సారథిం సాశ్వం రథం చాచూర్ణయత్ క్షణాత్ ।
వృక్షేణ భిన్నసర్వాంగో మేఘనాదోఽవిశద్గృహమ్ ॥

16) శ్లో ॥ ఏతస్మిన్నంతరే బ్రహ్మా ప్రార్థయామాస మారుతిమ్ । ।
బ్రహ్మాస్త్రం మానయన్మేఽద్య తం లంకాం యాహి రావణమ్ ॥

17) శ్లో ॥ తతోఽన్యం రథ మాస్థాయ మేఘనాదో మహాబలః ।
జగామ వాయుపుత్రస్య సమీపం వీరవిక్రమః ॥

18) శ్లో ॥ తా వుభౌ వేగసంపన్నౌ రణకర్మవిశారదౌ ।
సర్వభూతమనోగ్రాహి చక్రతుర్యుద్ధముత్తమమ్ ॥

19) శ్లో ॥ తతః పైతామహం వీర స్సోఽస్త్ర మస్త్రవిదాంవరః ।
సందధే సుమహాతేజా స్తం హరిప్రవరం ప్రతి ॥

20) శ్లో ॥ అవధ్యోఽయ మితి జ్ఞాత్వా త మస్త్రేణాస్త్రతత్త్వవిత్ ।
నిజగ్రాహ బహాబాహు ర్మారుతాత్మజ మింద్రజిత్ ।
హతాసుం మారుతిం మత్వా సింహనాద మథాకరోత్ ॥

21) శ్లో ॥ తేన బద్ధ స్తతోఽస్త్రేణ రాక్షసేన స వానరః ।
అభవన్నిర్విచేష్టశ్చ పపాత చ మహీతలే ॥

22) శ్లో ॥ తతోఽవబుద్ధ్వా న తదాస్త్రబంధమ్ ।।
ప్రభోః ప్రభావా ద్విగతాత్మ వేగః ।
పితామహానుగ్రహ మాత్మనశ్చ ।
విచిన్తయామాస హరిప్రవీరః ॥

23) శ్లో ॥ గ్రహణే చాపి రక్షిభిర్మహా న్మే గుణదర్శనః ।
రాక్షసేంద్రేణ సంవాద స్తస్మాద్గృహ్ణన్తు మాం పరే ॥

24) శ్లో ॥ తతస్తం రాక్షసా దృష్ట్వా నిర్విచేష్ట మరిందమమ్ ।
బబంధు శ్శణవల్కైశ్చ ద్రుమచీరైశ్చ సంహతైః ॥

25) శ్లో ॥ బబంధు ర్లోహపాశైశ్చ బ్రహ్మాస్త్రస్తంభితం కపిమ్ ।
స బద్ధ స్తేన వల్కేన విముక్తోఽస్త్రేణ వీర్యవాన్ ।
అస్త్రబన్ధ స్స చాన్యం హి న బన్ధ మనువర్తతే ॥

26) శ్లో ॥ అథేంద్రజిత్తు ద్రుమచీరబద్ధమ్ ।
విచార్య వీరః కపిసత్తమం తమ్ ।
విముక్త మస్త్రేణ జగామ చింతామ్ ।
నాన్యేన బద్ధో హ్యనువర్తతేఽస్త్రమ్ ॥

27) శ్లో ॥ అహో మహత్కర్మ కృతం నిరర్థకమ్ ।
న రాక్షసైర్మంత్రగతి ర్విమృష్టా ।
పునశ్చ నాస్త్రే విహతేఽస్త్ర మన్య-
త్ప్రవర్తతే సంశయితా స్స్మ సర్వే ॥

28) శ్లో ॥ యస్య నామ సతతం జపన్తి యేఽ
జ్ఞానకర్మకృత బంధనం క్షణాత్ ।
సద్య ఏవ పరిముచ్య తత్పదమ్
యాంతి కోటి రవిభాసురం శివమ్ ॥

29) శ్లో ॥ తస్యైవ రామస్య పదాంబుజం సదా ।
హృత్పద్మమధ్యే సు నిధాయ మారుతిః ।
సదైవ నిర్ముక్త సమస్తబంధనః
కిం తస్య పాశై రితరైశ్చ బంధనైః ॥

30) శ్లో ॥ హన్యమాన స్తతః క్రూరై రాక్షసైః కాష్ఠముష్టిభిః ।
సమీపం రాక్షసేంద్రస్య ప్రాకృష్యత స వానరః ॥

31) శ్లో ॥ తత స్స కర్మణా తస్య విస్మితో భీమవిక్రమః ।
హనుమా న్రోషతామ్రాక్షో రక్షోధిప మవైక్షత ॥

32) శ్లో ॥ భ్రాజమానం మహార్హేణ కాంచనేన విరాజతా ।
ముక్తాజాలావృతేనాథ మకుటేన మహాద్యుతిమ్ ॥

33) శ్లో ॥ వివృతైర్దర్శనీయైశ్చ రక్తాక్షైర్భీమదర్శనైః ।
దీప్తతీక్ష్ణ మహాదంష్ట్రైః ప్రలంబదశనచ్ఛదైః ॥

34) శ్లో ॥ శిరోభిర్దశభిర్వీరం భ్రాజమానం మహౌజసమ్ ।
రత్నాంతరిత రుద్రాక్షకంఠికాబద్ధ కంధరమ్ ॥

35) శ్లో ॥ భస్మత్రిపుండ్రనిటలం భస్మక్షిప్తాక్షిపక్ష్మకమ్ ।
నానావ్యాళసమాకీర్ణై శ్శిఖరైరివ మన్దరమ్ ॥

36) శ్లో ॥ బాహుభిర్బద్ధ కేయూరైశ్చన్దనోత్తమరూషితైః ।
భ్రాజమానాంగదైః పీనైః పంచశీర్షై రివోరగైః ।

37) శ్లో ॥ ఉత్తమాస్తరణాస్తీర్ణే సూపవిష్టం వరాసనే ।
అలంకృతాభిరత్యర్థం ప్రమదాభిః సమన్తతః ॥

38) శ్లో ॥ వాలవ్యజనహస్తాభి రారాత్సముపసేవితమ్ ।
దుర్ధరేణ ప్రహస్తేన మహాపార్శ్వేన రక్షసా ॥

39) శ్లో ॥ మన్త్రిభిర్మన్త్ర తత్త్వజ్ఞైర్నికుంభేన చ మన్త్రిణా ॥
సుఖోపవిష్టం రక్షోభిశ్చతుర్భిర్బలదర్పితైః ॥

40) శ్లో ॥ అపశ్య ద్రాక్షసపతిం హనుమా నతితేజసమ్ ।
విస్మయం పరమం గత్వా రక్షోధిపమవైక్షత ॥

41) శ్లో ॥ మనసా చింతయామాస తేజసా తస్య మోహితః ।
అహో! రూప మహో ధైర్య మహో! సత్వ మహోద్యుతిః॥

42) శ్లో ॥ అహో! రాక్షసరాజస్య సర్వలక్షణయుక్తతా! ।
యద్యధర్మో న బలవాన్ స్యా దయం రాక్షసేశ్వరః ॥

43) శ్లో ॥ స్యా దయం సురలోకస్య సశక్రస్యాపి రక్షితా ।
అయం హ్యుత్సహతే క్రుద్ధః కర్తు మేకార్ణవం జగత్ ।
ఇతి చిన్తాం బహువిధాఽమకరో న్మతిమాన్ హరిః ॥

ఇతి శ్రీ రామాయణ సారోద్ధారే సుందరకాండే చతుర్దశః సర్గః

(722+43=765)

పంచదశస్సర్గః

1) శ్లో ॥ త ముద్వీక్ష్య మహాబాహుః పింగాక్షం పురతః స్థితమ్ ।
కోపేన మహతావిష్టో రావణో లోకరావణః ॥

2) శ్లో ॥ శంకాహతాత్మా ధధ్యౌ స కపీంద్రం తేజసావృతమ్ ।
కిమేష భగవాన్నందీ భవే త్సాక్షాదిహాగతః ॥

3) శ్లో ॥ యేన శప్తోస్మి కైలాసే మయా సంచాలితే పురా ।
సో౽యం వానరమూర్తిస్స్యా త్కింస్వి ద్బాణో౽పివా సురః ॥

4) శ్లో ॥ తుష్టః పినాకీ దశభి శ్శిరోభి-
స్తుష్టో న చైకాదశమో హి రుద్రః ।
అతో హనుమాన్దహతీతి కోపా-
త్వంక్తేర్హి భేదో న పునశ్శివాయ ॥

5) శ్లో ॥ స రాజా రోషతామ్రాక్షః ప్రహస్తం మంత్రిసత్తమమ్ ।
కాలయుక్త మువాచేదం వచో విపులమర్థవత్ ॥

6) శ్లో ॥ దురాత్మా పృచ్ఛతా మేష కుతః కిం వా౽స్య కారణమ్ ।
వనభంగే చ కో౽స్యార్థో రాక్షసీనాం చ తర్జనే ॥

7) శ్లో ॥ మత్పురీప్రమధృష్యాం వా౽౽గమనే కిం ప్రయోజనమ్ ।
ఆయోధనే వా కిం కార్యం పృచ్ఛతా మేష దుర్మతిః ॥

8) శ్లో ॥ రావణస్య వచ శ్శ్రుత్వా ప్రహస్తో వాక్య మబ్రవీత్ ।
తత్త్వతః కథయస్వాద్య తతో వానర మోక్ష్యసే ।
అనృతం వదతశ్చాపి దుర్లభం తవ జీవితమ్ ॥

9) శ్లో ॥ అథాహ రావణో రాజా హనూమన్తం మహాబలమ్।

10) శ్లో ॥ రే రే వానర కో భవానహ మరే త్వత్సానుహంతా౽౽హవే ।
దూతో౽హం ఖరఖండనస్య జగతాం కోదండ దీక్షాగురోః ।
యద్దోర్దండ కఠోరతాడనవిధౌ కో౽సౌ త్రికూటాచలః ।
కో మేరుః క్వ చ రావణౌఘగణనా కోటిస్తు కీటాయతే ॥

11) శ్లో ॥ శ్రీరామేణ సలక్ష్మణేన జయినా శ్రీ ఋష్యమూకే స్థితః ।
సీతాన్వేషణ కార్యసాధనవిధౌ ప్రస్థాపితో యత్నతః ।
లబ్ధ్వా చైవ వరం చిరా త్పురభిద స్సర్వత్ర గామీహ్యహమ్।
విద్ధి త్వం పవనాత్మజో దశముఖ శ్రీమాన్ హనుమా నహమ్ ॥

12) శ్లో ॥ హత్వా వాలిన మాహవే కపిచమూ మాశ్వాస్య సుగ్రీవకమ్ ।
రాజానం కృతినం సదా విజయినం సఖ్యస్సదానందకః ।
కృత్వా చైవ విశేషదైవనివహాఖ్యానస్య చిన్తాశ్రిత- ।
శ్శ్రీరామో జనకాత్మజాహరణతః కాలోపమో రాజతే ॥

13) శ్లో ॥ తావల్లంకేశ్వరో రాజా యావ న్నాయాతి రాఘవః ।
ఆయా తే రాఘవే వీరే లంకా లంకేశ్వరః కుతః? ॥

14) శ్లో ॥ వనం రాక్షసరాజస్య దర్శనార్థే వినాశితమ్ ।
జాతిరేవ మమ త్వేషా వానరోఽహ మిహాగతః ॥

15) శ్లో ॥ రక్షణార్థం తు దేహస్య ప్రతియుద్ధా మయా రణే ।
అస్త్రపాశైర్న శక్యోఽహం బద్ధుం దేవాసురైరపి ॥

16) శ్లో ॥ రాజానం ద్రష్టుకామేన మయాస్త్ర మనువర్తితమ్ ।
దూతోఽహ మితి విజ్ఞేయో రాఘవస్యామితౌజసః ॥

17) శ్లో ॥ అహం సుగ్రీవసందేశా దిహ ప్రాప్తస్తవాలయమ్ ।
రాక్షసేంద్ర! హరీశ స్త్వాం భ్రాతా కుశల మబ్రవీత్ ॥

18) శ్లో ॥ క్షిప్ర మానీయతాం సీతా దీయతాం రాఘవాయ చ ।
యావ న్న హరయో వీరా విధమన్తి బలం తవ ॥

19) శ్లో ॥ వానరాణాం ప్రభావో హి న కేన విదితః పురా ।
దేవతానాం సకాశం చ యే గచ్ఛన్తి నిమన్త్రితాః ॥
ఇతి వానర రాజ స్త్వా మాహే త్యభిహితం హితమ్ ॥

20) శ్లో ॥ భ్రమతా చ మయా దృష్టా గృహే తే జనకాత్మజా ॥

21) శ్లో ॥ త ద్భవాన్ దృష్టధర్మార్థ స్తపః కృతపరిగ్రహః ।
పరదారా న్మహాప్రాజ్ఞ! నోపరోద్ధుం త్వ మర్హసి ॥
22) శ్లో ॥ అవధ్యతాం తపోభి ర్యాం భవా న్సమనుపశ్యతి ।
ఆత్మన స్సాసురైర్దేవై ర్హేతు స్తత్రాప్యయం మహాన్ ॥
23) శ్లో ॥ సుగ్రీవో న హి దేవోఽయం నాసురో న చ రాక్షసః ।
న దానవో న గన్ధర్వో న యక్షో న చ పన్నగః ॥
24) శ్లో ॥ మానుషో రాఘవో రాజన్ సుగ్రీవశ్చ హరీశ్వరః ।
తస్మా త్ప్రాణపరిత్రాణం కథం రాజన్ కరిష్యసి ॥
25) శ్లో ॥ న తు ధర్మోపసంహార మధర్మఫలసంహితమ్ ।
తదేవ ఫలమన్వేతి ధర్మ శ్చాధర్మనాశనః ॥
26) శ్లో ॥ ప్రాప్తం ధర్మఫలం తావత్ భవతా నాత్ర సంశయః ।
ఫలమస్యాప్యధర్మస్య క్షిప్రమేవ ప్రపత్స్యసే ॥
27) శ్లో ॥ జనస్థానవధం బుద్ధ్వా బుద్ధ్వా వాలికథాం తథా ।
రామసుగ్రీవసఖ్యం చ బుధ్యస్వ హితమాత్మనః ॥
28) శ్లో ॥ సర్వాన్ లోకాన్ సుసంహృత్య సభూతాన్ సచరాచారాన్ ।
పునరేవతథా స్రష్టుం శక్తో రామో మహాయశాః ॥
29) శ్లో ॥ కశ్చ లక్ష్మణముక్తానాం రామకోపానువర్తినామ్ ।
శరాణా మగ్రత స్థాతుం శక్తో దేవాసురేష్వపి ॥
30) శ్లో ॥ స్వాని మిత్రాణి మంత్రీంశ్చ జ్ఞాతీన్ భ్రాతౄన్సుతాన్హితాన్ ।
భోగాన్దారాంశ్చ లంకాం చ మా వినాశ ముపానయ ॥

(తచ్ఛ్రుత్వా రావణోఽప్యాహ హేలయా ప్రహసన్కపిమ్)

31) శ్లో ॥ పంచాంగ పాఠక శ్చాయం పశ్య బ్రహ్మా కృతో మయా ।
ప్రతీహార స్స్వయం సూర్యశ్శశీ ఛత్రధరః కృతః ॥

32) శ్లో ॥ వరుణోఽయం జలగ్రాహీ మార్జకః పవనస్త్విహ ।
అగ్నిః కృతోఽయం రజకః మాలాకార శ్శచీపతిః ॥

33) శ్లో ॥ దణ్డపాణిర్యమశ్చాత్ర దాస్యశ్చాత్ర సురస్త్రియః ।
మార్తాండో నాపిత శ్చాయం గణపః ఖరరక్షకః ॥

34) శ్లో ॥ మంగళాద్యా గ్రహా స్సప్త మే సోపానా ఇవాసనే ।
ఆందోళికశ్చ కైలాసః కుబేరోఽపి వినిర్జితః ॥

35) శ్లో ॥ తం దృష్ట్వా రోషతామ్రాక్షో హనుమానాహ రావణమ్ ।
రావణాలం కిం డంబేణ వ్రజ మౌనం న లజ్జసే ॥
శ్రుణు రామస్య మాహాత్మ్య మజ్ఞాత్వా త్వం వికత్థసే ॥

36) శ్లో ॥ బ్రహ్మా స్వయంభూశ్చతురాననో వా ।
రుద్ర స్త్రినేత్ర స్త్రిపురాన్తకో వా ।
ఇంద్రో మహేంద్ర స్సురనాయకో వా
త్రాతుం న శక్తా యుధి రామవధ్యమ్॥

37) శ్లో ॥ త్వం బ్రాహ్మణో హ్యుత్తమవంశ సంభవః ।
పౌలస్త్య పుత్రోఽసి కుబేర బాంధవః ।
దేహాత్మబుద్ధ్యాపి చ పశ్య రాక్షసో ।
నన్వాత్మబుద్ధ్యా కిము రాక్షసో న హి ॥

38) శ్లో ॥ అతో భజస్వాద్య హరిం రమాపతిమ్ ।
రామం పురాణం ప్రకృతేః పరం విభుమ్ ।
విసృజ్య మౌర్ఖ్యం హృది శత్రుభావనామ్ ।
భజస్వ రామం శరణాగతప్రియమ్ ॥

39) శ్లో ॥ శ్రుత్వామృతస్వాదసమాన భాషితమ్ ।
త ద్వాయుసూనో దశకంధరోఽసురః ।
అమృష్యమాణోఽతిరుషా కపీశ్వరమ్ ।
జగాద రక్తాన్త విలోచనో జ్వలన్ ॥

40) శ్లో ॥ కథం మమాగ్రే విలపస్య భీతవత్ ।
ప్లవంగమానా మధమోఽసి దుష్టధీః।
క ఏష రామః కతమో వనేచరో ।
నిహన్మి సుగ్రీవయుతం నరాధమమ్ ॥

41) శ్లో ॥ త్వాం చాద్య హత్వా జనకాత్మజాం తతో ।
నిహన్మి రామం సహలక్ష్మణం తతః ।
సుగ్రీవమగ్రే బలినం కపీశ్వరమ్।
సవానరం హన్మ్యచిరేణ వానర! ॥

42) శ్లో ॥ శ్రుత్వా దశగ్రీవవచ స్స మారుతి-
ర్వివృద్ధకోపేన దహ న్నివాసురమ్ ।
న మే సమా రావణకోటయోఽథ ।
రామస్యదాసోఽహ మపారవిక్రమః ॥

43) శ్లో ॥ ఏకోఽహం పవనాత్మజో దశముఖ స్త్వం చాపికోటీశ్వర-
స్త్వాం జిత్వా సమరే ప్రభోః ప్రణయినీం సీతాంచ నేతుం క్షమః ।
కిం తు ప్రౌఢతయా పురా భగవతా రామేణ సుగ్రీవతో ।
దత్త్వా దక్షిణపాణినా వసుమతీం త్వాం హన్తు ముక్తం వచః ॥

44) శ్లో ॥ శ్రుత్వాఽతికోపేన హనూమతో వచో,
దశాననో రాక్షస మేవ మబ్రవీత్ !
పార్శ్వే స్థితం మారయ ఖండశః కపిమ్ ।
పశ్యన్తు సర్వేఽసురమిత్ర బాంధవాః ॥

45) శ్లో ॥ నివారయామాస తతో విభీషణో ।
మహాసురం సాయుధ ముద్యతం వధే ।
రాజన్వధార్హో న భవేత్కథంచన ।
ప్రతాపయుక్తైః పరరాజవానరః ॥

46) శ్లో ॥ రాజధర్మ విరుద్ధం చ లోకవృత్తైశ్చ గర్హితమ్ ।
గృహ్యం తే యది రోషేణ త్వాదృశోఽపి విపశ్చితః ॥

47) శ్లో ॥ తత శ్శాస్త్రవిపశ్చి త్త్వం శ్రమ ఏవ హి కేవలమ్ ।
తస్మా త్ప్రసీద శత్రుఘ్న రాక్షసేంద్ర దురాసద ॥

48) శ్లో ॥ న ధర్మవాదే న చ లోకవృత్తే ।
న శాస్త్రబుద్ధిగ్రహణేషు చాపి ।
విద్యేత కశ్చి త్తవ వీర తుల్య-
స్త్వం హ్యుత్తమః సర్వసురాసురాణామ్ ॥

49) శ్లో ॥ యుక్తాయుక్తం వినిశ్చిత్య దూతదండో విధీయతామ్ ॥

ఇతి శ్రీరామాయణసారోద్ధారే సుందరకాండే పంచదశ స్సర్గః

(765+49=814)

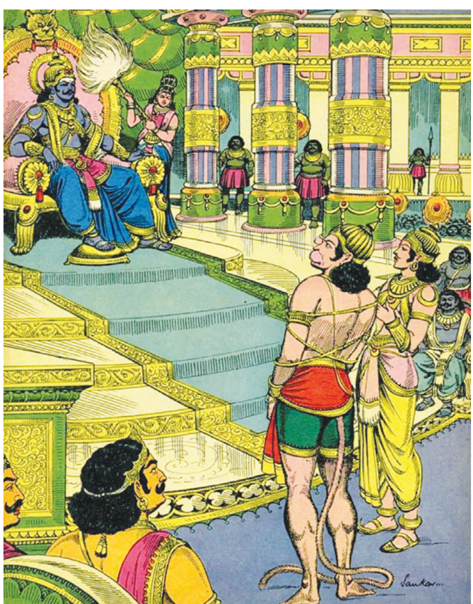

షోడశ స్సర్గః

1) శ్లో ॥ తస్య త ద్వచనం శ్రుత్వా దశగ్రీవో మహాబలః ।
హనుమంతం సమీక్ష్యాథ స్వాత్మన్యేవ మమన్యత ॥

2) శ్లో ॥ కిం వానరం బ్రహ్మ పరం చ సత్యమ్ ।
సర్వస్యబీజం జగతోఽస్య విష్ణోః ।
యద్దేవదేవస్య పరం చ తేజః ।
తదేవ తేజః కపిరేష వీరః ॥

3) శ్లో ॥ వధాయ మే వైష్ణవతేజ ఏవ ।
నిస్సంశయోఽయం కపిరూపధారీ ।
ఇత్యేవ మేత ద్బహుధా విచిన్త్య ।
విభీషణోక్తం వచనం సుపూజ్య ॥

4) శ్లో ॥ ఉవాచ రక్షోధిపతి ర్మహాత్మా విభీషణం శస్త్రభృతాం వరిష్ఠమ్।
దేశ కాలహితం వాక్యం భ్రాతురుత్తర మబ్రవీత్ ॥

5) శ్లో ॥ సమ్య గుక్తం హి భవతా దూతవధ్యా విగర్హితా ।
అవశ్యం తు వధాదన్యః క్రియతా మస్య నిగ్రహః ॥

6) శ్లో ॥ కపీనాం కిల లాంగూల మిష్టం భవతి భూషణమ్ ।
త దస్య దీప్యతాం శీఘ్రం తేన దగ్ధేన గచ్ఛతు ॥

7) శ్లో ॥ తతః పశ్యం త్విమం దీన మంగవైరూప్యకర్శితమ్ ।
సమిత్రజ్ఞాతయ స్సర్వే బాంధవా స్ససుహృజ్జనాః ॥
లాంగూలేన ప్రదీప్తేన రక్షిభిః పరిణీయతామ్ ॥

8) శ్లో ॥ తస్య త ద్వచనం శ్రుత్వా రాక్షసాః కోపకర్శితాః ।
వేష్టయన్తి స్మ లాంగూలం జీర్ణైః కార్పాసకైః పటైః ॥

9) శ్లో ॥ సంవేష్ట్యమానే లాంగూలే వ్యవర్ధత మహాకపిః ।
తైలేన పరిషిచ్యాథ తేఽగ్నిం తత్రాభ్యపాతయన్ ॥

10) శ్లో ॥ లాంగూ లేన ప్రదీప్తేన రాక్షసాం స్తా నపాతయత్ ॥

11) శ్లో ॥ రజ్జుభి స్సుదృఢం బధ్వా ధృత్వా తం బలినోఽసురాః ।
సమన్తా ద్భ్రామయామాసు శ్చోరోఽయమితి వాదినః ॥

12) శ్లో ॥ తూర్యఘోషై ర్ఘోషయన్త స్తాడయన్తో ముహుర్ముహుః ।
హనూమతాపి త త్సర్వం సోఢం కించి చ్చికీర్షుణా ॥

13) శ్లో ॥ రాత్రౌ న హి సుదృష్టా మే దుర్గకర్మ విధానతః ।
అవశ్యమేవ ద్రష్టవ్యా మయా లంకా నిశాక్షయే ॥

14) శ్లో ॥ లంకా చారయితవ్యా వై పునరేవ భవే దితి ।
ఘోషయన్తి కపిం సర్వే చారీక ఇతి రాక్షసాః ॥

15) శ్లో ॥ తం ప్రదీపిత లాంగూలం హనుమన్తం దిదృక్షవః ॥

16) శ్లో ॥ దీప్యమానే తత స్తస్య లాంగూలాగ్రే హనూమతః ।
రాక్షస్య స్తా విరూపాక్ష్య శ్శంసు ర్దేవ్యా స్తదప్రియమ్ ॥

17) శ్లో ॥ య స్త్వయా కృత సంవాద స్సీతే తామ్రముఖః కపిః ।
లాంగూలేన ప్రదీప్తేన స ఏష పరిణీయతే ॥

18) శ్లో ॥ శ్రుత్వా త ద్వచనం క్రూర మాత్మాపహరణోపమమ్ ।
వైదేహీ శోకసంతప్తా హుతాశన ముపాగమత్ ॥

19) శ్లో ॥ మంగళాభిముఖీ తస్య సా తదాఽఽసీ న్మహాకపేః ।
ఉపతస్థే విశాలాక్షీ ప్రయతా హవ్యవాహనమ్ ॥

20) శ్లో ॥ యద్యస్తి పతిశుశ్రూషా యద్యస్తి చరితం తపః ।
యది చాస్త్యేకపత్నీత్వం శీతో భవ హనూమతః ॥

21) శ్లో ॥ యది మాం వృత్త సంపన్నాం తత్సమాగమలాలసామ్ ।
స విజానాతి ధర్మాత్మా శీతో భవ హనూమతః ॥

22) శ్లో ॥ తత స్తీక్ష్ణార్చి రవ్యగ్రః ప్రదక్షిణశిఖోఽనలః ।
జజ్వాల మృగశాబాక్ష్యా శంసన్నివ శివం కపేః ॥

23) శ్లో ॥ దహ్యమానే చ లాంగూలే చిన్తయామాస వానరః ।
ప్రదీప్తోఽగ్ని రయం కస్మా న్న మాం దహతి సర్వతః ॥

24) శ్లో ॥ సీతాయాశ్చానృశంస్యేన తేజసా రాఘవస్య చ ।
పితుశ్చ మమ సఖ్యేన న మాం దహతి పావకః ॥

25) శ్లో ॥ వనం తావ త్ప్రమథితం ప్రకృష్టా రాక్షసా హతాః ।
బలైకదేశః క్షపితః శేషం దుర్గవినాశనమ్ ॥

26) శ్లో ॥ యో హ్యయం మమ లాంగూలే దీప్యతే హవ్యవాహనః ।
అస్య సంతర్పణం న్యాయ్యం కర్తు మేభిర్గృహోత్తమైః ॥

27) శ్లో ॥ గత్వా తు పశ్చిమద్వార సమీపం తత్ర మారుతిః ।
సూక్ష్మో బభూవ బన్ధేభ్యో విసృతః పునరప్యసౌ ॥

28) శ్లో ॥ బభూవ పర్వతాకార స్తత ఉత్ప్లుత్య గోపురమ్ ।
తత్రైకం స్తంభమాదాయ హత్వా తాన్రక్షిణః క్షణాత్ ।
తతః ప్రదీప్తలాంగూల స్సవిద్యుదివ తోయదః ॥

29) శ్లో ॥ భవనాగ్రేషు లంకాయా విచచార మహాకపిః ।
దదాహ లంకామఖిలాం సాట్టప్రాకారతోరణామ్ ॥

30) శ్లో ॥ అవప్లుత్య మహావేగః ప్రహస్తస్య నివేశనమ్ ॥

31) శ్లో ॥ అగ్నిం తత్ర వినిక్షిప్య శ్వసనేన సమో బలీ ।
తతోఽన్య త్పుప్లువే వేశ్మ మహాపార్శ్వస్య వీర్యవాన్ ॥

32) శ్లో ॥ వజ్రదంష్ట్రస్య చ తథా పుప్లువే స మహాకపిః ।
తథా చేంద్రజితో వేశ్మ దదాహ హరియూథపః ॥

33) శ్లో ॥ జంబుమాలే స్సుమాలేశ్చ దదాహ భవనం తతః ।
రశ్మికేతోశ్చ భవనం సూర్యశత్రో స్తథైవ చ ॥

34) శ్లో ॥ హ్రస్వకర్ణస్య దంష్ట్రస్య రోమశస్య చ రక్షసః ।
కరాళస్య పిశాచస్య శోణితాక్షస్య చైవ హి ॥

35) శ్లో ॥ కుంభకర్ణస్య భవనం మకరాక్షస్య చైవ హి ।
వర్జయిత్వా మహాతేజా విభీషణగృహం ప్రతి ॥

36) శ్లో ॥ క్రమమాణః క్రమేణైవ దదాహ హరిపుంగవః ।
సర్వేషాం సమతిక్రమ్య రాక్షసేంద్రస్య వీర్యవాన్ ॥

37) శ్లో ॥ ఆససాదాథ లక్ష్మీవాన్ రావణస్య నివేశనమ్ ।
తత స్తస్మి న్గృహే ముఖ్యే నానారత్న విభూషితే ॥

38) శ్లో ॥ మేరుమందర సంకాశే సర్వమంగళశోభితే ।
ప్రదీప్తమగ్ని ముత్సృజ్య లాంగూలాగ్రే ప్రతిష్ఠితమ్ ॥
ననాద హనుమా న్వీరో యుగాన్తజలదో యథా ।

39) శ్లో ॥ లంకాధీశ్వర దివ్యసౌధనివహాన్ హైమాన్ మణిద్యోతితాన్ ।
అన్యా నాపణపుత్ర మంత్రి నిలయాన్ తాన్ కుంభకర్ణాలయాన్।
త్యక్త్వైకం తే విభీషణాలయ మసౌ సర్వా చ లంకాపురమ్ ।
కల్పాంత జ్వలనోపమః కపిపతిః సమ్యగ్దదాహ ద్రుతమ్ ॥

40) శ్లో ॥ కాలాగ్నిరివ జజ్వాల ప్రావర్ధత హుతాశనః ।
ప్రదీప్తమగ్నిం పవన స్తేషు వేశ్మస్వచారయత్ ॥

41) శ్లో ॥ తతస్తు లంకా సహసా ప్రదగ్ధా సరాక్షసా సాశ్వరథా సనాగా ।
సపక్షిసంఘా సమృగా సవృక్షా రురోద దీనా తుములం స శబ్దమ్॥

42) శ్లో ॥ భవనాన్య వశీర్యన్త రత్నవన్తి మహాన్తి చ ।
తాని భగ్న విమానాని నిపేతు ర్వసుధాతలే ॥

43) శ్లో ॥ క్వచి త్కింశుకసంకాశాః క్వచి చ్ఛాల్మలిసన్నిభాః ।
క్వచి త్కుంకుమ సంకాశాః శిఖా వహ్నే శ్చకాశిరే ॥

44) శ్లో ॥ హనూమతా వేగవతా వానరేణ మహాత్మనా ।
లంకాపురం ప్రదగ్ధం తద్రుద్రేణ త్రిపురం యథా ॥

45) శ్లో ॥ యాని వస్తూని లంకాయా మానీతాని దివౌకసామ్ ॥

46) శ్లో ॥ రావణేన పురా తాని వస్తూన్యగ్నేః ప్రభావతః ।
దేవతానాం చ సంకాశం గతాని సుమహాన్తి చ ॥

47) శ్లో ॥ ఆదిత్యకోటీ సదృశస్సుతేజా లంకాం సమస్తాం పరివార్యతిష్ఠన్ ।
శబ్దై రనేకై రశనిప్రరూఢై ర్భిన్ద న్నివాండం ప్రబభౌ మహాఽగ్నిః॥

48) శ్లో ॥ అభిపేతు స్తదా ఘోరా హనూమన్తం నిశాచరాః ।
తం ప్రదీప్తైశ్చ శూలాగ్రైః పాశైః ఖడ్గైః పరశ్వథైః ॥

49) శ్లో ॥ హనూమన్తం మహావేగై రక్షిపన్నైరృతర్షభాః ॥
నిహత్య చ స తాం స్తత్ర దివమేవోత్పపాత హ ॥

50) శ్లో ॥ స చ విక్రమ్య సహసా సంక్రామంశ్చ గృహాద్గృహమ్।
లంకా మాదీపయాస వాయుపుత్రః ప్రతాపవాన్ ॥

51) శ్లో ॥ హా తాత హా పుత్రక కాప్త మిత్ర ।
హా జీవితం భోగయుతం సుపుణ్యమ్ ।
రక్షోభి రేవం బహుధా బ్రువద్భిః ।
శబ్దః కృతో ఘోరతర స్సుభీమః ॥

52) శ్లో ॥ అబ్ధిః కిం బడబానలేన తరణే ర్బింబేన కిం వా వియత్ ।
మేఘః కిం చపలాం చలేన శశిభృత్కిం ఫాలనేత్రేణ వా ।
కాలః కిం క్షయ వహ్ని నేంద్రధనుషా ధారాధరః కిం మహా-
న్మేరుః కిం ధృవమండలేన స కపిః పుచ్ఛేన ఖే రాజతే ॥

53) శ్లో ॥ ఉల్కాముఖానాం భయవిహ్వలానామ్ ।
జలం జలం వ్యాహరతాం ముఖేభ్యః ।
నిర్గత్య వహ్ని ర్ద్విగుణ ప్రభావో ।
దదాహ లంకా మనిలాన్వితార్చిః ॥

54) శ్లో ॥ హా తాత పుత్ర నాథేతి క్రన్ద మానా స్సమంతతః ।
వ్యాప్తాః ప్రాసాద శిఖరే ప్యారూఢా దైత్యయోషితః ॥

55) శ్లో ॥ దేవతా ఇవ దృశ్యన్తే పతన్త్యః పావకేఽఖిలాః ।
భ్రాన్త స్స రావణ స్తూర్ణం రాక్షసానిద మబ్రవీత్ ॥

56) శ్లో ॥ శీఘ్రం రక్షత వాజివారణ గృహాన్ శయ్యాగృహాన్ స్త్రీగృహాన్ ।
రత్నాగార ధనాలయం బలవతా వాతేన దీప్తోఽనలః ।
ధూమవ్యాకులనేత్ర వక్త్రయువతీవక్షః స్థలే తాడనాత్ ।
క్రన్దద్బాలకవృద్ధభీతవనితా హాహారవ శ్శ్రూయతే ॥

57) శ్లో ॥ నికుంభ కుంభోదర కుంభకర్ణ కుంభై రలం కేవలనామధేయైః ।
మండోదరీమందిర పావకోఽయం పానీయమానీయ న కైర్వినీతః॥

58) శ్లో ॥ స రాక్షసాం స్తా న్సుబహూంశ్చ హత్వా,
వనం చ భఙ్క్త్వా బహుపాదపం తత్ ।
విసృజ్య రక్షోభవనేషు చాగ్నిమ్
జగామ రామం మనసా మహాత్మా ॥

59) శ్లో ॥ దేవాశ్చ సర్వే మునిపుంగవాశ్చ
గంధర్వ విద్యాధర నాగయక్షాః ।
భూతాని సర్వాణి మహాన్తి తత్ర,
జగ్ముః పరాం ప్రీతి మతుల్యరూపామ్ ॥

60) శ్లో ॥ చందనదారువినిర్మితభిత్తిమ్
కాంచనరత్న విచిత్రతక్లృప్తిమ్।
దైత్యపురీం పరిదహ్య కృతార్థ
సిద్ధిం మహాన్ హనుమా న్నిరయాయ ॥

ఇతి శ్రీ రామాయణసారోద్ధారే సుందరకాండే షోడశ స్సర్గః

(814+60=874)

సప్తదశ స్సర్గః

శ్రీమహాదేవః :-

1) శ్లో ॥ లంకాం సమస్తాం సందీప్య లాంగూలాగ్నిం మహాబలః ।
నిర్వాపయామాస తదా సముద్రే హరిసత్తమః ॥

2) శ్లో ॥ అవేక్ష్య హనుమాన్ లంకాం చిన్తయామాస వానరః ।
వినష్టా జానకీ నూనం న హ్యదగ్ధః ప్రదృశ్యతే ॥

3) శ్లో ॥ లంకాయాం కశ్చి దుద్దేశ స్సర్వా భస్మీకృతా మయా ।
యదర్థ మయం మారంభ స్తత్కార్య మవసాదితమ్ ।
తస్య క్రోధాభిభూతేన మయా మూలక్షయః కృతః ॥

4) శ్లో ॥ ప్రథితం త్రిషు లోకేషు కపిత్వ మనవస్థితమ్ ।
ఇహైవ ప్రాణసన్న్యాసో మమాపి హ్యద్య రోచతే ॥

5) శ్లో ॥ కి మగ్నౌ నిపతా మ్యద్య ఆహోస్వి ద్బడబాముఖే ।
శరీర మాహో సత్వానాం దద్మి సాగరవాసినామ్॥

6) శ్లో ॥ ఇతి చిన్తయత స్తస్య నిమిత్తా న్యుపపేదిరే ।
శుశ్రావ హనుమాన్వాక్యం చారణానాం మహాత్మనామ్ ॥

7) శ్లో ॥ దగ్ధేయం నగరీ సర్వా సాట్టప్రాకారతోరణా ।
జానకీ న చ దగ్ధేతి విస్మయోఽ ద్భుత ఏవ నః ॥

8) శ్లో ॥ వాయోః ప్రియసఖిత్వాచ్చ సీతయా ప్రార్థితోఽ నలః ।
న దదాహ హరేః పుచ్ఛం బభూవాత్యన్త శీతలః ॥

9) శ్లో ॥ యన్నామసంస్మరణధూత సమస్తపాపా-
స్తాపత్రయానలమపీహ తరన్తి సద్యః ।
తస్యైవ కిం రఘువరస్య విశిష్టదూతః ।
కిం తప్యతే కథ మసౌ ప్రకృతానలేన ॥

10) శ్లో ॥ ఇతి శుశ్రావ హనుమాన్ వాచం తా మమృతోపమామ్ ।
బభూవ చాస్య మనసో హర్ష స్తత్కాలసంభవః ॥

11) శ్లో ॥ తతస్తు శింశుపామూలే జానకీం పర్యవస్థితామ్ ।
అభివాద్యాబ్రవీద్దిష్ట్యా పశ్యామి త్వామిహాక్షతామ్ ॥
12) శ్లో ॥ నీత్వా పున ర్ముద్రికాం త్వం రాఘవాయ సమర్పయ ।
ఇత్యుక్త్వా తత్క రే సీతా దదౌ శ్రీరామముద్రికామ్ ॥
హనుమానువాచ –
13) శ్లో ॥ ఆజ్ఞాపయతు మాం దేవి భవతీ రామసన్నిధిమ్।
గచ్ఛామి రామ స్త్వాం ద్రుష్టు మాగమిష్యతి సానుజః ॥
14) శ్లో ॥ ఇత్యుక్త్వా త్రిః పరిక్రమ్య జానకీం మారుతాత్మజః ।
జగామ పర్వతస్యాగ్రం గన్తుం పారం మహోదధేః ॥
15) శ్లో ॥ తత్రగత్వా మహాసత్వః పాదాభ్యాం పీడయన్గిరిమ్ ।
జగామ వాయువేగేన పర్వతశ్చ మహీతలమ్ ॥
16) శ్లో ॥ గతో మహీసమానత్వం త్రింశద్యోజనమాయతః ।
ఏతస్మిన్నంతరే బ్రహ్మా దదౌ పత్రం సవిస్తరమ్ ॥
17) శ్లో ॥ యద్వృత్తమ్భతం మారుతినా లంకాయాం తస్య సూచకమ్ ॥
18) శ్లో ॥ త ద్గృహ్య మారుతి ర్వేగా న్నత్వా పృష్ట్వా విధిం యయౌ ।
తత ఉడ్డీయ వేగేన యయా వాకాశవర్త్మనా ॥
19) శ్లో ॥ అప్లుత్య చ మహావేగః పక్షవానివ పర్వతః ।
మారుతి ర్గగనాంతస్థో మహాశబ్దం చకార సః ॥
20) శ్లో ॥ సమారుత ఇవాకాశం మారుతస్యాత్మ సంభవః ।
ప్రపేదే హరిశార్దూలో దక్షిణా దుత్తరాం దిశమ్ ॥
21) శ్లో ॥ తతో దృష్ట్వా కపీం స్తత్ర దృష్ట్వైకం మునిసత్తమమ్ ।
కంచిద్గర్వం సమాతిష్ట స్తమునిం ప్రాహ మారుతిః ॥
22) శ్లో ॥ మయా శ్రీరామకార్యం తు కృతమస్తి మునీశ్వర! ।
పానీయం పాతు మిచ్ఛామి దర్శయస్వ జలాశయమ్ ॥

23) శ్లో ॥ తర్జన్యా దర్శయామాస ముని స్తస్మై జలాశయమ్ ।
తత స్స మారుతిర్ముద్రాం మణిపత్రం మునేః పురః ।
సంస్థాప్య నీరం పాతుం వై యయౌ కాసారముత్తమమ్ ॥

24) శ్లో ॥ తత స్తత్ర కపిః కశ్చి న్ముద్రికాం మునిసన్నిధౌ ।
కమండలౌ ప్రాక్షిపత్స యయౌ తావచ్చ మారుతిః ॥

25) శ్లో ॥ గృహీత్వా తం మణిం పత్రం మునిం పప్రచ్ఛ ముద్రికామ్ ।
ముని ర్భ్రూసంజ్ఞయా తస్మై కమండలు మదర్శయత్ ॥

26) శ్లో ॥ తావ ద్దదర్శాంజనేయ స్తస్మిన్ శ్రీరామముద్రికాః ।
దృష్ట్వా సహస్రశ స్తత్ర చకితః ప్రాహ తం మునిమ్ ॥

27) శ్లో ॥ కుతస్త్విమా ముద్రికాశ్చ వద కా మమ ముద్రికా ।
ఏతాసు త్వం మునిశ్రేష్ఠ తదా తం ముని రబ్రవీత్ ॥

28) శ్లో ॥ యదా యదా వాయుపుత్రై స్సీతానాం రాఘవాజ్ఞయా ।
లంకాం గత్వా సమానీతా శ్శుద్ధిముద్రా స్తదా తదా ।
నిక్షిప్తా స్తాస్విమా స్సర్వాః పశ్యై తాసు స్వముద్రికామ్ ॥

29) శ్లో ॥ త న్మునే ర్వచనం శ్రుత్వా గతగర్వ స్త మబ్రవీత్ ।
కియన్తో రాఘవా శ్చాత్ర సమాయాతా మునీశ్వర! ॥

30) శ్లో ॥ ముని స్తం ప్రాహ నిష్కాస్య గణయస్వాద్య ముద్రికాః ।
బహిః క్షిప న్మారుతి స్స నాన్తం తాసాం దదర్శ వై ॥

31) శ్లో ॥ పునః కమండలౌ కృత్వా మునిం నత్వా కపిః క్షణమ్ ॥

32) శ్లో ॥ చిన్తయామాస మనసి మాదృశైః శతశః పురా ॥

33) శ్లో ॥ సమానీతాఽస్తి సీతాయా శ్శుద్ధిః కా గణనాస్య మే ।
ఇది నిశ్చిత్య మనసి గతగర్వ స్తదా కపిః ।
పునరాకాశ మార్గేణ యయౌ యత్రాంగదాదయః ॥

34) శ్లో ॥ పర్వతేంద్రం సునాభం చ సముపస్పృశ్య వీర్యవాన్ ।
జ్యాముక్త ఇవ నారాచో మహావేగోఽభ్యు పాగతః ॥

35) శ్లో ॥ స కించి దనుసంప్రాప్త స్సమాలోక్య మహాగిరిమ్ ।
మహేంద్రం మేఘసంకాశం ననాద హరిపుంగవః ॥

36) శ్లో ॥ తం శ్రుత్వా వానరా స్సర్వే జ్ఞాత్వా మారుతి మాగతమ్ ।
హర్షేణ మహతాஉஉవిష్టా శ్శబ్దం చక్రు ర్మహాస్వనమ్ ॥

37) శ్లో ॥ తే ప్రీతాః పాదపాగ్రేషు గృహ్యా శాఖాసు విష్టితాః ।
వాసాంసీవ ప్రశాఖాశ్చ సమావిధ్యన్త వానరాః ॥

38) శ్లో ॥ జాంబవా న్స హరీన్ సర్వా నిదం వచన మబ్రవీత్ ॥

39) శ్లో ॥ శబ్దేనైన విజానీమః కృతకార్య స్సమాగతః ।
హనుమానేవ పశ్యధ్వం వానరా వానరర్షభమ్ ॥

40) శ్లో ॥ ఏవం బ్రువత్సు వీరేషు వానరేషు స మారుతిః ।
అవతీర్య గిరే ర్మూర్ధ్ని వానరాన్వీక్ష్య సాదరమ్ ॥

41) శ్లో ॥ దృష్టా సీతేతి విక్రాన్త స్సంక్షేపేణ న్యవేదయత్ ।
తతో దృష్టేతి వచనం మహార్థమమృతోపమమ్ ।
నిశమ్య మారుతే స్సర్వే ముదితా వానరా భవన్ ॥

42) శ్లో ॥ ప్రహృష్టవదనా స్సర్వే తమరోగ ముపాగతమ్ ॥

43) శ్లో ॥ ఉపాయనాని చాదాయ మూలాని చ ఫలాని చ ।
ప్రత్యర్చయన్ హరిశ్రేష్ఠం హరయో మారుతాత్మజమ్ ॥

44) శ్లో ॥ క్ష్వేళ న్త్యన్యే నద న్త్యన్తే గర్జం త్యన్యే మహాబలాః ।
చక్రుః కిలకిలా మన్యే ప్రతిగర్జన్తి చాపరే ॥

45) శ్లో ॥ కేచి దుచ్ఛ్రితలాంగులాః ప్రహృష్టాః కపికుంజరాః ।
అంచి తాయత దీర్ఘాణి లాంగులాని ప్రవివ్యధుః ॥

46) శ్లో ॥ అపరే చ హనూమన్తం వానరా వారణోపమమ్ ।
ఆప్లుత్య గిరిశృంగేభ్యః సంస్పృశన్తి స్మ హర్షితాః ॥

47) శ్లో ॥ తతోంగదం హనుమన్తం జాంబవంతం చ వానరాః ।
పరివార్య ప్రముదితా భేజిరే విపులా శ్శిలాః ।
జాంబవాన్కార్య వృత్తాంత మపృచ్ఛ దనిలాత్మజమ్ ॥

48) శ్లో ॥ స నియుక్త స్తత స్తేన సంప్రహృష్టతనూరుహః।
ప్రణమ్య శిరసా దేవ్యై సీతాయై ప్రత్యభాషత ॥

49) శ్లో ॥ దృష్టా సీతా మయా లంకా ధర్షితా చ సకాననా ॥

50) శ్లో ॥ తత్రాహం సర్వరాత్రం తు విచిన్వన్జనకాత్మజామ్ ।
సంభాషితో దశగ్రీవ స్తతోఽహం పునరాగతః ॥

51) శ్లో ॥ తపసా ధారయే ల్లోకా న్క్రుద్ధో వా నిర్దహేదపి ।
సర్వథాతి ప్రవృద్ధోఽసౌ రావణో రాక్షసాధిపః ।
తస్య తాం స్పృశతో గాత్రం తపసా న వినాశితమ్ ॥

52) శ్లో ॥ త న దగ్నిశిఖాం కుర్యా త్సంస్పృష్టా పాణినా సతీ ।
జనక స్యాత్మజా కుర్యా ద్యత్క్రోధ కలుషీకృతా ॥

53) శ్లో ॥ ఆర్యాయా స్సదృశం శీలం సీతాయాః ప్లవగర్షభాః ।
ఏతత్సర్వం మయా తత్ర యథావ దుపపాదితమ్ ॥

54) శ్లో ॥ అత్ర యన్న కృతం శేషం త త్సర్వం క్రియతా మితి ॥

55) శ్లో ॥ అహ మేకోపి పర్యాప్త స్సరాక్షసగణః పురీమ్ ।
తాం లంకాం తరసా హన్తుం రావణం చ మహాబలమ్ ॥

56) శ్లో ॥ కిం పున స్సహితో వీరై ర్బలవద్భిః కృతాత్మభిః ।
కృతాస్త్రైః ప్లవగై శ్శూరైర్భవద్భి ర్విజయైషిభిః ॥

57) శ్లో ॥ తస్య త ద్వచనం శ్రుత్వా వాలిసూనురభాషత ।
అయుక్తం తు వినా దేవీం దృష్టవద్భిశ్చ వానరాః ॥

58) శ్లో ॥ వాయుసూనో ర్బలేనైన దగ్ధా లంకేతి న శ్రుతమ్ ।
న హి నః ప్లవనే కశ్చి న్నాపి కశ్చిత్పరాక్రమైః ॥

59) శ్లో ॥ తుల్య స్సామర దైత్యేషు లోకేషు హరిసత్తమాః ।
జిత్వా లంకాం సరక్షౌఘం హత్వా తం రావణం రణే ॥
సీతా మాదాయ గచ్ఛామ స్సిద్ధార్థా హృష్టమానసాః ॥
60) శ్లో ॥ భవతా మననుజ్ఞాతో విక్రమో మే రుణద్ధి మామ్।
త మేవం కృతసంకల్పం జాంబవాన్వాక్య మబ్రవీత్ ॥
60) శ్లో ॥ న తావ దేషా మతి రక్షమా ణో
యథా భవాన్పశ్యతి రాజపుత్ర!
యథా తు రామస్య మతిర్నివిష్టా
తథా భవాన్పశ్యతు కార్యసిద్ధిమ్ ॥
ఇతి శ్రీరామాయణసారోద్ధారే సుందరకాణ్డేసప్తదశ స్సర్గః
(874+60=934)

అష్టాదశ స్సర్గః

1) శ్లో ॥ తతో జాంబవతో వాక్య మగృహ్ణన్త వనౌకసః ।
అంగదప్రముఖా వీరా హనూమాంశ్చ మహాకపిః ॥

2) శ్లో ॥ ఇదానీ మేవ గచ్ఛామో రామసుగ్రీవసన్నిధిమ్ ।
ఇత్యుక్త్వా వానరా స్సర్వే హర్షేణాలింగ్య మారుతిమ్ ॥

3) శ్లో ॥ కేచి చ్చుచుంబు ర్లాంగూలం ననృతుః కేచిదుత్సుకాః ।
హనూమతా సమేతాస్తే జగ్ముః ప్రస్రవణం గిరిమ్ ॥

4) శ్లో ॥ గచ్ఛన్తో దదృశుర్వీరాః వనం సుగ్రీవరక్షితమ్ ।
మధుసంజ్ఞం తదా ప్రాహు రంగదం వానరర్షభాః ॥

5) శ్లో ॥ క్షుధితాస్స్మ వయం వీర దేహ్యనుజ్ఞాం మహామతే! ।
భక్షయామః ఫలా న్యద్య పిబామోఽమృతవన్మధు ॥
సంతుష్టా రాఘవం ద్రష్టుం గచ్ఛామోఽద్యైవ సానుజమ్ ॥

అంగద ఉవాచ :-

6) శ్లో ॥ హనూమాన్కృతకార్యోఽయం పిబతైత త్ప్రసాదతః ।
భక్షధ్వం ఫలమూలాని త్వరితం హరిసత్తమాః ॥

7) శ్లో ॥ తతః ప్రవిశ్య హరయః పాతుమారేభిరే మధు ।
భక్షయన్త స్సుగంధీని మూలాని చ ఫలాని చ ॥

8) శ్లో ॥ గాయన్తి కేచిత్ప్రణమన్తి కేచి న్నృత్యన్తి, కేచి త్ప్రహసన్తి కేచిత్ ।
పతన్తి కేచిద్విచరన్తి కేచి త్ప్లవన్తి కేచిత్ ప్రలపన్తి కేచిత్ ॥

9) శ్లో ॥ ద్రుమా ద్ద్రుమం కేచి దభిద్రవన్తే ।
క్షితౌ నగాగ్రాన్నిపతన్తి కేచిత్ ।
మహీతలా త్కేచి దుదీర్ణవేగా ।
మహాద్రుమాగ్రాణ్యభి సంపతన్తి ॥

10) శ్లో ॥ గాయన్త మన్యః ప్రహస న్నుపైతి।
హసన్త మన్యః ప్రరుద న్నుపైతి ।
రుదంత మన్యః ప్రణుద న్నుపైతి ।
నుదన్త మన్యః ప్రణద న్నుపైతి ॥

11) శ్లో ॥ తతో వనం త త్పరిభక్ష్యమాణమ్ ।
ద్రుమాంశ్చ విధ్వంసిత పత్రపుష్పాన్ ।
సమీక్ష్య కోపా ద్దధివక్త్రనామా ।
నివారయామాస కపిః కపీం స్తాన్ ॥

12) శ్లో ॥ తం సవృక్షం మహాబాహుం రూపవన్తం మహాబలమ్ ।
ఆర్యకం ప్రహర త్తత్ర బాహుభ్యాం కుపితోంగదః ॥

13) శ్లో ॥ మదాంధాశ్చ న వేదైన మార్యకోఽయం మమేతి సః ॥

14) శ్లో ॥ హరయస్తా ననాదృత్య దధివక్త్రేణ చోదితాన్ ।
పిబత స్తాడయమాసు ర్వానరా న్వానరర్షభాః ॥

15) శ్లో ॥ తతో దధిముఖః క్రుద్ధ స్సుగ్రీవస్య చ మాతులః ।
జగామ రక్షిభి స్సార్థం యత్ర రాజా కపీశ్వరః ॥

16) శ్లో ॥ గత్వా త మబ్రవీ ద్దేవ చిరకాలాభిరక్షితమ్।
నష్టం మధువనం తేఽద్య కుమారేణ హనుమతా ॥

17) శ్లో ॥ నివార్యమాణా స్తే సర్వే భ్రువౌ వై దర్శయన్తి హి ॥

18) శ్లో ॥ ఇమే హి సంరబ్ధతరా స్తథా తై స్సంప్రధర్షితాః ।
పాణిభిర్నిహతాః కేచి త్కేచి జ్జానుభి రాహతాః ।
ప్రకృష్టాశ్చ యథాకామం దేవమార్గం చ దర్శితాః ॥

19) శ్లో ॥ శ్రుత్వా దధిముఖేనోక్తం రామః సుగ్రీవ మబ్రవీత్ ।
కి ముచ్యతే త్వయా రాజన్వచ స్సీతాకథాన్వితమ్ ॥

20) శ్లో ॥ హే సుగ్రీవ! హనూమతః కథ మహోవార్తాపి నాసాద్యతే ।
దుర్గమ్యో జలధిః పురీ చ విషమా తస్మా దిదం కల్ప్యతే ।
దుష్టై ర్ధర్మపరాఙ్ముఖై ర్దశముఖై స్సార్ధం కిలాలాపతో
యాతో వా న హి వా న వాయుతనయః కాలానురూపక్రియః॥

లక్ష్మణః -

21) శ్లో ॥ కి మయం వానరో రాజన్ వనపః ప్రత్యుపస్థితః ।
కం చార్థ మభినిర్దిశ్య దుఃఖితో వాక్య మబ్రవీత్ ॥

సుగ్రీవః -

22) శ్లో ॥ ఆర్య లక్ష్మణ సంప్రాహ వీరో దధి ముఖః కపిః ।
విచిత్య దక్షిణా మాశా మాగతైర్హరిపుంగవైః ॥

23) శ్లో ॥ అంగద ప్రముఖై ర్వీరైర్భక్షితం మధు వానరైః ॥

24) శ్లో ॥ దృష్ట్వాఽఽగతో న సందేహ స్సీతాం పవననందనః ।
నోచే న్మధువనం ద్రష్టుం సమర్థః కో భవే న్మమ ॥

25) శ్లో ॥ రక్షిణో వో భయం మాస్తు గత్వా బ్రూత మమాజ్ఞయా ।
వానరా నంగదముఖా నానయధ్వం మమాన్తికమ్ ॥

26) శ్లో ॥ సుగ్రీవేణైవ ముక్తస్తు హృష్టో దధిముఖః కపిః ।
వానరై స్సహితై శ్శూరైర్దివ మేవోత్పపాత హ ॥

27) శ్లో ॥ స ప్రవిష్టో మధువనం దదర్శ హరియూథపాన్ ।
విమదా నుత్థితాన్ సర్వాన్ మేహమానాన్మధూదకమ్ ॥

28) శ్లో ॥ అజ్ఞానా ద్రక్షిభిః క్రోధా ద్భవన్తః ప్రతిషేధితాః ।
మౌర్ఖ్యా త్పూర్వం కృతో దోష స్తం భవాన్ క్షన్తుమర్హసి ॥

29) శ్లో ॥ ఆఖ్యాతం హి మయా గత్వా పితృవ్యస్య తవానఘ ।
ప్రహృష్టో న తు రుష్టోఽసౌ వనం శ్రుత్వా ప్రధర్షితమ్ ॥

30) శ్లో ॥ ద్రష్టు మిచ్ఛతి సుగ్రీవ స్సరామో లక్ష్మణాన్వితః ।
యుష్మా నతీవ హృష్టా స్తే త్వరయన్తి మహాబలాః ॥

31) శ్లో ॥ శ్రుత్వా దధిముఖస్యేదం వానరా నంగదోఽబ్రవీత్ ।
శంకే శ్రుతోఽయం వృత్తాంతో రామేణ హరియూథపాః ।
అయం చ హర్షాదాఖ్యాతి తేన జానామి హేతునా ॥

32) శ్లో ॥ తత్ క్షమం నేహ న స్థాతుం కృతే కార్యే పరంతపాః ॥

33) శ్లో ॥ కిం శేషం గమనం తత్ర సుగ్రీవో యత్ర మే గురుః ।
నాజ్ఞాపయితు మీశోఽహం యువరాజోఽస్మి యద్యపి ॥

వానరాః -

34) శ్లో ॥ ఏవం వక్ష్యతి కో రాజన్ ప్రభుస్సన్ వానరర్షభ !
ఐశ్వర్య మదమత్తో హి సర్వోఽహ మితి మన్యతే ॥

35) శ్లో ॥ తవ చేదం సుసదృశం వాక్యం నాన్యస్య కేనచిత్ ।
బాఢం గచ్ఛామ ఇత్యుక్త్వా ఖముత్పేతు ర్మహాబలాః ॥

ఇతి శ్రీ రామాయణ సారోద్ధారే సుందరకాండే అష్టాదశః సర్గః

(934+35=969)

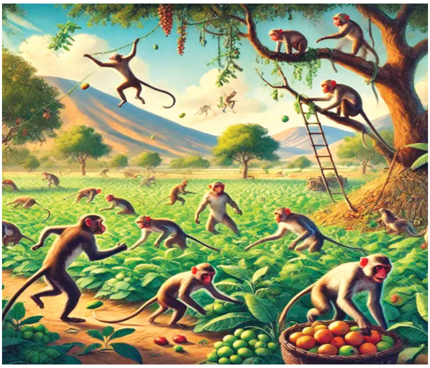

ఏకోనవింశః సర్గః

1) శ్లో ॥ హనూమన్తం పురస్కృత్య యువరాజం తథాంగదమ్ ।
రామసుగ్రీవయో రగ్రే నిపేతు ర్భువి సత్వరమ్ ।
హనూమా న్రాఘవం ప్రాహ దృష్టా సీతా నిరామయా ॥

2) శ్లో ॥ దృష్టా సా జనకాత్మజా రఘుపతే యుష్మత్ప్రసాదాన్మయా ।
లంకానామ్ని పురే సముద్రజఠరే తత్ర స్థితా జానకీ ।
రాహుగ్రస్తనిశాకరాచ్ఛ్యుత కళాలావణ్యహీనా ప్రభో!
సీతాజీవన కారణం వద కపే రామామృతం జీవనమ్ ॥

3) శ్లో ॥ కరం కపోలే వదనే చ మౌనమ్,
దృశో ర్జలం ధూళిచయః కచేషు ।
అణుత్వ మంగే హృదయే దవం తమ్
సా బిభ్రతీ శోకదవానలస్థా ॥

4) శ్లో ॥ హనుమాంశ్చ మహాబాహుః ప్రణమ్య శిరసా తతః ।
నియతా మక్షతాం దేవీం రాఘవాయ న్యవేదయత్ ॥

5) శ్లో ॥ రావణాన్తః పురే రోధం రాక్షసీభిశ్చ తర్జనమ్ ।
రామే సమనురాగం చ య శ్చాయం సమయః కృతః ॥

6) శ్లో ॥ సీతాయై ముద్రికాదానం రామసందేశ వేదనమ్ ।
వనభంగం చ తత్పుత్రమారణం రావణేక్షణమ్ ॥

7) శ్లో ॥ పుచ్ఛేగ్నిదీపనం స్వస్య లంకాదాహం తదగ్నినా ।
పునర్దేవీం సమాలోక్య ప్రత్యాగమన మాహ సః ॥

8) శ్లో ॥ లక్ష్మణః ప్రీతిమా న్ప్రీతం బహుమానా ద వైక్షత ॥

9) శ్లో ॥ పృష్టో౽హం సీతయా కస్త్వ మిత్యాది బహువిస్తరమ్ ।
మయా సర్వం క్రమేణైవ విజ్ఞాపిత మరిందమ ॥

10) శ్లో ॥ పశ్చా న్మయార్పితం దేవ్యై భవద్దత్తాంగులీయకమ్ ।
ఇదానీమేవ గత్వాఽహం స్థితిం రామాయ తే బ్రువే ॥

11) శ్లో ॥ అభిజ్ఞాం దేహి మే దేవి! యథా మాం విశ్వసేత్ప్రభుః ।
ఇత్యుక్తా సా శిరోరత్నం చూడాపాశే స్థితం ప్రియమ్ ॥

12) శ్లో ॥ దత్త్వా కాకేన య ద్వృత్తం చిత్రకూటగిరౌ పురా ।
తదప్యాహాశ్రుపూర్ణాక్షీ కుశలం బ్రూహి రాఘవమ్ ॥

13) శ్లో ॥ లక్ష్మణం బ్రూహి మే కించి ద్దురుక్తం భాషితం పురా ।
తత్ క్షమస్వాజ్ఞభావేన భాషితం కులవర్ధన (నందన)॥

14) శ్లో ॥ ఇత్యుక్త్వా రుదతీ సీతా దుఃఖేన మహతా వృతా ।
మయా ప్యాశ్వాసితా రామ వదతా సర్వమేవ తే ॥

15) శ్లో ॥ తతః ప్రస్థాపితో రామ త్వత్సమీప ముపాగతః ।
తదాగమన వేళాయా మశోకవనికాం ప్రియామ్ ॥

16) శ్లో ॥ ఉత్పాట్య రాక్షసాం స్తత్ర బహూన్హత్వా క్షణా దహమ్ ।
రావణస్య సుతం హత్వా రావణేనాభిభాష్య చ ॥

17) శ్లో ॥ లంకా మశేషతో దగ్ధ్వా పునర ప్యగమం క్షణాత్ ।
జీవితం ధారయిష్యామి మాసం దశరథాత్మజ ॥

18) శ్లో ॥ ఊర్ధ్వం మాసా న్న జీవేయం రక్షసాం వశమాగతా ।
ఇతి మా మబ్రవీత్సీతా కృశాంగీ ధర్మచారిణీ ॥

19) శ్లో ॥ తం మణిం కాంచనం దివ్యం దీప్యమానం స్వతేజసా ।
దత్త్వా రామాయ హనుమాం స్తతః ప్రాంజలి రబ్రవీత్ ॥

20) శ్లో ॥ సర్వథా సాగరజలే సంతారః ప్రవిధీయతామ్ ।
తౌ జాతాశ్వాసౌ రాజపుత్రౌ విదిత్వా ।
త చ్చాభిజ్ఞానం రాఘవాయ ప్రదాయ ।
దేవ్యా చాఖ్యాతం సర్వ మేవానుపూర్వ్యా ।
ద్వాచా సంపూర్ణం వాయుపుత్రః శశంస ॥

21) శ్లో ॥ ఏవముక్తో హనుమతా రామో దశరథాత్మజః ।
తం మణిం హృదయే కృత్వా ప్రరురోద సలక్ష్మణః ॥

22) శ్లో ॥ మణిరత్న మిదం దత్తం వైదేహ్యా శ్శ్వశురేణ మే ।
వధూకాలే యథాబద్ధ మధికం మూర్ధ్ని శోభతే ॥

23) శ్లో ॥ అయం హి జలసంభూతో మణి స్సజ్జనపూజితః ।
యజ్ఞే పరమతుష్టేన దత్త శ్శక్రేణ ధీమతా ॥

24) శ్లో ॥ ఇమం దృష్ట్వా మణిశ్రేష్ఠం యథా తాతస్య దర్శనమ్ ।
మణిం పశ్యామి సౌమిత్రే వైదేహీ మాగతాం వినా ॥

25) శ్లో ॥ చిరం జీవతి వైదేహీ యది మాసం ధరిష్యతి ।
క్షణం సౌమ్య న జీవేయం వినా తా మసితేక్షణామ్ ॥

26) శ్లో ॥ యో భార్యాం ప్రణతాం పాపో నానుమాన్యేత మూఢధీః ।
స షండో భవతీ త్యత్ర దశజన్మాని సప్త చ ॥

హనుమానువాచ –

27) శ్లో ॥ అథాహ ముత్తరం దేవ్యా పునరుక్త స్ససంభ్రమః ।
గతే హి త్వయి విక్రాన్తే పునరాగమనాయ వై ॥

28) శ్లో ॥ ప్రాణానా మపి సందేహో మమ స్యా న్నాత్ర సంశయః ।
అయం చ వీర సందేహ స్తిష్ఠతీవ మమాగ్రతః ॥

29) శ్లో ॥ కథం ను ఖలు దుష్పారం తరిష్యన్తి మహోదధిమ్ ।
తాని హర్యృక్షసైన్యాని తౌ వా నరవరాత్మజౌ ॥

30) శ్లో ॥ త్రయాణామేవ భూతానాం సాగరస్యాస్య లంఘనే ॥

31) శ్లో ॥ శక్తిస్స్యా ద్వైన తేయస్య తవ వా మారుతస్య వా ।
నిశమ్యాహం తత శ్శేషం వాక్య ముత్తర మబ్రువమ్ ॥

32) శ్లో ॥ మద్విశిష్టాశ్చ తుల్యాశ్చ సంతి తత్ర వనౌకసః ।
మత్తః ప్రత్యవరః కశ్చి న్నాస్తి సుగ్రీవసన్నిధౌ ॥

33) శ్లో ॥ అహం తావ దిహ ప్రాప్తః కిం పున స్తే మహాబలాః ।
న హి ప్రకృష్టాః ప్రేష్యన్తే ప్రేష్యన్తేతరే జనాః ॥

34) శ్లో ॥ మమ పృష్ఠగతౌ తౌ చ చంద్రసూర్యా వివోదితౌ ।
త్వత్సకాశం మహాభాగే నృసింహా వాగమిష్యతః ॥

35) శ్లో ॥ అరిఘ్నం సింహసంకాశం క్షిప్రం ద్రక్ష్యసి రాఘవమ్ ।
లక్ష్మణం చ ధనుష్పాణిం లంకాద్వారముపస్థితమ్ ॥

36) శ్లో ॥ సుగ్రీవ సహితం శూరం వానరైః పరివారితమ్ ।
వానరా న్వారణేన్ద్రాభాన్ క్షిప్రం ద్రక్ష్యసి సంగతాన్ ॥

37) శ్లో ॥ నివృత్తవనవాసం చ త్వయా సార్థమరిందమమ్ ।
అభిషిక్త మయోధ్యాయాం క్షిప్రం ద్రక్ష్యసి రాఘవమ్ ॥

38) శ్లో ॥ తతో మయా వాగ్భి రదీన భాషిణా
శివాభి రిష్టాభిరభిప్రసాదితా ।
జగామ శాన్తిం మమ మైథిలాత్మజా
తవాపి శోకేన తదాఽభి పీడితా ॥

39) శ్లో ॥ ఇషీకస్తవ సంకల్పా దేతావత్కుర్తు మర్హతి ।
అహం కిముత లోకేశ దాసోఽహం చేతనః ప్రభో ॥

ఇతి శ్రీ రామాయణ సారోద్ధారే సుందరకాండే ఏకోనవింశః సర్గః

(969+39=1008)

సమర్పణ

పారాయణ / హవనం పూర్తయిన తరువాత – ఆచమనం చేసి, అనేన మయా యథాశక్తికృత శ్రీమద్రామాయణ సారోద్ధారాంతర్గత సుందరకాండ పారాయణేన / హవనేన శ్రీహనుమత్సీతాలక్ష్మణ సమేత రామచంద్రః ప్రీణాతు. లోకాస్సమస్తా స్సుఖినో భవన్తు.

సర్వం శ్రీ పరివారదేవతాసమేత రామచంద్రార్పణమస్తు.

(అని అక్షతలు నీళ్ళు పళ్ళెంలో విడుస్తూ సమర్పించాలి.)

ధ్యానమ్

1) శ్లో ॥ చంద్రబింబ సమాకారం వాంఛితార్థ ప్రదాయకమ్ ।
హనుమత్సేవితం ధ్యాయే త్సౌందరే కాండ ఉత్తమే ॥

ఫలశ్రుతిః

2) శ్లో ॥ శ్రుత్వా తు పంచమం కాండం హనుమద్విజయాంకితమ్ ।
ఆంజనేయ ప్రసాదేన బ్రహ్మలోకం స గచ్ఛతి ॥

3) శ్లో ॥ కాండస్య సుందరాఖ్యస్య శ్రవణా త్పఠనా దపి ।
మాం ప్రాప్నుయా జ్జగద్ధేతుం నాత్ర సందేహ ఇష్యతే ॥

4) శ్లో ॥ మహాభారతే శాంతిపర్వణి గజేంద్రమోక్షే ।
వేదే రామాయణే చైవ పురాణే భారతే తథా ।
ఆదౌ మధ్యే తథా చాన్తే హరి స్సర్వత్ర గీయతే ॥

ఉమాసంహితాయాం (11వ అధ్యాయః) –

5) శ్లో ॥ సుందరం ప్రథమం శ్రుత్వా హనుమద్విజయాంకితమ్ ।
జ్వరాపస్మారకుష్ఠాదిభూతభేతాళ నాశనమ్ ।
భుక్త్వంతే జపతే దేవి సాయుజ్యం భవతి ధ్రువమ్ ॥

6) శ్లో ॥ తతో రావణనీతాయా స్సీతాయా శ్శత్రుకర్శనః ।
ఇతి శ్లోకం సమాకర్ణ్య కార్యసిద్ధిం లభేన్నరః ॥

7) శ్లో ॥ స నిర్జిత్య పురీం శ్రేష్ఠా మితి శ్లోకాదిమాక్షరమ్ ।
శ్రుత్వా బంధా ద్విముక్తస్సన్ బ్రహ్మభూయాయ కల్పతే ॥

8) శ్లో ॥ దురన్నదగ్ధజిహ్వానాం దుర్దానహత చేతసామ్ ।
శ్రీమద్రామాయణ కథా సర్వపాప ప్రణాశినీ ॥

9) శ్లో ॥ సీతాదర్శన మాకర్ణ్య వీతశోకో భవిష్యతి ।
లక్ష్మీ స్తస్య గృహే నిత్య మనపాయా భవిష్యతి ॥

10) శ్లో ॥ పుత్రవృద్ధిర్ జ్ఞానవృద్ధిర్ ధాన్యవృద్ధి స్తథైవచ ॥

11) శ్లో ॥ గృహారామకళత్రాణాం వృద్ధి ర్నిత్యం భవిష్యతి ।
శ్రుత్వా తు త్రిజటాస్వప్నం దుస్స్వప్నో నశ్యతి ధ్రువమ్ ॥

12) శ్లో ॥ ధన్యా దేవా స్సగంధర్వా స్సిద్ధా ఇత్యత్ర చాదిమమ్ ।
శ్రుత్వా చతుర్దశం వర్ణ మసంగో వాయువచ్చరేత్ ॥

13) శ్లో ॥ సీతా సంభాషణం వాపి రామలక్ష్మణవర్ణనమ్ ।
శ్రీరామ ముద్రాదానం తు యే శృణ్వన్త్యాద రేణ తు ।
నిర్జిత్య శత్రూన్ సంగ్రామే స్థిరం రాజ్యం వ్రజన్తి తే ॥

14) శ్లో ॥ హనూమద్గ్రహణం శ్రుత్వా బంధాన్ముచ్యేత మానవః ।
లంకాదాహా ద్యనుశ్రుత్వా తాపత్రయహతిర్భవేత్ ॥

15) శ్లో ॥ మంగళాభిముఖీ త్యస్మిన్ శ్లోకే యత్ప్రథమాక్షరమ్॥

16) శ్లో ॥ త ద్గాయత్ర్యాః పంచదశం శ్రుత్వా మద్రూపభా గ్భవేత్ ।
సకృద్రామాయణం శ్రుత్వా పుత్రవాన్ ధనవాన్ భవేత్ ॥

17) శ్లో ॥ స్త్రియో రజస్వలాః శ్రుత్వా పుత్రాన్ సూయు రనుత్తమాన్ ।
రామాయణం పఠే ద్యస్తు తస్య దేహే రమాపతిః ॥

18) శ్లో ॥ వాచి బ్రహ్మ మహేశస్తు హృదయే నివసా మ్యహమ్ ।
తస్యాక్షిణీ రవి శ్చంద్రో రోమకూపేషు దేవతాః ॥

పఠన పాఠన విధిః

19) శ్లో ॥ వక్తా ప్రాఙ్ముఖ ఆసీత శ్రోతా చోత్తరదిఙ్ముఖః ।
మారుతే విష్టరం కృత్వా పూజయే త్ప్రత్యహం బుధః ॥

20) శ్లో ॥ యథాశక్తి ద్విజాన్ భోజ్య భక్ష్యవ్యంజన సంయుతమ్ ।
నత్వా నత్వా ద్విజాన్ రాజన్ శ్రూయాద్వై విప్రవాక్యతః ॥

ఉమా సంహితాయా మాంజనేయస్తోత్రే -

21) శ్లో ॥ ఉద్యద్భాలార్క వదనం త్రిణేత్రం కుండలోజ్జ్వలమ్ ।
పింగళాక్షం మహాకాయం టంక శైలేంద్ర ధారిణమ్ ॥

22) శ్లో ॥ త్రిమూర్త్యాత్మక మాత్మస్థం జపాకుసుమసన్నిభమ్ ।
నానాభూషణ సంయుక్త మాంజనేయం నమామ్యహమ్

23) శ్లో ॥ శ్రీరామచంద్ర శ్రితపారిజాత స్సమస్త కల్యాణ గుణాంబురాశిః।
సీతాముఖాంరుహ చంచరీకో నిరంతరం మంగళ మాతనోతు॥

24) శ్లో ॥ త్రీన్ విక్రమాన్ ప్రక్రమతో విష్ణో రమిత తేజసః ।
యదాసీన్మంగళం రామ తత్తే భవతు మంగళమ్ ॥

హనుమత్ప్రాతః స్మరణమ్

1) శ్లో ॥ ప్రాతః స్మరామి హనుమంత మనంతవీర్యమ్ ।
శ్రీరామచంద్ర చరణాంబుజ చంచరీకమ్ ।
లంకాపురీదహన నందిత దేవబృందమ్ ।
సర్వార్థసిద్ధిసదనం ప్రథితప్రభావమ్ ॥

2) శ్లో ॥ మాధ్యం నమామి వృజినార్ణవ తారణైకా-
ధారం శరణ్య ముదితానుపమ ప్రభాదమ్ ।
సీతాఽఽధిసింధు పరిశోషణ కర్మదక్షమ్ ।
వందారు కల్పతరు మవ్యయ మాంజనేయమ్ ॥

3) శ్లో ॥ సాయంభజామి శరణోప సృతాఖిలార్తి-
పుంజప్రణాశనవిధౌ ప్రథితప్రభావమ్ ।
అక్షాంతకం సకలరాక్షస ధూమకేతుమ్ ।
ధీరం ప్రమోదిత విదేహసుతాం దయాళుమ్ ॥

4) శ్లో ॥ అతులిత బలధామం స్వర్ణ శైలాభదేహమ్ ।
దనుజవనకృశానుం జ్ఞానినామగ్రగణ్యమ్।
సకలగుణనిధానం వానరాణామధీశమ్ ।
రఘుపతివరదూతం వాతజాతం నమామి ॥

5) శ్లో ॥ సువర్చలాధిష్ఠిత వామభాగమ్ ।
వీరాసనస్థం కపిబృందసేవ్యమ్ ।
స్వపాదమూలం శరణంగతానా-
మభీష్టదం శ్రీహనుమంతమీశే ॥

6) శ్లో ॥ భక్త కల్పతరుం సౌమ్యం లోకోత్తర గుణాకరమ్ ।
సువర్చలాపతిం వందే మారుతిం వరదం సదా ॥

7) శ్లో ॥ పంచాస్యమచ్యుత మనేక విచిత్రవీర్యమ్ ।
శంఖాసిచక్ర విధృతం కపిరాజవర్యమ్ ।
పీతాంబరాది మకుటైరుపశోభితాంగమ్ ।
పింగాక్షమాద్యమనిశం మనసా స్మరామి ॥

....

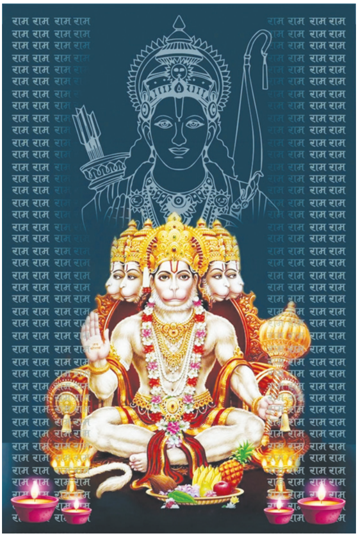

వేదవేద్యే పరే పుంసి జాతే దశరథాత్మజే।
వేదః ప్రాచేతసా దాసీత్ సాక్షాద్రామాయణాత్మనా॥

'శ్రీపాదుక'
ఆచార్య కొల్లూరు అవతారశర్మ (కాశీవాసి)